

MEMORIA

revista gândirii arestate

Nr. 122 (1/2023)

Editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MEMORIA
sub egida Uniunii Scriitorilor din România
Fondator BANU RĂDULESCU

Anul „Iuliu Maniu”. 3 februarie 2023, Bădăcin

Nicolae CONSTANTINESCU

Director

Cosmin BUDEANCĂ

redactor-șef

Consiliu consultativ

Ana BLANDIANA, Ioana BOCA,
Mircea CARP, Ruxandra CESERANU,
Mircea DUMITRESCU,
Ion-Andrei GHERASIM,
Alexandru HERLEA, Doina JELA,
Anatol PETRENCU, Ilie POPA,
Maria TOACĂ, Dana ȚĂRANU,
Ioana VOICU-ARNĂUȚOIU,
Smaranda VULTUR, Alexandru ZUB

Oana ICHIM

secretar general de redacție

Loredana MARTIN

tehoredactare computerizată

Corina Gabriela DUMA

design grafic

Daniela NENCIULESCU

consultant artistic

Detalii fotografice: p. 34

Coperta 1: „Luliu Maniu - făuritor de țară”, un memorial ce are în prim-plan statuia lui Luliu Maniu, amplasată în mijlocul unei hărți a României Mari, Șimleu Silvaniei, realizat de Nicolae Mihoc, inaugurat la 5 februarie 2017.

Coperta 4: Bust realizat de Ioan Mihele inaugurat la 21 aprilie 1991, restaurat în 2018, aflat în curtea Casei Memoriale „Luliu Maniu”, Bădăcin.

Plata abonamentelor (100 lei/ abonament anual, inclusiv taxe poștale) și a eventualelor donații se poate face prin mandat poștal pentru **Fundația Culturală Memoria**, CUI: 8886981, Cal. Victoriei 133, București, 010071 (tel. 021.212.97.72), precum și prin conturile **Fundației Culturale Memoria** deschise la Banca Comercială Română (BCR), Sucursala sector 1 București, Cal. Victoriei 155:

RO20RNCB0072049693810001 – LEI
RO63RNCB0072049693810003 – EURO

www.revistamemoria.ro
e-mail: revistamemoria@gmail.com

Revista Memoria este membră **A.R.I.E.L.**
(Asociația Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare)

Tipar executat la **Tipografia MEGA**
Cluj-Napoca

Nr. 1/2023. Preț: 20 lei

ISSN – 1220-6369

SUMAR

ANUL „IULIU MANIU”. 150 DE ANI DE LA NAȘTERE, 70 DE ANI DE LA DECES

EDITORIAL

COSMIN BUDEANCĂ

2023 - Anul „Iuliu Maniu”, p. 5

31.VI.1947 NOTE

Ultima întâlnire a lui Iuliu Maniu cu MS. Regele Mihai I, p. 8

CORNELIU COPOSU

Iuliu Maniu, p. 11

ANA-MARIA BORZ, CRISTIAN BORZ

Iuliu Maniu - conștiință, morală, politică, p. 16

DEPORTAREA ETNICILOR GERMANI ÎN URSS

SMARANDA VULTUR

„Copilul tuturor și al nimănu”. Mărturia Mariei Rothe despre deportarea etnicilor germani în URSS în 1945, p. 24

ARHEOLOGIA CRIMELOR COMUNISMULUI GHEORGHE PETROV

Inventarul cercetărilor de arheologie judiciară privind crimele regimului comunist din România (2006-2022), p. 35

ISTORIA DE LÂNGĂ NOI DEZBATERE

Dincolo de frontiera de est a României: conflictele care (nu) ne-au interesat, p. 72

VARIA

NICOLAE (NICHOLAS) DIMA

O amintire din închisoarea Aiud: camera 354, p. 99

ION-ANDREI GHERASIM

Seniorul Corneliu Coposu - model uman și model politic, p. 104

FLORIN HĂLĂLĂU

în dialog cu MIRCEA IGNAT

„În mass media se vorbește prea puțin despre elite”, p. 110

MEMORIA ÎN PREZENT

PROIECT CULTURAL-EDUCAȚIONAL

Caravana istoriei.

În căutare de modele pentru prezent și viitor, p. 116

APARIȚIE EDITORIALĂ

Cosmin Budeancă, *Hans Bergel*. *Privind mereu spre România*, p. 122

Gala Corneliu Coposu

Ediția a V-a, p. 124

LANSARE LA BUCUREȘTI

„Suferința nu se dă la frați”, p. 126

LANSARE LA BRAȘOV

Momente din istorie.

Revolta anticomunistă de la Brașov. 15 noiembrie 1987, p. 127

LES MOMENTS HISTORIQUES

Două romane grafice interactive traduse în limba franceză, p. 129

MIRCEA CARP LA CENTENAR

Apariții editoriale și un eveniment aniversar, p. 130

EVENIMENT CULTURAL

În memoria femeilor luptătoare de la Muscel, p. 133

APARIȚIE EDITORIALĂ

ȘI EVENIMENT COMEMORATIV

Războiul de pe Nistru din 1992: 30 de ani după..., p. 134

EVENIMENT COMEMORATIV

Șuşmanii - epopeea din inima Apusenilor, p. 136

IULIU-MARIUS MORARIU

Doina Magheți, *Condamnat la moarte: trenul care mă duce taie istoria în două*, p. 137

BIBLIOTECA MEMORIA, p. 141

ANUL „IULIU MANIU”

**150 DE ANI DE LA NAȘTERE
70 DE ANI DE LA DECES**

Monumentul lui Iuliu Maniu din București, realizat și turnat în bronz de sculptorul Mircea Corneliu Spătaru, Piața Revoluției, inaugurat pe 1 decembrie 1998.

COSMIN BUDEANCA

2023 - Anul „Iuliu Maniu”

Anul acesta s-au împlinit 150 de ani de la nașterea lui Iuliu Maniu, la 8 ianuarie 1873 în Șimleu Silvaniei și 70 de ani de la moarte, la 5 februarie 1953 în temuta închisoare de la Sighetu Marmației, unde și alți lideri ai României interbelice și-au găsit tragicul sfârșit.

Iuliu Maniu a fost, este și va fi „un reper și model pentru eternitate”. Acesta a fost și titlul unei serii de evenimente desfășurate în perioada 3-4 februarie 2023 la Sighetu Marmației, Bădăcin și Cluj-Napoca și care au marcat deschiderea Anului „Iuliu Maniu”. Ele au fost organizate de Casa Memorială „Iuliu Maniu” de la Bădăcin, Fundația Academia Civică, Fundația Corneliu Coposu, Fundația Culturală Memoria, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, Clubul Monarhiștilor Clujeni, așadar o asocieră de instituții cu o bogată tradiție în promovarea și cultivarea memoriei și a istoriei.

Programul a fost următorul:

3 februarie 2023, Sighetu Marmației **Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței**

10:30 Slujbă de parastas în memoria lui Iuliu Maniu.

11:00 Dezbateră cu Sens: „Iuliu Maniu - reper și model pentru eternitate”. Au participat: Andrea Dobeș (Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței), Marin Pop

(Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău), Pr. Cristian Borz (Asociația Casa Memorială „Iuliu Maniu”, Bădăcin), Ottmar Trașcă (Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca). Moderatori: Ion-Andrei Gherasim (Fundația Corneliu Coposu, București), Cosmin Budeancă (Fundația Culturală Memoria, București).

14:00 Rugăciune și depunere de coroane și jerbe de flori la Cimitirul Săracilor.

4 februarie 2023, Bădăcin **Casa Memorială „Iuliu Maniu”**

9:00 Sfânta Liturghie în capela Casei Memoriale „Iuliu Maniu”.

10:30 Intonarea Imnului de Stat al României.

Parastas în memoria lui Iuliu Maniu.

Depuneri de coroane și jerbe de flori la bustul lui Iuliu Maniu.

11:00 Evocări: Iuliu Maniu simbolul speranței și al dorinței de libertate. Au participat: Pr. Cristian Borz (Asociația Casa Memorială „Iuliu Maniu”, Bădăcin), Cosmin Budeancă (Fundația Culturală Memoria, București), Ion-Andrei Gherasim (Fundația Corneliu Coposu, București), Cornel Jurju (Clubul Monarhiștilor Clujeni, Cluj-Napoca), Ottmar Trașcă (Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca), Marin Pop (Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău).

13:00 Lansări de carte: *Luliu Maniu văzut de românii americani*, de Vasile Pușcaș și *Luliu Maniu. Sfinxul de la Bădăcin*, de Marin Pop, apărute la Editura Școala Ardeleană. Volumele au fost prezentate, alături de autori, de Vasile Dâncu, directorul editurii, Valentin Orga, directorul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca și Daniel Săuca, manager al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

4 februarie 2023, Cluj-Napoca Catedrala Greco-Catolică a Martirilor și Mărturisitorilor secolului XX

17:00 Parastas de pomenire celebrat de Preasfinția Sa Claudiu, Episcopul de Cluj-Gherla, pr. Vasile Tofană SJ, Vicar general, preoți protopopi, preoți ai parohiei greco-catolice din cartierul Andrei Mureșanu și alți preoți.

Evocări susținute de Ion-Andrei Gherasim (Fundația Corneliu Coposu, București), Cornel Jurju (Clubul Monarhiștilor Clujeni, Cluj-Napoca) și Claudiu Pădurean (jurnalist).

După parastas au avut loc depuneri de coroane și jerbe de flori la statuia lui Luliu Maniu din Strada Baba Novac nr. 36.

Necesitatea promovării unei personalități ca cea a lui Luliu Maniu pare a fi mai acută azi ca niciodată. De ce? Pentru că, în contextul actual, dacă privim în jurul nostru vedem că o parte însemnată a celor care ocupă spațiul public și diferite poziții în viața politică – pentru a ne referi doar la aceștia – prezintă carențe grave de comportament, educaționale, caracteriale. A fi în slujba țării, a comunității, a aproapelui, pare a fi devenit un deziderat tot mai irelevant, ba chiar desuet. Or, prin contrast, Luliu Maniu a fost, și prin ceea ce a făcut rămâne, un adevărat patriot, în sensul cel mai bun și

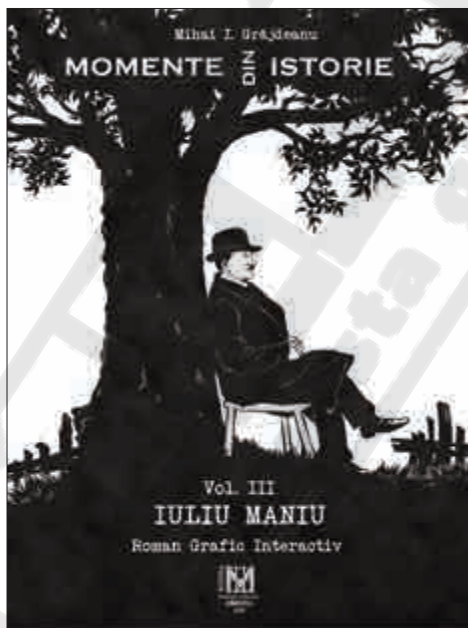
firesc al termenului, iar dacă avem în vedere comportamentul lui, un model uman.

Necunoașterea și lipsa de considerație față de trecut și față de Luliu Maniu în special au fost evidențiate, din păcate, chiar la finalul lunii ianuarie 2023, la Cluj. În contextul unor lucrări de reamenajare, statuia acestuia din str. Baba Novac nr. 36 a fost coborâtă de pe soclu, fără nici un anunț prealabil, fără a i se acorda protecția cuvenită unei opere de artă de for public, și lăsată pe jos acoperită cu o prelată. Acest incident nefericit a stârnit un protest al unor organizații civice, demers în urma căruia autoritățile locale au intervenit și au repus statuia la locul ei. Printre cei care au semnat acest protest s-a numărat și Fundația Culturală Memoria, alături de Fundația Corneliu Coposu, Fundația Academia Civică, Asociația Casa Memorială „Luliu Maniu”, Bădăcin, Clubul Monarhiștilor Clujeni, Asociația 21 Decembrie 1989, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, Familia Boilă M. (strănepoți Luliu Maniu).

Luliu Maniu a fost și este, fără îndoială, în continuare un reper și un model pentru eternitate, pentru că avem convingerea că valorile pe care el le-a reprezentat sunt perene și vor fi valabile indiferent de vremuri. Iar Fundația Culturală Memoria și *Memoria - revista gândirii arestate* încă din 1990 au recunoscut și au promovat personalitatea lui Luliu Maniu și o vor face și în continuare. Astfel, în acest număr avem o secțiune dedicată, în care publicăm două documente inedite (unul despre ultima întrevvedere dintre Luliu Maniu și regele Mihai I, iar al doilea, o prezentare a lui Luliu Maniu, parte din manuscrisul lui Corneliu Coposu *Istoria unui tribun*, confiscat de Siguranță în 1947), pentru care îi mulțumim domnului Ion-Andrei Gherasim. De aseme-

nea, publicăm în avanpremieră un fragment din cartea în curs de apariție, *Iuliu Maniu - conștiință, morală, politică*, de Ana-Maria Borz și Cristian Borz, față de care ne exprimăm recunoștința.

Am hotărât să ilustrăm acest număr cu statui ale lui Iuliu Maniu din diverse locuri din țară, și adresăm mulțumiri pentru imagini domnului Marin Pop, cel mai acribic biograf al lui Iuliu Maniu. Pentru coperta 1 a acestui număr am ales monumentul dedicat lui Iuliu Maniu aflat în centrul orașului său natal, Șimleu Silvaniei, și ne exprimăm și aici grațitudinea față de domnul Nicolae Ciprian Mihoc, autorul lucrării, care ne-a pus la dispoziție imaginea și a fost de acord cu folosirea ei. Iar pentru coperta 4 am ales imaginea bustului realizat de Ioan Mihele inaugurat la 21 aprilie 1991, restaurat în 2018, aflat în curtea Casei Memoriale „Iuliu Maniu”, Bădăcin. Îi mulțumim pentru design și concept grafic Corinei Duma.

Anunțăm, totodată, că în această vară autorul și profesorul de benzi desenate Mihai I. Grăjdeanu va realiza un nou roman grafic interactiv, cel de-al treilea volum din seria *Momente din Istorie*, care îi va fi dedicat lui Iuliu Maniu și va propune un tur al Casei Memoriale „Iuliu Maniu” prin intermediul benzilor desenate istorice, precum și o cronologie desenată în cadre succesive a celor mai importante momente din viața acestuia. Demersul face parte dintr-o colaborare între Fundația Culturală Memoria și Asociația Casa Memorială „Iuliu Maniu”, Bădăcin.

2023 va fi, așadar, „Anul Iuliu Maniu”, iar în *Memoria - revista gândirii arestate* cei interesați vor putea citi mai multe și despre alte evenimente cu caracter cultural-educativ care se vor organiza pentru cinstirea memoriei celui care a fost supranumit „Sfinxul de la Bădăcin”.

31.VI.1947 NOTE

Ultima întâlnire a lui Iuliu Maniu cu MS. Regele Mihai I*

Am venit la Majestatea Voastră pentru a Vă comunica trei chestiuni de deosebită importanță și de mare urgență.

Vă mulțumesc că mi-ați dat ocazia să pot îndeplini această datorie de conștiință a mea față de Majestatea Voastră și față de țară.

1. Guvernul Majestații Voastre continuă cu arestările prietenilor noștri politici fără nici un alt motiv decât cel că sunt adversari ai guvernului și prietenii noștri. Oamenii sunt arestați, mai bine zis sechestrați în cap de noapte, fără citațiune, fără audiere, fără a li se comunica motivul arestării și fără a fi pus în curs o procedură de orice natură în contra lor. Fără mandat de arestare, fără mandat de urmărire, ei sunt reținuți timp îndelungat și nu li se comunică nici măcar motivul deținerii lor. În arest sunt ținuți sub un regim de teroare, inumană, parcă anume menită ca respectivii să moară prin inaniție. Ei sunt ținuți în camere întunecoase, fără plimbările reglementare. Cei bolnavi nu sunt izolați de ceilalți, nu au îngrijire medicală, sunt lipsiți de medicamente și lipsiți de cea mai elementară îngrijire necesară unei persoane bolnave. Este o rușine pentru țara românească ca oamenii să fie în secolul de astăzi tratați în acest fel, chiar dacă ar fi cei mai mari criminali. Ei dorm în camere insalubre, pe ciment, lipsiți de cele mai elementare instalații sanitare necesare unui om din secolul în care trăim. Este o rușine pentru

neamul românesc și pentru cei ce-l conduc astăzi, un astfel de tratament, dar mai ales este intolerabil pentru Majestatea Voastră, care este șeful efectiv al întregii (sic!) puteri executive în Stat, deci și a puterii judecătorești și a tuturor mijloacelor de coercițiune sau de penalitate.

Noi nu putem tolera acest tratament de care sunt împărtașiți membrii partidului nostru, numai pentru că ei sunt adversari politici ai regimului și prietenii politici de-ai noștri. Oamenii care operează aceste arestări ilegale și cei care țin efectiv arestați în aceste condiții aceste persoane, nu mai pot fi tolerați ca funcționari ai Statului. Procederea lor la arestare și la deținere formează un abuz de putere, pentru care, moralicește și istoricește răspunde și Majestatea Voastră din momentul ce Majestatea Voastră cunoaște procederea lor și cu toate acestea lasă ca ei să dețină pe mai departe puterea publică în Stat. Deci, rog pe Majestatea Voastră să dea imediat ordin miniștrilor de Interne și Justiție să nu continue aceste arestări și pe cei arestați în forma mai sus descrisă să-i elibereze imediat.

= Regele a răspuns, că cunoaște lucrurile acestea, chiar ieri l-a făcut atent pe primul-ministru să nu continue cu aceste arestări. Primul-ministru a răspuns, că se pretind de la el noi arestări.

2. Cealaltă problemă urgentă de stat

este foamea care bântuie în țară, care este așa de mare încât periclitează ființa poporului românesc și împiedică o evoluție biologică normală. Guvernul Majestății Voastre sau nu vrea, sau nu este capabil să înlătore flagelul foamei, în ambele cazuri el nu mai poate avea încrederea Majestății Voastre. Iar poporul nu a avut niciodată încredere în el. Deci trebuie înlăturat fără amânare, pentru că dănuirea lui periclitează evoluția normală fiziologică a poporului român.

= Regele a răspuns, că cunoaște această chestiune și a cerut de la guvern ca să ia urgente măsuri.

3. A treia chestiune nu mai puțin importantă și urgentă este vizita ostentativă a guvernului la Belgrad. Nu suntem încă exact informați ce au isprăvit acolo, știm numai atât, că au realizat o înțelegere culturală și că suntem în pregătire să realizeze o înțelegere comercială. Guvernul se pregătește să fixeze o politică, care să cuprindă în sine o confederație dunăreană cu Iugoslavia și Bulgaria și că pentru întregirea ei, intenționează să meargă la Budapesta în scopul realizării unei uniunii vamale cu Ungaria. Dacă guvernul Groza va reuși să realizeze aceste înțelegeri, Statul Român va fi încercuit de o mare slavă, cu sentimente și interes evident contrare celor ale neamului românesc. Deci, nu poate fi admisă o astfel de operațiune internațională direct contrară intereselor românești. Planul acesta este o parte integrantă a planului diabolic de a încorpora România în confederația sovietică. Cunoscând guvernul sovietic, repulsiunea poporului românesc față de tendințele de înglobare a Statului Român în alt organism de Stat, ei vor să înfrângă cu forța rezistența poporului român, printr-o manevră de înglobare a României într-o etapă primă în confederație

dunăreană, compusă din state comuniste, care agre[e]ază înglobarea lor în marele Stat sovietic. Prevăd cu siguranță, că aceste state vor fi atrase în Uniunea Sovietică și România fiind legată cu ele deodată, cu ele va fi înglobată și ea în Soviete. Rusia Sovietică contează cu împrejurarea că Majestatea Voastră nu va putea duce lupta de rezistență dacă România va fi înglobată în două state care fac parte din aceeași confederație. Rusia Sovietică și comuniștii speră că forța Majestății Voastre și a poporului românesc va fi doborâtă de forța sovietică și de forța celor două state slave, de care și-a legat soarta. Față de acest pericol evident, avantajele unei confederații dispar. Majestatea Voastră nu poate admite nici măcar discutarea acestei probleme. Pentru că, prins odată, Majestatea Voastră în această cursă, nu se va mai putea elibera din ea și Majestatea Voastră va fi în vârtejul pericolului de a pierde independența Statului în fruntea căruia stă și, în același timp, va pierde și posibilitatea de a lucra în libertate pentru prosperitatea neamului românesc.

Rusia Sovietică și comuniștii vor să înlătore pe Majestatea Voastră. Ei vreau, ca Coroana să fie pierdută pentru Majestatea Voastră și guvernul actual al Majestății Voastre este de acord cu această chestiune. Cel mai elementar simț de conservare impune Majestății Voastre îndatorirea de a nu mai avea acest guvern alături de Majestatea Voastră.

Deci el trebuie imediat după ratificarea păcii înlăturat. Și până atunci este absolut necesar:

- 1) Ca Majestatea Voastră să oprească guvernul să continue cu arestările și, în cazul dacă guvernul nu ar urma ordinul Majestății Voastre, Majestatea Voastră să cheme la sine pe cei

3 șefi ai Misiunilor pentru a le comunica hotărârea Majestății Voastre de a nu mai tolera activitatea guvernului care compromite țara românească, care calcă legile pozitive ale țării, făcându-se evident vinovat de abuz de putere, de călcarea tratatelor internaționale și de călcarea drepturilor cetățenilor, bazate pe Constituție;

- 2) Majestatea Voastră este datoră față de poporul român și față de conștiința Sa proprie, să apere libertatea și independența țării și să taie de la început calea unei acțiuni de Stat menită să distrugă independența țării; rezultatul firesc al acestei chestiuni, va fi pierderea din partea Majestății Voastre a Tronului și a Coroanei, care nu sunt numai ale Majestății Voastre, ci sunt ale Națiunii. Acest lucru trebu[il]e împiedicat cu orice preț.

Rog pe Majestatea Voastră să-și dea seama de enorma răspundere care apasă umerii Majestății Voastre și să-și dea seama, că, cu toate greșelile care s-au făcut, încă poate fi salvată situația, dar nu se mai poate întârzia multă vreme. Pentru mine situația se prezintă clar. Comunismul a hotărât înlăturarea Majestății Voastre și a independenței țării. Întrebarea se pune precis: dacă Majestatea Voastră este hotărâtă să reziste acestei tendințe criminale, sau Majestatea Voastră este dispusă să lase, prin atitudine pasivă, curs liber acestor evenimente. Dacă este hotărâtă să salveze integritatea și libertatea țării noastre, sau este resemnată de a le pierde. Noi, care suntem gata să ne jertfim pentru salvarea țării și a Tronului, suntem la dispoziția Țării pentru a o servi, dar trebuie să știm urgent ce vrea Majestatea Voastră, ca să putem

Julian Ivanov

pregăti de bună vreme lupta pe care trebuie s-o ducem. Hotărârea supremă este la Majestatea Voastră. Noi avem să organizăm și să stabilim „mis-en-scène” a celor ce trebuie să urmeze în interesul țării.

= Regele a răspuns, că se va gândi.

În încheș[i]ere am arătat că areștările sunt în directă legătură cu planurile de încorporare a României în confederația plănuită, urmărind imobilizarea conducătorilor Partidului Național Țărănesc și separarea lor de popor și de conducătorii lor de căpetenie.

* Documentul acesta și următorul le publicăm prin amabilitatea domnului Ion-Andrei Gherasim, președinte executiv al Fundației Corneliu Coposu, căruia îi mulțumim.

CORNELIU COPOSU

Iuliu Maniu*

Iuliu Maniu!

Apologeți și detractori au rezervat, deopotrivă, spațiul preocupărilor lor lui Iuliu Maniu; cei din urmă îl numesc habotnic semănător de ură, ambițios însetat de primatul vieții publice, de puterea absolută; apropiații, vorbesc de sufletul său de mare român în care a vibrat, din fragedă tinerețe, porunca cumineniei strămoșești: „Salus populi suprema lex esto**”, porunca de la care nu s-a abătut niciodată.

Cine este, în definitiv, Iuliu Maniu?

Un fruntaș de duzină, ori cel mai mare și mai nobil om al vremii lui?

Un politician, ori un mistic?

Își iubește el neamul cu adevărat, este adoratorul lui sincer, ori este robul egoismului, al amorului propriu, care abuzează de popor pentru a-și atinge țelul?

Își slujește el țara cu credință, ori îi aduce pagube nemăsurate?

Apără el dinastia și principiul monarhic, ori urmărește doar compromiterea lor sistematică?

Este el un apostol al democrației, ori un impostor?

Pe vremuri de apoteoză spirituală, în veacul frumosului, un nemuritor al gândirii a scris aceste rânduri scäldate în lumina înțelepciunii: „Omul drept nu ascultă decât de glasul conștiinței. Conștiința lui nu poate

fi clătinită nici prin infamia ce se aruncă asupra lui, nici prin prigoană. El va păși, neclintit, până la moarte, pe cărările luminate de această conștiință.”***

Din plinul acestui adevăr, s-a ridicat ca o lumină în întunericul timpurilor, ca un creștet de munte înzăpezit în mijlocul pustiului încins de arșița patimilor, Iuliu Maniu! Și pe traiectoria lui siderală, a depănat, în pustnicia de la Bădăcin, șase decenii de istorie românească.

Iuliu Maniu!

Rezonanțele epice ale acestui nume, care însuflețește inimile curate, duc gândul la arhanghelul răzbunător ce înalță spada de fulger peste nemernicia omenească, atâta temere inspiră celor păcătoși.

Adorat ca un mântuitor de neam, el este conducătorul aspru de oști, deschizătorul falnic de cărări istorice, idolul mulțimilor deznădăjduite.

Iuliu Maniu!

Întunecat ca o icoană bizantină, ori senin ca primăvara, cu silueta de adolescent firav, cu mișcări elegante, armonioase sau, dimpotrivă, alternate uneori de gesturi sacadate, învăluie și cea mai grea dojană în armonia politeței. Inflexiunile vocii lui nu trădează nici o senzualitate. Privirea-i rece, – aspra sclipire cu fermitate de oțel – pare incompatibilă cu simțurile omenești. Nu se

poate deosebi pe fizionomia lui semnului vreunui sentiment. Nici în marmura înghețată nu stăruie atâta impasibilitate!

Ceea ce izbește, mai întâi, la Maniu, este beatitudinea glacială a unui obraz pătruns de suflul polar al absolutului.

Tâmpelile brumate de greul anilor și obrazul geometric conturat îi împrumută înfățișare de monument. Bărbia dreptunghiulară, proeminentă, vădește o voință de fier. Dungi paralele îi împart adânc fruntea largă. Umbra acestor riduri, pe care, desigur, le-a săpat cu îndărătnicie zbuciumul interiorizat și asprimea supraefortului de autosubjugare, dau viață figurii împietrite și îi colorează, câteodată, chiar aparențe de mobilitate. Deasupra sprâncenelor își fac loc, uneori, două încrețituri piezișe care se întâlnesc violent între ochi, formând un V aspru, tăiat în frunte ca un traseu de comandă pe câmpul semănat cu brazde de adăposturi. Adâncitura acestor cute caracteristice, exagerată în momente de adâncă dezamăgire sau în clipe de uimire nemască, desfigurează, cu totul, fizionomia rigidă, dar plăcută, reconfortantă, a Sfinxului de la Bădăcin.

Eleganța naturală impresionantă și siguranța ținutei lui majestoase, trădează tenacitate, curaj desăvârșit și mândrie de rasă: o mândrie senină, născută din cunoașterea propriei lui valori.

La vorbă și la faptă cumpătat, obiceiurile comune în comportarea mulțimii îi sunt cu totul străine. Firea lui nu cunoaște acea înduioșare care este proprie oamenilor de rând.

Cu toată aparența neclintirii, Iuliu Maniu trăiește o viață spirituală intensă. S-ar putea zice că trăiește în afara timpului, sub specia veșniciei. Desfide și spațiul, desfide materia și tot ce e omenesc. Voința sa

extraordinară a sfărâmat lanțul sclaviilor trupești și a scuturat balastul inoportun și povarnic al materiei. Maniu este robul rațiunii și al dragostei de neam. Sunt singurele pasiuni ce-și poate îngădui. Nu are patimi. Nici n-ar putea, aceste, sălășui în conștiința sa de pustnic, în construcția sa aproape transcendentă. Simte o împotrivire lăuntrică față de luxul și fastul care stăpânesc, despotice, atâtea existențe. Aura spirituală, adânc pătrunzătoare, a rațiunii sale dominante, l-a determinat să renunțe la plăcerile lumești. Dragostea de neam i-a impregnat, până la saturare afecțiunea. Conștiința misiunii sale i-a răpit și bucuria unui cămin. Printr-o disciplină de fier, Maniu a ajuns să-și stăpânească, până la sublimare, simțămintele personale și viața particulară.

De la cei dintâi pași ascendenți, pe care tânărul juristconsult al Mitropoliei de la Blaj i-a cadentat pe arena prăpăstioasă a vieții publice, – în drum spre zenitul pământesc, Iuliu Maniu s-a logodit cu destinul istoric al națiunii sale. În inima lui, nu s-au ridicat furtunile de patimi, care răscolesc sufletul omului, ci, au viscolit uraganele care au clătinat neamul românesc. Această inimă a sângerat de durerile lui Horia, s-a strâns de chinuri urmărind, în pribegia lui tragică, pe lancu, cel nebun de dezamăgire, a clocotit de vedenia lui Bărnăuțiu, a tremurat și s-a zbătut cu robii de pe vremuri și cu valahii încruntați, treziți la viața liberă prin focul atâtor răscoale...

Fiorii sublimes ai visului nostru milenar au străbătut toate fibrele lui Iuliu Maniu. El a simțit chemarea irezistibilă pentru cauza cea mare, ce-și căuta mirele, după atâtea veacuri de umilitoare așteptare. Și a urmărit, cu înfrigurare halucinantă de posedat, ținta finală: UNIREA...

Vâltoarea zbuciumărilor noastre i-a oferit o singură satisfacție omenească: fericirea datoriei împlinite – o satisfacție de fiecare zi. Intensitatea ei l-a desăvârșit în virtutea ascetică al celui mai deplin altruism.

Puțini sunt oamenii mari care n-au fost dominați de patimi omenești. Iuliu Maniu intră în rândurile lor. Aventurile și complicațiile sentimentale în viața altor bărbați de stat, degenerate în scandaluri publice, atât de obișnuite în lumea mare, lipsesc, cu desăvârșire, din biografia lui. Acest om integru, cu o morală mistică, a avut tăria să-și ferească existența chiar și de bănuială. Procurorul moralei publice, protagonistul vieții fără pată, a înțeles să se dea pildă de viață creștinească.

Corneliu Coposu dezvelind bustul înaintașului său politic, Iuliu Maniu. Bădăcin, aprilie 1991

Nu fumează și nu bea. El nu cunoaște, de altfel, nici o patimă brutală sau exaltată. Nu-l stăpânesc nici nervii, nici simțurile. Nici bogăția nu-l ispitește. Standardul lui de viață a rămas neschimbat. Sobru, modest, simplu, a trăit în ultimii 45 de ani, studentul sânguinos de la Viena și deputatul de Vinț și avocatul renumit al Blajului. Magnetul sclipirilor feerice și-a risipit în zadar puterea de atracție asupra lui. Strălucirea și onorurile, de mulți ahtiate, s-au lovit de un Maniu imunizat.

El are superioritatea categorică a răbdării. Cu răceală și fără să clipească, poate suporta cele mai grosolane insulte personale, dar nu îngăduie nici cea mai mică încercare de înjosire a țării, a neamului. Când cei mari aduc poporului injurii, lovesc în demnitatea lui, nesocotesc drepturile lui, Maniu, cel dintâi, protestează – cu vehemență, pe față, fără înconjur. Se consideră apărătorul demnității naționale ultragiate. Și nu a existat vreodată un mandatar mai zelos, un exponent mai fidel, al acestui rol!

Amenințările îl lasă rece. Și nici primejdia vădită nu-l zguduie, nu-l abate de la datorie. Cutezanța este numitorul decisiv al tuturor calculelor lui. Știe că ea are totdeauna, și, în mare parte, meritul biruinței; că este argumentul suprem în momentele politice însemnate.

Dar, chiar și cutezanța lui Maniu este rece, calculată. Prin exces de metode nu păcătuiește niciodată.

Într-o țară în care intransigența este floare rară, Maniu este fruntașul cel mai intransigent. Între stolurile de lachei, – care se înșiră la suprafața realităților noastre politice, care preferă complimentul degenerat în lingușeală și temeneli progresive, în locul îndrăznelii, și care, nu cunosc loialita-

tea, ci, compromisul și prefăcătoria avidă de succese efemere, – cutezanța lui Maniu este privită cu uimire, admirată, invidiată și detestată, în același timp. Mai ales curajul lui de a spune, pe față, adevărul, celor puternici, produce cel puțin nedumerire, când nu alimentează dușmănie surdă, provocată de însăși existența lui, jenantă pentru mulți. De aici și vitregia tratamentului de care are parte.

Acestui om, atât de prețuit în străinătate pentru marile lui însușiri, pentru mult încercata lui capacitate politică, – cu toate serviciile aduse țării, cu toate marile merite câștigate pe tărâmul luptelor naționale și al consolidării țării întregite, – i-a fost dat să aibă parte, în România Mare, de o soartă ingrată. El n-a putut să recolteze, pentru neamul pe care îl servește ca nimeni altul, capital de situații politice oficiale.

Dar bărbatul de la Bădăcin prețuiește un singur capital: al faptelor mari. Din mulțimea acestora, a adunat bogății pentru istoria noastră. El, însă, a rămas sărac, cel mai sărac dintre oamenii politici. Și totuși cel mai bogat!

Nu-i vorba, că un Maniu care locuiește la mansardă, mănâncă rasol și face, pe jos, de patru ori pe zi drumul de la Bădăcin la Șimleu, purtându-și singur geamantanul, poate trăi sărac. Cheltuiala de o zi a altor frunțași politici, i-ar ajunge pentru o lună. Până și venitul modest al moștenirii părintești îl jertfește pe altarul politicii.

Oare are nevoie acest om de avuții? Pe seama lui, desigur că nu!

E de mirat cum poate întreține îmbrăcămintea lui simplă, nota specifică de distincție, de noblete, de majestate. Pentru croitori, Maniu nu este ceea ce se chema un client solid, o afacere. Ani de-a rândul, el poartă același costum, totdeauna curat,

totdeauna nou, obsedant de îngrijit. Președintele consiliului de miniștri de la 1929, a purtat trei ani, ca prim-sfetnic al Coroanei, același pardesiu pe care îl purta deputatul de Vint, înainte cu 23 de ani. Și totuși, mulțimea de oameni politici, pentru care croitorul însemna principalul colaborator al activității lor publice, nu aduce în societate decât vulgaritatea artificialului, pe lângă suplețea de trestie nobilă ce frământa în toate gesturile, în toate mișcărilor lui lulu Maniu.

Cu tot disprețul său pentru ceea ce se cheamă, în vremea noastră, eleganță, Maniu este totdeauna ca și scos din cutie. În îmbrăcămintea, se aseamănă cu pastorii protestanți: rigid și sobru, cu cămașa scrobită, cu haine închise, de preferință negre, cu mânușile nelipsite chiar și în plimbările din toiu verii, prin acareturile proprietății lui.

Lulu Maniu nu trăiește decât prin viața publică, – „N-am avut decât o singură pasiune: lupta națională!”, declara el, în fața unei comisii de anchetă parlamentară.

Toată energia, toate facultățile lui și le cheltuiește, cu o generozitate superbă și impetuoasă, în interesul neamului său: „Salus populi, suprema lex!”...

Lulu Maniu este, poate, singurul bărbat politic, hărăzit cu însușiri de căpetenie, care a înțeles să profeseze rolul de tribun al națiunii, îngrădindu-și geniul expansiv de imperator, în crusta de exponent al democrației. Exponent al democrației și exponent al legalității!

Alți conducători pot simboliza fericirea, belșugul, umanitatea, optimismul, înțelepciunea... Maniu este legea! El reprezintă, prin excelență și mai presus de toate, legalitatea dură. Singur! În mod strălucit și desăvârșit!

Științirea bustului lui Luliu Maniu. Bădăcin, aprilie 1991

Luliu Maniu!

A fost sortit să devină totul sau nimic. Să impună politicii românești eul său, să-i impune concepțiile sale, ori să se prăbușească, sfărâmat de ostilități; să doboare pe toți cei care s-au ridicat de-a curmezișul drumului său, ori să cadă la cea dintâi ciocnire.

L-au favorizat ursitoarele. I-au venit împrejurările în ajutor. Și norocul, care sprijină pe cei tari, a fost de partea lui. A devenit TOTUL!

Viața lui este împletită din zbcium încoronat cu biruința. Luliu Maniu n-a fost învins niciodată. Victoria a fost veșnic de partea lui.

El este dintre acei care nu se pleacă; pe care doar moartea îi poate învinge. Sfidează totul, până și poruncile neînfrânte ale naturii. Și jertfește totul, pe altarul legalității, pe altarul convingerilor lui nestrămutate.

Odată, într-o discuție politică, un adversar inteligent a plasat o ironie mustind de spirit, care s-a dorit a fi usturătoare, dar care, exprimă întreg adevărul despre Maniu: „Nici moartea – zicea acela – nu va îndrăzni să se apropie de el, decât înarmată cu toate autorizațiile și mandatele de lipsă. Altfel va risca să fie repezită, cu replica dârză a Domnului Preșident: – Nu pot lua în considerație pretențiunea dumneavoastră, întrucât nu este legală, nu este constituțională...”

Note

* „Prezentare” – Din lucrarea *Istoria unui tribun*, manuscris confiscat în 1947 de Siguranța comunistă, din care s-a recuperat doar „Prezentarea”.

Document publicat prin amabilitatea domnului Ion-Andrei Gherasim, președinte executiv al Fundației Corneliu Coposu, căruia îi mulțumim.

** Platon: „Republica” – Cartea a II-a.

*** Lex XII tabularum.

ANA-MARIA BORZ CRISTIAN BORZ

Iuliu Maniu - conștiință, morală, politică*

Iuliu Maniu s-a născut la 8 ianuarie 1873, în Țara Silvaniei, fiind cel de al cincilea copil al familiei Ioan și Clara Maniu. Este descendent din două familii de oameni de cultură și patrioți care și-au legat numele de lupta pentru emanciparea românilor din Ardeal: Simion Bărnuțiu pe linie paternă și vicarul Demetriu Coroianu pe linie maternă. Iuliu Maniu a făcut parte din cea de a treia generație a Școlii Ardelene blăjene, alături de George Pop de Băsești, Al. Vaida-Voevod, Ștefan Cicio Pop, Teodor Mihaly.

A fost avocat, doctor în Drept, membru de onoare al Academiei Române. A aparținut unei generații de oameni politici și de cultură numită și Generația Marii Uniri, generație care a dovedit că avea viziune, voință și mijloace de a face nu doar o Românie Mare, ci și să înfăptuiască o civilizație inspirată și asemuită celei occidentale. S-a implicat activ în realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, iar din funcția de președinte al Consiliului Dirigent a reușit integrarea rapidă a administrației din Transilvania în cea a României reîntregite.

Iuliu Maniu a fost omul politic care a marcat istoria României din prima jumătate a secolului XX, contrastând cu oamenii și moravurile politice din acea vreme. În cei 56 de ani în care a făcut politică, îl regăsim pe Maniu integru și demn, dându-și viața slujirii neamului din convingere, cu răbdare și perseverență și fără un interes material propriu. Dorința lui a fost aceea de a da vieții politice românești o dimensiune morală, ceea ce nu era puțin în acel context istoric: „Statornicia cu care Maniu își urmărea țelurile și refuzul de a face compromisuri au fost interpretate de unii ca o «pasiune» pentru opoziție. Era mai degrabă libertatea de a renunța la o poziție de mare vizibilitate, pentru a res-

Ana-Maria Borz

Născută în 1999, Șimleu-Silvaniei, județul Sălaj, Muzeograf la Casa Memorială „Iuliu Maniu” Bădăcin. A absolvit Facultatea de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării, Universitatea Oradea, specializarea Istorie; Studentă la Masteratul „Istoria Vestului Românesc” la aceeași facultate. A publicat ca autor articole în reviste de specialitate. A contribuit la realizarea filmului documentar „Remember Iuliu Maniu -1986”.

Cristian Borz

Născut în 1974, Iaz, județul Sălaj. Preot-paroh la Parohia Greco-Catolică, Bădăcin, Sălaj. Președintele Asociației Casa Memorială „Iuliu Maniu”.

Studii: Institutul de Grad Universitar Greco-Catolic Oradea (1997); Facoltă Teologica dell'Italia Settentrionale, Udine, Italia (1998); Masterat „Fundamente ale identității europene”, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca (2008).

A coordonat lucrările de reabilitare la Casa Memorială „Iuliu Maniu” de la Bădăcin. A promovat valorile culturale și istorice ale localității Bădăcin și ale familiei Maniu prin publicarea de volume, articole, organizarea de simpozioane și școli de vară. Distincții: Medalia aniversară „Centenarul Marii Uniri”, acordată de Președintele României, Klaus Werner Iohannis; „Distincția Culturală”, Academia Română - Filiala Cluj-Napoca; Medalia „Soarele Sălăjean” oferită de Consiliul Județean Sălaj în semn de apreciere și recunoștință pentru refacerea Casei Memoriale „Iuliu Maniu”.

pecta principiile morale și a însănătoși viața publică. Politetea, respectul și măsura, atât de caracteristice lui, sunt un indiciu de putere morală și de stimă de sine, nu de pedanterie.”¹

Iuliu Maniu a fost crescut și educat în ambianța Bisericii Greco-Catolice. Un rol determinant în educația lui a avut-o bunicul său matern, Demetriu Coroianu, vrednicul vicar al Silvaniei, canonic și rector al Seminarului din Gherla, precum și ambianța Blajului greco-catolic, unde a urmat primele clase liceale, iar mai apoi a debutat și funcționat ca profesor de drept la Seminarul blăjean și timp de 16 ani ca avocat al Mitropoliei.

Calitatea care l-a consacrat în prim-planul scenei politice a fost moralitatea ireproșabilă, motiv pentru care a fost numit de către marele istoric Nicolae Iorga „Sfinxul de la Bădăcin”. Nu era dispus să facă niciodată concesii de la principiile sale: „Dar, fraților, eu sunt ardelean. Eu m-am obișnuit a vorbi pe față, cum am vorbit cu Tizsa, și nu mă uit dacă se supără careva sau nu, când spun adevărul, dacă el este în interesul țării și al aceluia care îl spun. Eu voi spune și în fața lui Dumnezeu, și înaintea oamenilor, adevărul întreg și curat.”

A luptat împotriva tendințelor autoritare ale regelui Carol al II-lea, deși la început s-a numărat printre susținătorii lui. S-a opus dictaturii Mareșalului Ion Antonescu și s-a angajat într-o luptă de opoziție împotriva sovietizării țării de către autoritățile comuniste, devenind simbolul rezistenței anticomuniste.

Pentru Iuliu Maniu, lupta politică era o formă de activitate umană, un exercițiu al democrației. Spunea el: „Ca oameni politici putem fi oricând adversari, dar niciodată dușmani”².

Istoricul Constantin Xenii afirma că în momentul în care Iuliu Maniu cobora de la tribună, senzația era că doar atunci urma să-și înceapă discursul, ceea ce credem că spune totul despre modul cum evolua un discurs al marelui om politic, care deși dura uneori mai multe ore, nu-l obosea. Corneliu Coposu descrie, cu lux de amănunte, trăirile, gesturile, mimica, tonalitatea și argumentele logice din timpul unui discurs al mentorului său, subliniind că cine dorea să-l cunoască cu adevărat pe Maniu trebuia „neapărat” să-i asculte un discurs politic. El a rămas impresionat de „logica

argumentației strânse și claritatea luminoasă a expunerii”. În oratoria lui, Iuliu Maniu stăpânea „naturaletă”. Ceea ce-i trăda însă sentimentele era că în „privirea lui de gheață” se aprindeau scânteii atunci când vorbea „de idealurile ce-l călăuzesc”, de idealurile naționale. În acele momente, Iuliu Maniu îi electriza pe cei din jur. Pe aderenți „îi fanatizează, se joacă cu voia lor, cu puterea lor de acțiune”. Dar, Iuliu Maniu îi electriza și „prin tăcere”, o tactică inventată de Maniu, tăcere pe care Corneliu Coposu o consideră „adevărata lui oratorie”. Iuliu Maniu vorbea puțin și scria și mai puțin, dar tăcerea lui nu era un semn bun pentru adversarii politici. Tăcerea era „cultul favorit” al lui Maniu, iar „arma lui cea mai primejdioasă” era virtutea. Iuliu Maniu, spunea Corneliu Coposu, este „incapabil de compromis; de o inflexibilitate și de o lipsă de maleabilitate poate unică; refuza orice fel de rabat, de concesiune adusă principiilor democratice, principiilor morale; un exemplu de om de ținută, de moralitate extraordinară”³.

A fost iubit de țărani din satele românești în slujba cărora și-a pus toată priceperea. Markham, principalul redactor al publicației *Christian Science Monitor*, și fost coleg de liceu cu Truman, învățase limba română și obiceiurile noastre pentru a se putea informa direct și fără ocol de la oameni. Acesta i-a relatat lui Nicolae Carandino, directorul ziarului *Dreptatea*, o conversație cu un țăran „de dincolo”. Îl întrebă ce politică se făcea în sat la el. A primit un răspuns caracteristic: „Noi aici în sat nu facem nici un fel de politică... noi votăm cu d. Maniu!”⁴

Iuliu Maniu își începea ziua la ora 7.30 și o sfârșea târziu în noapte. Riguros în tot ceea ce făcea, se comporta de foarte multe

ori ca un preot, astfel că în zilele de audiențe, chiar dacă era nevoit să primească în jur de 70-80 de persoane, îi primea pe fiecare individual și niciodată nu accepta să dezvăluie conținutul convorbirilor, nici atunci când era întrebat. Corneliu Coposu spune că nu accepta discuțiile „din prag”, ci numai în birou, cu ușa închisă și nu continua convorbirea, dacă intra o a treia persoană.⁵

A fost mereu atent în alegerea colaboratorilor. Spunea el: „...avem întâi nevoie de oameni de caracter și onești și numai pe urmă de oameni pricepuți în conducerea treburilor publice; între un hoț fără caracter, dar priceput și între un om cinstit, dar mai puțin priceput, eu am preferat toată viața pe acesta din urmă”⁶.

Iuliu Maniu a posedat ce a moștenit de la familia sa și de-a lungul întregii sale vieți a dăruit tot ce a avut. Nu s-a îmbogățit și nu a profitat de pe urma activității publice.

Iuliu Maniu călător cu trenul

„Era pe la începutul primăverii anului 1929. Într-una din primele zile ale lunii aprilie, în stația Oradea, coboară din acceleratul bucureștean de dimineață, un călător, purtând sub braț un teanc de ziare, fără nici un alt bagaj. Se vedea de departe că este o persoană distinsă, nicidecum un călător de rând. Doi manevranți, mai în etate, bănuiră că acel călător trebuia să fie neapărat un demnitar, pe care-l urmăriră. Când îl văzură intrând în sala de așteptare cl. I, cei doi urmăritori se dumiriră: era chiar Primul-ministru al țării, Iuliu Maniu, pe care ei îl mai văzuseră.

Repede deteră fuga în biroul șefului stației, informându-l despre sosirea distinsului călător din sala de așteptare. (Eram student pe atunci, dar nu mai rețin numele șefului din acea vreme.) Superiorul lor se

îndoia de relatarea aceasta, bănuind vreo confuzie... Dar, la insistențele subalternilor săi, se duce în sala indicată, în care, singurul călător își citea ziarele, liniștit. Pe loc, șeful – plăcut impresionat – ia poziție și salută:

Domnule Prim-ministru, sînt șeful stației și am onoarea a Vă saluta: Bine ați venit la Oradea!

Mulțumesc frumos, domnule șef, răspunde Primul-ministru, și-i întinde mâna.

Domnule Prim-ministru, bănuiesc că Dv. călătoriți spre Bădăcin...

Da, întocmai. Merg s-o văd pe mama. Că mi-a telefonat sora mea, că e bolnavă.

Dar, Domnule Prim-ministru, trenul spre Șimleu pleacă numai peste 2 ore. Avem locomotivă; formăm o mică garnitură și, peste un sfert de oră, Dv. vă puteți continua călătoria...

Nicidecum, domnule șef. Eu sunt un simplu călător; și mă conformez întru toate mersului trenurilor. Iar dacă dorești să-mi faci un serviciu, ca să mai treacă vremea până la plecarea trenului, atunci mai cheamă 2-3 colegi ai d-tale, și vom sta aici de vorbă. Așa, că cele 2 ore de așteptare vor trece mai repede.

Firește, șeful stației procedează întocmai.

Cine mai poate ști acum: câte se vor fi abordat în acea convorbire, după cunoscutul obicei al Primului-ministru, de a se informa despre toate păsurile obștei, insistând asupra: nivelului de trai al cetățenilor, de neajunsurile cu care se confruntă, de comportarea autorităților locale față de populație etc., etc.

Iar la ora plecării trenului, triumvirii conclocutori îl însoțesc pe distinsul călător până la urcarea în vagon, urându-i: *Drum bun*. Era singura «gardă personală» improvizată

pentru 2 ore, care – de data aceasta – îl acompania pe Primul-ministru, în lunga-i călătorie, de la București, până la Bădăcin (780 km.).

Astfel călătorea marele bărbat de stat; modest, om de excepțională omenie, vrednic de caracterizarea unui mare demnitar, formulată de filosoful din antichitate: *vir... integer vitae, scelerisque purus...* (bărbat nepătat, curat de orice ticăloșie).

O tempra... o homines!¹⁷⁷

Despre religie

Iuliu Maniu a avut un spirit ecumenic, dornic de a reface unitatea tuturor creștinilor pe calea dialogului teologic.

În București, atunci când îi permitea programul, frecventa biserica din Strada Polonă (greco-catolică), unde oficia preotul Todericiu, în prezența episcopului Vasile Aftenie.⁸

Pe 26 octombrie 1941, de sărbătoarea Sfântului Dumitru, zi în care Iuliu Maniu își sărbătorea ziua onomastică, însoțit de Ilie Lazăr și Corneliu Coposu, în timp ce se deplasau spre biserică a fost întrebat de către acesta din urmă dacă este un om religios. Maniu a răspuns: „Oamenii au nevoie, în viața lor socială, de chenerul etic și spiritual care reglementează și plafonează manifestările lor. Până astăzi, disciplina pe care o socotesc superioară și desăvârșită pentru acest obiectiv este concepția creștină, întemeiată pe iubire, bunătate, altruism și generozitate. Cred că această concepție este o barieră împotriva instinctelor primare, care promovează buna conviețuire în societate și asigură omului cadrul cel mai potrivit pentru orientarea lui pe calea perfecționării. De aceea, am ținut să stabilesc și în ideologia partidului drept călăuză, pe lângă principiul patriotismului,

al democrației adevărate și al dreptății sociale, și pe cel al moralei creștine. Nu sunt prea documentat în dogmele religioase, cu toate că am petrecut tinerețea la Blaj, în inima catolicismului oriental românesc. După gândirea mea oarecum profană, religia este pentru om sentimentul care însumează tot ceea ce este nelămurit și inexplicabil în lume; este respectul organizat pentru forța necunoscută și nesizabilă care menține echilibrul Universului, existența și continuitatea biologică, realitățile și fenomenele care scapă de sub cenzura simțurilor noastre, care întrec puterea noastră de judecată și cărora iscodirile spiritului nostru nu sunt în măsură să le găsească explicație. Dar religia este în același timp și elanul conștiinței omului spre eternitate, care înaripează gândurile noastre. În acest sens interpretat conceptul de religie, pot spune că sunt religios.”⁹

A avut foarte bine stabilită ierarhia valorilor: Dumnezeu, dragostea de neam și familia. Iuliu Maniu a trăit o viață spirituală intensă. De câte ori venea sau pleca de la Dealul Țarinei, primul drum sau ultimul era la mormintele părinților săi pentru că spunea el: „Un popor care nu-și respectă morții și nu cultivă memoria lor, este un popor fără viitor, pentru că este fără trecut”.

Modest și elegant

Nu a căutat luxul în îmbrăcăminte, umbla ani de-a rândul în același costum, întotdeauna curat, întotdeauna obsedant de îngrijit. Se îmbrăca în haine închise, de preferință negre, cu cămașa mereu scrobită „cu guler înalt și pantalonii călcați pe muche”, mănușile nelipsite chiar și în plimbările din miezul verii. Președintele Consiliului de Miniștri din 1929 a purtat ca sfetnic al Coroanei același pardesiu pe care

îl avea cu 23 de ani înainte ca deputat de Vinț. Nepotul său, Ionel Pop, povestește că în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, prin 1942 a observat că paltonul de iarnă era ros de atâta purtat. I-a cumpărat stofă groasă, englezească, pentru un nou palton de iarnă, numai că Maniu a dat stofa secretarului său, Liveanu, care „era sărac, cu familie și nu are palton bun”. Pe 8 ianuarie 1942 un grup de prieteni politici îi fac un dar deosebit: un ceas *Patek Philippe* de buzunar, în locul vechiului său ceas *Doxa*, deteriorat, pe care Maniu îl avea de un sfert de veac.¹⁰ Corneliu Coposu, povestește că în noiembrie 1943 a fost informat de către femeia de serviciu din casa în care locuia Iuliu Maniu, că toată lenjeria de corp (de altminteri foarte modestă) a lui Maniu este complet degradată și că spălătoria refuză să o mai primească la curățat. Corneliu Coposu în complicitate cu Ionel și Clara, nepoții lui Iuliu Maniu, au luat mostră din fiecare piesă de lenjerie și au cumpărat, cu bani puși la dispoziție de Ionel Pop, materiale perfect identice cu cele din efectele uzate și le-a dat la confecționat împreună cu modelul vechi. Într-o săptămână, garderoba a fost înnoită cu patru cămăși, care le înlocuiau pe cele scoase din uz. Maniu, oarecum nedumerit, a făcut constatarea că sunt cam aspre, dar femeia de serviciu a replicat că probabil că spălătoria le-a apretat mai tare.

În 1943, Maniu avea un costum bun negru, unul (întors) gri cu dungi, unul din pânză albă de vară și altul din lustrină bleumarin, toate vechi de peste 10 ani. De asemenea, mai avea o pelerină kaki din 1928, un pardesiu negru din 1909, un palton negru cu guler de catifea din 1918 și două pălării. Costumele lui de ceremonie (fracul, smochingul și două jachete), evacuate de către Corneliu Coposu de la Bădăcin la

cedarea Ardealului și depozitate la biblioteca arhidiecezană din Blaj, au fost furate de acolo la intrarea armatei sovietice de soldații încartiruiți în clădirea respectivă, care au furat din lăzile evacuate doar hainele și decorațiile.¹¹

O altă calitate a fost demnitatea. Nicolae Carandino își amintește: „M-a impresionat la Maniu un lucru excepțional: demnitatea. Acest lucru e foarte rar în politica românească. Și așa cum era el, demn, și cum avea el ținuta, fără să fie ostentativ, în mod firesc, în mod normal. Simțeau nevoia să te scoli în picioare, să-i săruți mâna. Și asta fără să o ceară, fără să fie imperative, se degaja din personalitatea lui! [...] Impresiona pe toată lumea, el impunea un respect, o atitudine, nu puteai să fii familiar cu el, deși nu impunea acest [respect]... prin orgoliu, impunea prin ceva nedefinit.”¹²

Cele mai importante realizări

Întrebat de Corneliu Coposu, în serile liniștite petrecute împreună cu Iuliu Maniu la Bădăcin, care sunt cele mai importante realizări din viața lui, acesta i-a răspuns că după Unirea de la 1918, care este de departe cea mai mare realizare, a urmat introducerea regimului românesc în Transilvania. Acela a fost un moment crucial, când 80% din funcționarii vechiului regim austro-ungar au refuzat jurământul în fața Consiliului Național Român. Atunci s-a înregistrat voluntariatul a 420 de preoți, a 180 de medici și a 600 de avocați români care au renunțat la meseriile lor ca să ocupe posturi de pretori, de notari, să intre în magistratură, pentru a scoate din impas administrația din Transilvania. Al treilea moment important în biografia lui Iuliu Maniu după propria lui apreciere, a fost acțiunea din toamna anului 1918 de la

Viena, când a organizat Armata Română din Transilvania și timp de 55 de zile a asigurat ordinea în Viena, în timpul grevei poliției vieneze.

Iuliu Maniu a avut o carieră politică întinsă pe parcursul a 56 de ani, a fost deputat în Parlamentul de la Budapesta și în Parlamentul de la București, președinte al Consiliului Dirigent după 1918, a fost de trei ori prim-ministru al României, a condus două mari partide: PNR și PNT, de numele lui se leagă rezistența împotriva ocupației sovietice și a regimului totalitar impus de aceasta. Marele merit este că în toți acești ani, indiferent de regimurile politice care s-au perindat, Iuliu Maniu a demonstrat că morala creștină și politica sunt noțiuni care nu se exclud, ba mai mult, puse împreună, urmăresc binele public și lupta împotriva tiraniilor.

Bust realizat de Ioan Mihele în 1991, aflat în curtea Casei Memoriale „Iuliu Maniu”, Bădăcin. Foto: Țetcu Mircea Rareș

Note

¹ Fragment din cartea în curs de apariție Ana-Maria Borz, Cristian Borz, *Iuliu Maniu - conștiință, morală, politică*.

¹ Mihaela Bărbuș, *Urișa avere a lui Iuliu Maniu: spiritul Blajului și casa de la Bădăcin*, disponibil online la <https://inlinedreapta.net/urisa-avere-a-lui-iuliu-maniu-spiritul-blajului-si-casa-de-la-badacin/> (accesat la 9.02.2023).

² Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu*, Editura Enciclopedică, București, 1995, pp. 179-180.

³ Cristian Bădiliță, Laura Stanciu, *Geniul Greco-Catolic Românesc*, Editura Vreamea, București, 2020, p. 257.

⁴ Nicolae Carandino, *Nopti albe și zile negre*, Editura Eminescu, București, 1992, p. 269.

⁵ Marin Pop, „O zi din viața lui Iuliu Maniu descrisă de Corneliu Coposu”, în *Caiete Silvane*, ianuarie 2013, pp. 9-12.

⁶ Iuliu Maniu, *Discurs ținut la Dobrești, 22 iulie 1944*, disponibil online la <https://www.corneliu-coposu.eu/articol/index.php/615-iuliu-maniu-despre-blestematie/> (accesat la 9.02.2023).

⁷ I. Stoica, „Iuliu Maniu călător cu trenul”, în *Dreptatea*, sâmbătă, 26 septembrie 1992.

⁸ Corneliu Coposu, *File dintr-un Jurnal interzis 1936-1947, 1953, 1967-1983*, ediție îngrijită de Doina Alexandru, Editura Vreamea, București, 2014, p. 203.

⁹ *Ibidem*, p. 203.

¹⁰ *Ibidem*, p. 219.

¹¹ *Ibidem*, pp. 305-306.

¹² Intervi cu Nicolae Carandino realizat de Mariana Conovici în 1993, în <https://www.rador.ro/2020/01/13/nemuritorii-xxiii-iuliu-maniu-impresiona-pe-toata-lumea/> (accesat la 9.02.2023).

Casa Memorială „Iuliu Maniu” de la Bădăcin - imagini de altădată și de azi

ERKLÄRUNG

DEPORTAREA ETNICILOR GERMANI ÎN URSS

Unterzeichnet von Ignaz Fischer, geboren am 02.10.1926, Wohnort Temeswar, S.F. N. M. am 17. Januar 1927, gebürtig aus Rumänien, mit dem Personalausweis Nr. ...
Ich wurde am 17. Januar 1927 geboren in Rumänien, mit dem Personalausweis Nr. ...
In die Sowjetunion deportiert am 17. Dezember 1949.
Wir kehrten am 17. Dezember 1949 nach Rumänien, zurück.

Temeswar, den 30. Mai 1991

Fischer

Ignaz Fischer

Vorsitzender der Vereinigung der Russland-Deportierten des Kreises Temesch

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

CONȘLIUL SECURITĂȚII STATULUI
Oficial pentru primirea, evidența și urmărirea rezolvării reclamațiilor, sesizărilor și propunerilor cetățenilor
Nr. 661226 din 4 DEC 1950

CA POPULARĂ ROMINĂ
IL AFACERILOR INTERNE

ADEVERINȚĂ

Nr. 064011 din 21 APR 1958 1959

Se adeverește prin prezenta că
născut la data de 22 _____, luna _____, anul 1924
în localitatea (comuna, orașul) Timișoara _____, în prezent cu domiciliul în localitatea (comuna, orașul) Timișoara _____, str. Piața Bisericii _____, nr. 4a
raionul Timișoara _____, regiunea Timișoara _____, anul 1924
la munca de reconstrucție de la _____, regiunea _____, până la 10 ianuarie 1950
când s-a reîntors în țară.
I s-a eliberat prezenta spre a-i servi la completarea carnetului de muncă, conform Decretului 256/1958.

[Handwritten signature]

- 1. *[Handwritten signature]*
- 2. *[Handwritten signature]*
- 3. *[Handwritten signature]*
- 4. *[Handwritten signature]*

SMARANDA VULTUR

„Copilul tuturor și al nimănui” Mărturia Mariei Rothe despre deportarea etnicilor germani în URSS în 1945

Mărturia scrisă pe care mi-a trimis-o la cererea mea Mariana M., alias Maria Rothe, fosta mea colegă de liceu, m-a impresionat din mai multe puncte de vedere. Mai întâi pentru că mi-a arătat ce puține și superficiale lucruri știam despre colegii noștri în anii '60, când parcurgeam anii adolescenței și ne pregăteam pentru a încheia liceul. O perioadă de trecere de la stalinismul dur din epoca Dej spre scurta deschidere din anii '68-'69, când noi încheiam liceul ca prima serie cu 12 ani de studiu. Lucrurile evocate în povestea de viață a Mariei Rothe rămăneau de nespus. Mult mai târziu, în anii '90, când am început să fac interviuri de istorie orală cu foști deportați, refugiați, exilați, aveam să descopăr cât de dramatic era să fii născut în anii '50, în imediata apropiere a celui de al Doilea Război Mondial, în perioada de ocupare de către sovietici a României și a căderii ei în captivitatea URSS și a unui regim comunist de tip totalitar.

Mariana era verișoară cu o altă colegă a noastră, de care eram mai apropiată, Rodica D. Ambele trăiesc de mulți ani în Germania. Prin Rodica D, căreia i-am trimis în 2021 *Germanii din Banat prin povestirile lor*, apărută la Polirom în 2018 în coordonarea mea, am aflat că Mariana M. era verișoară primară și cu Puiu Stan, al cărui

interviu, luat de Gabriela Panu, a fost publicat în ediția a doua a cărții mai sus pomenite. Coincidența, descoperită printr-o întâmplare, mi s-a părut o oportunitate pentru a avea și mărturia fetei Mariei, pe lângă a băiatului Tereziei. Tabloul din primul interviu se completează cu nuanțe tragice suplimentare, cu detalii care ne ajută să reconstituim întregul, atât cât mai poate fi el recuperat prin mărturii secundare. Soarta celor două surori, Maria și Terezia Prakesh, deportate în 1945 împreună în Donbas, chiar în locul pentru care se poartă azi lupte grele, între invadatorii ruși și ucraineni, Zaporojie, capătă alt contur, dacă o privim în relație cu cea a copiilor lor. O familie în mai multe rânduri distrusă sau risipită sub loviturile neașteptate ale istoriei, cum vedem din nou sub ochii noștri azi, în imediata apropiere a frontierelor României. O familie care ar putea fi una ca a Mariei Rothe. O mărturie a unui copil născut în prigoana războiului printre moarte, violență și pierdere, lagăre și deportări, al cărui destin necunoscut încă, va fi la fel de de necrezut, de surprinzător, pentru cei care nu au trecut prin încercările lui. E un an de când Rusia a atacat Ucraina. Când am trimis la revista *Memoria* mărturia de mai jos, mi se părea că e mult un an de așteptare. Dar, așa cum

se întâmplă uneori, repetarea istoriei o face cu atât mai absurd tragică din perspectiva omului care e victima ei colaterală.

Mulțumim Maria Rothe că ai avut tăria să împărtășești cu noi aceste grozăvii. Cred că știi, intuiești, că memoria poate transforma *un copil al nimănui*, cum spui de tine la un moment dat, într-o pildă de demnă supraviețuire. (Smaranda Vultur)

Și apoi, deodată - liniște de moarte.

Doar roțile trenului... taca, taca, taca...

Maria Rothe, născută în februarie 1950 în Timișoara, fiica lui Iosef Kronenberger și Maria (născută Prakesch), nepoata lui Iosef Kronenberger și nepoata surorii mamei mele, Terezia Prakesch¹.

De ce menționez această listă a rudelor mele? Toți au fost deportați după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, timp de cinci ani, ca etnici germani, la muncă „voluntară” de reconstrucție a URSS.

Familia mamei mele, Johann Prakesch (născut la 11.03.1886 în Viena) și Elisabetha Prakesch, (născută la 9.09.1885 în Timișoara) locuia în Timișoara, în cartierul Elisabetin, împreună cu cei patru copii:

- Prakesch Johann, soldat în armata germană. În 1942 a cunoscut o tânără dintr-o familie de evrei refugiați din Basarabia. În anul 1944 familia a fost deportată în Germania, în lagărul de exterminare a evreilor de la Buchenwald. Unchiul meu a dezertat din armata germană și și-a urmat soția și familia ei în Germania. Cum au scăpat de exterminare, este o altă istorie.

- Prakesch Terezia, sora mai mare a mamei mele, care a fost și ea deportată în lagărul de muncă din URSS.

- Prakesch Anton, marinar în flota de pe Marea Neagră, luat prizonier și deportat undeva în Munții Ural, de unde nu s-a mai

întors. Bunica mea l-a așteptat până la moartea ei, deși unul din camarazii lui, care a supraviețuit, i-a spus că Toni a murit în urma epuizării, foamei și frigului. Pur și simplu a înghețat. Nu a putut fi nici măcar îngropat, deoarece și solul era înghețat.

- Prakesch Maria, mama mea.

Johann și Elisabetha Prakesch

În timpul războiului au fost obligați să ieie în „qurtier” soldați germani, iar spre sfârșitul războiului, când armata germană a fost alungată, soldați ruși.

În iarna anului 1945, unul dintre soldații ruși i-a informat pe buncii mei că va avea loc o razie, și că etnicii germani vor fi ridicați și deportați în URSS. Cum batalionul lui trebuia să se transfere pentru 10-14 zile în Ungaria, a propus bunicilor mei să își lase fetele, Maria și Terezia Prakesch, să meargă cu trupa în Ungaria, până va trece razia. Buncii mei s-au opus categoric să își

Maria și Therezia Prakesch 1943-1944

Maria, Anton și Terezia Prakesch 1943-1944

lase fetele pe mâna rușilor, deși pe tot intervalul de timp cât au locuit la ei, nu au fost nici un fel de probleme. O soră a bunicii mele, care avea un fiu în armata SS germană, de teamă să nu i se întâmple ceva fiicei ei, Anna, a lăsat-o să plece cu rușii în Ungaria. După 10 zile, fiica ei a revenit vie și nevătămată acasă. La câteva zile după plecarea rușilor în Ungaria, mama mea și mătușa mea au fost ridicate de pe

stradă și transportate la o destinație necunoscută.

Bunicii mei, văzând că fetele nu mai vin acasă, au pornit în căutarea lor. În curând s-a răspândit vestea că toți cei ridicați de pe stradă ar fi undeva în Gara de Sud sau Gara de Vest din Timișoara, închiși în vagoane marfare, și că vor fi deportați în URSS. Bunica a mai apucat să împacheteze câteva haine călduroase, o pătură și ceva de mâncare. În gară a convins un soldat rus să le caute pe fete și să le dea lucrurile. Din fericire, soldatul le-a găsit și așa au putut, mama și sora ei, supraviețui transportului lung, în vagoane de transportat animale, fără căldură și hrană, la temperaturi de minus grade, săptămâni de zile.

Și așa au rămas bunicii mei singuri, fără să știe nimic despre soarta celor patru copii ai lor.

Mama îmi povestea că în timpul transportului mulți dintre cei deportați au murit de frig și foame.

Într-o noapte trenul s-a oprit undeva în pustie, iar cei din vagoane au fost duși în niște barăci din lemn, dărăpănate, unde se aflau priciuri din lemn, iar într-un colț un morman de paie umede. Acesta era prevăzut să fie domiciliul lor pentru un timp necunoscut. Noul „domiciliu” era lagărul de muncă de lângă localitatea Zaporojie, pe malul Niprului.

Și apoi a început adevăratul coșmar. Mama, sora ei, viitorul meu tată și bunicul meu, împreună cu alți deportați au fost repartizați să lucreze la o fabrică de cărămizi. Cărămizile erau arse în cuptor și, așa fierbinți, trebuiau scoase și stivuite, și toate acestea fără mănuși. Până au găsit soluții de protecție (își bandajau mâinile cu zdrențe) aveau mâinile pline de bășici, răni, infecții. Zdrențele le adunau de la camarazii

lor decedați. La fel și încălțăminte.

Apoi era veșnica foame, lipsa de igienă elementară, păduchi, boli, paraziți, frigul, lipsa de perspectivă de viitor.

Mama mea avea un păr splendid, lung, negru, bogat (care iarna îi ținea și de frig). Ca să nu facă păduchi, își ținea părul strâns legat într-un batic. Când aveau liber, mergea pe un teren viran, acolo își dădea jos baticul, își despletea părul și sora ei o freca cu petrol. Pielea capului îi ardea ca focul, dar așa a fost ferită de păduchi. Vă puteți imagina, cinci ani de zile să nu te poți spăla pe cap?

Când aveau ocazia, mama și sora ei se strecurau afară din lagăr și mergeau în satul vecin să cerșească sau să fure câinii, pe care îi mâncau împreună cu camarazii lor. La una din aceste acțiuni, câinele mare al unei rusoaice s-a opus și a mușcat-o pe mătusa mea de picior. După peste 30 de ani, a venit „nota de plată”: pe cand era internată la Spitalul Județean din Timișoara, în urma unui tratament cu anticoagulante, s-a desprins un cheag din cicatricea mușcăturii câinelui, și mătusa mea a decedat în urma unei embolii pulmonare.

În lagăr s-au cunoscut și s-au îndrăgostit mama și tatăl meu. De căsătorit nu au avut posibilitatea, dar un alt tânăr din lagăr, prieten cu tatăl meu, Ignatz Fischer², care voia să devină preot, i-a „căsătorit”. O mică paranteză: în 1990, pe când eram în clădirea Forumului Germanilor din Timișoara, mi-a ieșit în cale un domn mai în vârstă, m-a privit, apoi m-a luat în brațe: *Tu ești Marichen, fructul dragostei dintre Maris și Sepp. Semenii leit cu tatăl tău!* Era Ignatz Fischer. Apoi a venit un alt domn în vârstă³ care, uitându-se la mine, a spus: *Nu seamănă cu Sepp, este leită Maris.*

O dată, dar numai o dată, mama mi-a

spus că înaintea mea a mai avut doi băieți gemeni. Comandantul lagărului de atunci, nacealnicul, a ordonat ca băieții să fie omorâți, și anume îngropați de vii. Mama îmi spunea că și după atâția ani plini de întâmplări de neimaginat, mai aude strigătele bebelușilor care erau acoperiți cu pământ, de vii.

Când mama a rămas însărcinată cu mine, își făcea mari griji în privința sănătății mele. Ca să am destul calciu, mergea pe câmp, aduna oase de animale sau oameni, le pisa mărunț, le amesteca cu apă și a băut acest amestec în speranța că mă voi naște sănătoasă. Cu toate acestea, am avut toată viața probleme cu dereglarea metabolismului calciului și a asimilării calciului.

Într-o zi, la sfârșitul lui noiembrie 1949, mama a părăsit pe furiș lagărul și a pornit spre sat la cerșit. Era însărcinată cu mine în luna a opta, era flămândă și slăbită. Din nefericire a fost prinsă, adusă înapoi în lagăr și pedepsită: a fost închisă într-o pivniță, legată de un stâlp. Era noiembrie, frig, iar peste noapte s-a revărsat fluviul Nipru care curgea la 100-150 de metri de lagăr. Apa, rece ca gheața, a inundat pivnița, iar mama nu putea să întreprindă nimic, fiind legată. Tata a auzit ce s-a întâmplat și a pornit în căutarea ei, a găsit-o în pivnița cu apă până deasupra pieptului, a dezlegat-o și a încercat, împreună cu alți camarazi să o readucă la viață. Mama s-a ales cu o aprindere de plămâni gravă. Și acum încă o paranteză: urmarea acestei întâmplări, am trăit-o pe propria piele toată viața mea. Nu am putut să intru într-o apă mai mare sau bazin de înot. Ori de câte ori eram în apă, și apa îmi ajungea până deasupra pieptului, (ca și mamei mele în acea noapte) nu mai puteam să respir. Medicii au diagnosticat o labilitate/distonie

neurovegetativă, care a impregnat toată viața mea: stări de panică, frică, emoții ieșite din comun.

Apoi mai era teama ca nu cumva să observe comandantul de lagăr că este însărcinată. Din fericire, în toamna lui 1949 a venit un nou comandant de lagăr, maiorul Muhin, care i-a spus că nu trebuie să își facă griji, căci în curând vor fi eliberați.

În decembrie 1949 noaptea, pe un frig năprasnic, au fost din nou încărcăți în vagoane destinate transportului de animale, cu destinația ACASĂ.

Mama era însărcinată cu mine în luna a noua. Nu putea să se așeze pe ceva deoarece nu existau bănci, iar nici pe podeaua vagonului nu putea să se întindă, deoarece era foarte rece și era mereu zdruncinată. Tot timpul transportului a stat în picioare, iar când adormea, o susținea când sora ei,

când tata, când bunicul. Fiecare își punea capul pe umărul celuilalt, și încercau să doarmă, așa cum dorm caii pe câmp.

Când în sfârșit au ajuns acasă, au trebuit să îi taie cizmele și zdrențele cu care erau învelite picioarele mamei mele, așa erau de umflate.

Dar calvarul nu s-a sfârșit aici.

Când au fost deportate, au lăsat acasă doi părinți îngrijorați, dar încă în puteri. Când s-au întors, au găsit doi oameni bătrâni, distruși fizic și psihic.

Bunicii mei nu au putut accepta faptul că una dintre fiicele lor s-a întors însărcinată acasă. Pentru o familie strict catolică, era o rușine ireparabilă. Deși părinții mei s-au cununat pe data de 11 februarie 1950 la primărie și în biserica catolică din Giarmata, iar eu m-am născut în seara aceleiași zile, deci o Kronenberger, am rămas pentru toți,

Giarmata. Familia dinspre tata: 1. Kronenberger Iosef, 2. Kronenberger Susana, 3. Kronenberger Sepp, 4. Kronenberger Mirian

rude, vecini, cunoștințe, rușinea familiei.

După nașterea mea, mama a fost internată în spital. Avea TBC pulmonar, caverne pe plămâni, plămânii parțial calcificați, inima și ficatul afectate. Trei ani de zile a petrecut prin spitale și sanatorii, la Marila și la Poiana Mărului. Eu am rămas la bunicii mei, în Timișoara. Copilul tuturor și al nimănui.

Familia tatălui meu:

- Bunicul meu, Iosef Kronenberger născut în anul 1901, cu domiciliul în Giarmata.

- Bunica mea, Susane Kronenberger (născută Retter) în anul 1908, cu domiciliul în Giarmata.

- Tatăl meu, Iosef Kronenberger (Sepp) născut la 14.03.1927 în Giarmata.

- Mătușa mea, Marian Kronenberger născută în anul 1930 în Giarmata.

*

După ce familia a trecut cu bine peste război și cu toții sperau să se întoarcă la viața normală, într-o seară de ianuarie 1945, a oprit un camion în fața casei. Bunicul meu, tatăl meu și alți oameni din sat au fost încărcăți în camion și duși la Timișoara. De acolo, în vagoane destinate transportului de animale, direcția lagărului de muncă (voluntară) de reconstrucție a URSS. Tatăl meu avea 18 ani și nu mai înțelegea lumea: nu a făcut niciodată politică, nu a făcut parte din nici un partid, voia doar să trăiască în liniște, să muncească pământul, să-și întemeieze o familie.

Bunicul și tatăl au ajuns tot în lagărul de muncă de la Zaporojie.

Acolo a cunoscut-o tata pe mama mea.

Tata îmi povestea timpul deosebit de greu petrecut în lagăr. Faptul că au supraviețuit în toți acești ani, s-a datorat

Părinții tatălui, Susane și Iosef Kronenberger

faptului că erau strâns uniți. La muncă, în fabrica de cărămizi, se ajutau unul pe celălalt, când unul era bolnav sau epuizat, ceilalți executau și munca lui, ca nu cumva cineva să reclame că nu și-au făcut norma. Când unul dintre ei procura ceva hrană, o împărțea cu ceilalți. Bunicul era un om de la țară, care se pricepea la toate, așa că mai făcea diverse munci la rușii din sat, iar câștigul îl împărțea, sau, mai bine zis, dădea totul tinerilor.

Tata era tânăr, puternic și rezistent la munca grea, așa că și el, după orele de muncă din fabrică sau duminica, muncea și el prin sat, pe unde putea. Cum munca în sat era ilegală și interzisă, a fost de nenumărate ori prins și, bineînțeles, pedepsit. Din cauza simțului dreptății/nedreptății cu care a fost educat acasă, a avut mult de suferit ori de câte ori se răzvrătea: bătăi, detenție, coloana de pedeapsă, înfometare și alte atrocități practice în lagăr. Dar de îngenunchiat nu s-a lăsat îngenunchiat, și asta până la sfârșitul vieții lui.

Tatăl meu nu prea povestea ce a suferit în lagăr. Doar o dată, cu lacrimi în ochi, mi-a povestit cum a murit tatăl lui, bunicul meu.

După eliberarea din lagăr, în decembrie 1949, au pornit, în vagoanele de transportat

animale, în direcția România. Bunicul meu era slăbit de atâta muncă și foamete, apoi era și mama, însărcinată în ultima lună cu mine, care trebuia ajutăată. Trenul, din cauza zăpezii mari, înainta foarte încet prin păduri și pustietăți. Iar după tren, alergau, hăulind, lupii flămânzi. Bunicul a răcit. Când l-au

Părinții mei, Maria și Josef (Sepp) Kronenberger, 1950

Tatăl meu, Josef Kronenberger, 1950, după 5 ani de lagăr, 3 ani de serviciu militar.

auzit rușii că strănută și tusește, de frică să nu îmbolnăvească și pe alții, au hotărât să îl arunce din tren. Bunicul, tata, mama și alți camarazi s-au împotrivit, dar fără nici o șansă. Ușa vagonului a fost deschisă și bunicul a fost îmbrâncit din vagon. Tata îmi povestea că, și după zeci de ani, aude lupii hăulind și strigătele de protest și de ajutor ale tatălui său. Și apoi, deodată – liniște de moarte. Doar roțile trenului... taca, taca, taca...

Pe 31 ianuarie 1950 s-au întors părinții și mătușa mea acasă. Pe 11 februarie 1950 s-au căsătorit părinții mei la primăria și biserica catolică din Giarmata, iar în aceeași zi, seara, m-am născut eu.

După două săptămâni, mama a fost internată în spitale și sanatorii timp de trei ani, iar tatăl meu, culmea ironiei, a trebuit să se prezinte la comisariat pentru satisfacerea serviciului militar în armata română timp de trei ani. Pot să vă asigur, ca fost deportat german (deci fascist și dușman al poporului român) că următorii trei ani au fost de coșmar.

Și acum, câteva cuvinte despre mine,

căci și eu am fost, practic, opt luni în pântecul mamei mele, în lagărul din Zaporojie. Și eu am avut de suferit de pe urma deportării.

După plecarea mamei mele în sanatoriu și a tatălui meu în armată, am rămas la bunicii mei dinspre mamă, în Timișoara. Bunicii erau depășiți de situațiile prin care au trecut și de situația în care se aflau. Eu am crescut, practic, pe stradă. Vara umblam desculță, iar iarna, bunicul meu mi-a „fabricat” din cauciucuri auto, un fel de opinci. Picioarele îmi erau învelite cu zdrențe, iar peste ele, opincile.

Din lipsă de bani, bunica mea rar avea posibilitatea de a găti. În mod normal, primeam o felie de pâine muiață în apă, unsă

cu muștar și deasupra zahăr tos. O vecină, bulgăroaică, care avea o vacă, mă mai răsfața cu câte o cană cu lapte.

În anul 1957, când a trebuit să merg la școală, am primit primii mei pantofi. De fapt erau bocanci. Planul era să îi pot purta și toamna, iarna și primăvara. Pe deasupra erau cu 2-3 numere mai mari, să îi pot purta măcar doi ani.

Prima zi de școală nu o voi uita niciodată.

Era ziua de 15 septembrie, în curtea Școlii Generale nr. 15 din Piața Bălcescu (Lahovari). În curtea școlii erau adunați copiii: fetițele îmbrăcate frumos, cu sandale și șosete albe, cu părul legat cu panglici albe. Toți erau însoțiți de părinți, bunici etc. cu buchete de flori pentru viitoarele învățătoare/învățători. Eu venisem singură.

La un moment dat, directorul școlii, domnul/tovarășul Arhire, a anunțat că fieca-

Kronenberger Josef și Maria, cu mine, 1950.

re viitor elev să se alinieze în careul destinat clasei unde a fost distribuit. Problema era că, locuind la bunici care erau germani, crescând pe o stradă unde locuiau nemți, unguri, basarabeni, evrei, macedoneni, bulgari... nu am învățat limba română și nu am înțeles nimic din anunțuri. Cu chiu și vai mi-am găsit clasa. Când am fost întrebată cum mă cheamă, am fost atât de emoționată, încât nu am putut scoate un cuvânt. Așa că, în clasă am fost trimisă în ultima bancă, pe post de idioată și înapoiată mental, alături de repetenți și asociali.

Pentru mine a fost o muncă grea, să mă lupt să ajung în prima bancă. Și acolo am rămas până la terminarea liceului (adevărul este că nimeni nu voia să stea în prima bancă).

Ar mai fi multe de spus despre problemele mele de sănătate care își aveau originea în viața intrauterină, când mama se hrănea doar cu varză, rar cu o bucată de pâine, muncea până la epuizare, îndura frig și trăia într-o frică și stres permanent.

Neapărat aș mai dori să povestesc despre o persoană care nu merită să fie dată uitării.

O chema Anuska și locuia în Timișoara, în apropierea Pieței Unirii, într-o pivniță umedă și întunecoasă. Era singură, nu avea pe nimeni. Lumea o numea „die verrückte Anus”, Anus cea nebună. Avea tot felul de ticuri nervoase, vorbea incoerent, era bâlbâită, și avea tot felul de gesturi necontrolate. Abia te puteai înțelege cu ea. Eu eram tare bucuroasă când venea la noi, iar ea mă răsplătea cu dragostea ei.

Și ea a fost deportată în URSS, la început undeva într-o mină în Munții Ural. În anul 1949 i s-a spus că va fi eliberată. Dar în drumul spre casă, destinația a fost

Maria Rothe

schimbată, și a ajuns în lagărul de la Zaporojie. Biata femeie nu mai înțelegea lumea: ea nici măcar nu era de etnie

germană, era maghiară. Și fiindcă protesta ori de câte ori avea ocazia, era mereu pedepsită.

Când au fost eliberați, ea a dorit să meargă în Ungaria. Dar nici acolo nu era dorită (venea dintr-un lagăr de nemți), așa că au trimis-o în Germania. Acolo a fost tratată ca „spioană” a rușilor. A fost închisă, bătută, maltrată și violată în mod sistematic. Când s-a constatat că este doar o biată victimă a războiului, politicii și ignoranței, au trimis-o în România, la Timișoara. Aici a regăsit-o pe mama și pe sora mamei mele. Existența și-o câștiga muncind ca muncitoare necalificată la Poligrafie. Într-o bună zi, nu a mai venit la noi. Am căutat-o și am aflat că murise în pivnița ei, singură.

*

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

ADEVERINȚĂ
Nr. 064011 din 21 APR 1974

Se adeverește prin prezenta că BRANKOV MARIJA (BIGLAFA)
născută la data de 22 luna aprilie anul 1924
în localitatea (comuna, oraș) Timișoara, raionul Timișoara
regiunea Timișoara, în prezent cu domiciliul în localitatea (comuna,
orașul) Timișoara, str. Piața Bisericii, nr. 46,
raionul Timișoara, regiunea Timișoara, a fost în U.R.S.S.
la munca de reconstrucție de la 1 ianuarie 1945 pînă la 10 ianuarie 1950
cînd s-a reîntors în țară.

I s-a eliberat prezenta spre a-i servi la completarea carnetului de muncă, conform
Decretului 250/1958.

VIZAT înregistrat și
escut: 10/12/74

1. [Signature]
2. [Signature]
3. [Signature]
4. [Signature]

În legătură cu copiile după adevărurile doveditoare ale deportării, mi-am mai amintit ceva. În 1950, la întoarcerea din lagăr, la granița dintre URSS și România, toți au fost luați din vagoane și duși într-o baracă. Acolo au trebuit să predea legitimația de lagăr, iar în schimb și-au primit buletinul, care la deportare le-a fost confiscat.

Sora mamei, Prakesch Terezia, a fost prima la ghișeu, și-a spus numele și a predat legitimația de lagăr. În timp ce persoana de la ghișeu a mers să caute actele românești, mama a rugat-o să îi aducă și actele ei. La predarea buletinelor românești, a avut loc o confuzie, de două ori Prakesch, și au omis să ieie și legitimația de lagăr a mamei. Ea a păstrat-o, iar mai târziu, când autoritățile române au refuzat să accepte că au fost persoane deportate în lagăre de muncă obligatorie, mama a arătat legi-

timația, și așa i-au fost trecuți cei cinci ani de lagăr în cartea de muncă. Ca să recunoască și deportarea surorii ei a apărut ca martor la tribunal. Deportarea mătușii a fost și ea recunoscută. Și așa, au mers unii pentru alții martori. Toți care au putut fi contactați și-au putut dovedi legal deportarea, iar anii petrecuți în lagăr să le fie trecuți în cartea de muncă și socotiți la vechimea în muncă.

Note

¹ Un interviu cu Puiu Stan, fiul Tereziei Prakesch, deportată la Zaporojie, Donbas, poate fi lecturat în volumul Smaranda Vultur, *Germanii din Banat prin povestirile lor*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2018, pp. 126-131.

² Vezi și mărturia lui Ignatz Bernhard Fischer în Smaranda Vultur (coord.), *op. cit.*, pp. 88-103.

³ Ronald Wiest. Vezi și mărturia acestuia în Smaranda Vultur (coord.), *op. cit.*, pp. 104-125.

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
fiabil pentru primirea, evidența și urmărirea rezolvării
reclamațiilor, sesizărilor și propunerilor cetățenilor
nr. 661226 din 4 DEC 1969

A D E V E R I N Ț Ă

Se atestă prin prezenta că KRONENBERGER IOSIF
născut la 14.03.1927 în Giarmata, județul Timiș
fiul lui Iosif și Susana domiciliat
în îmbrășoara, Bogdănești, județul 175
a lucrat în muncă
de reconstrucție, după cel de al doilea război mondial, în conformitate cu convenția de
armisticiu, de la data de ianuarie 1945 până la data de 4 ianuarie 1950.

ȘEFUL OFICIULUI

ARHEOLOGIA CRIMELOR COMUNISMULUI

Statuia din bronz a lui Iuliu Maniu, realizată de sculptorul Árpád Deák, inaugurată la 18 aprilie 2018, Oradea, lângă Catedrala Greco-Catolică Sf. Nicolae, pe str. Iuliu Maniu.

GHEORGHE PETROV

Inventarul cercetărilor de arheologie judiciară privind crimele regimului comunist din România (2006-2022)

Prin Hotărârea Guvernului României nr. 1724 din 21 decembrie 2005, în peisajul instituțional al țării și-a făcut apariția Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România (IICCR), având un statut oficial de Agenție guvernamentală aflată în subordinea Secretariatului General al Guvernului și sub directa coordonare a primului-ministru. Institutul a luat ființă în timpul guvernului condus de premierul Călin Popescu-Tăriceanu din inițiativa și prin stăruința istoricului Marius Oprea, care a fost și primul său președinte executiv, în perioada decembrie 2005 - februarie 2010. Alături de acesta, din conducerea Institutului au mai făcut parte Stejărel Olaru, director general, și Lucia Hossu-Longin, secretar general. După cum rezultă din denumirea oficială, precum și din actul constitutiv, principala misiune a instituției era „investigarea științifică și identificarea crimelor, abuzurilor și încălcărilor drepturilor omului pe întreaga durată a regimului comunist în România, precum și sesizarea organelor în drept în acele cazuri în care sunt depistate situații de încălcare a legii”¹.

Prevalându-se de atribuțiile conferite, între compartimentele de cercetare ale institutului, așa cum au fost ele prevăzute încă din prima sa organigramă, funcționează Serviciul de Investigații Speciale în cadrul căruia s-au pus bazele unei direcții inedite

de cercetare: *Arheologia Crimelor Comunismului*. Acest tip de cercetare reprezintă un domeniu nou și restrâns de manifestare în știința și practica arheologică din România, o specializare distinctă în cadrul acestei științe auxiliare a istoriei. Obiectivele acestei activități constau în căutarea și identificarea pe teren a locurilor unde au fost înhumate victime ale regimului comunist – ale celor care au fost ucise fără judecată sau în urma unor sentințe judecătorești, precum și a celor care au murit în timpul detenției din închisori și lagăre de muncă – deshumarea rămășițelor pământești ale acestora fiind făcută prin metode și cu mijloace specifice arheologiei funerare. Această preocupare implică în subsidiar și alte activități complementare de cercetare, care vizează documentarea cazurilor pe baza referințelor bibliografice și a fondurilor de arhivă, precum și misiuni în teritoriu pentru căutarea și identificarea persoanelor care dețin informații despre fapte criminale sau despre victimele căutate și locurile unde acestea au fost înhumate.

Activitățile care presupun cercetarea unor situri sau locuri funerare în care sunt înhumate persoane ucise de reprezentanții organelor de represiune ale statului comunist sau au decedat din alte cauze ori în alte împrejurări, se desfășoară în conlucrare

directă cu unitățile teritoriale sau centrale ale parchetelor militare, care sunt în prealabil sesizate despre cazurile descoperite. Lucrările arheologice de deshumare și recuperare a osemintelor victimelor sunt activități efectuate în cadrul cercetării judiciare la fața locului, din dispoziția procurorului de caz și în colaborare directă pe teren cu Poliția Criminalistică și Medicina Legală. De aceea, termenul adecvat pentru acest tip de arheologie este acela de *Arheologie Judiciară*. Pe plan internațional este folosit îndebste termenul de *Forensic Archaeology*, preluat din limba engleză. Arheologia judiciară constă în preluarea și aplicarea metodologiei și tehnicilor arheologice într-un context criminalistic sau judiciar, fiind o activitate esențială fără de care nu ar trebui să se desfășoare nici o investigație penală în anumite cazuri de crime, fie ele politice, de război sau de altă natură, acolo unde există oportunitatea descoperirii și recuperării de rămășițe umane.

După evenimentele din decembrie 1989, din inițiativa unor filiale județene ale Asociației Foștilor Deținuți Politici din România (AFDPR) sau în urma unor demersuri făcute de rude și urmași de victime, în mai multe locuri din țară au fost întreprinse o serie de acțiuni pentru căutarea mormintelor unor persoane ucise fără judecată sau a unor partizani căzuți în lupte cu organele de represiune ale statului comunist. În multe cazuri a fost sesizată și Procuratura, care a deschis dosare de cercetare penală și a asistat la săpăturile din teren. Astfel de acțiuni s-au făcut mai ales în perioada anilor 1990-1994, fiind descoperite și deshumate multe victime ale căror oseminte au fost recuperate și apoi reînhumate creștinește în cimitire.² Pentru vremea aceea, în care societatea românească trecea prin frământ-

tările unei tranziții nedefinite, aceste săpături aveau doar un scop imediat, acela de a descoperi și recupera scheletele victimelor. Pentru aceste lucrări, cu excepția unui singur caz³, nicăieri în țară nu s-a apelat la personal de specialitate pentru ca săpăturile să fie executate potrivit metodelor și cerințelor unei cercetări arheologice. Acest lucru s-a impus abia mai târziu, odată cu activitățile pe linie de arheologie contemporană inițiate și desfășurate de IICCR.

În cadrul IICCR, această activitate de cercetare s-a evidențiat încă de la început ca fiind cel mai important demers transpus în practică, care a fost inițiat și desfășurat cu scopul investigării reale și nu doar teoretice a crimelor regimului comunist. A fost proiectul ce s-a derulat în timp cu un mare impact, vizibilitate și promovare în societate, care a ajuns să reprezinte, la un moment dat, imaginea și blazonul instituției.

Prima acțiune a Institutului în această direcție de cercetare a fost reprezentată de săpăturile arheologice desfășurate în vara anului 2006 în Cimitirul Săracilor din Sighetu Marmației, acesta fiind și momentul când am intrat în relație directă și apoi într-o colaborare de durată cu IICCR, fiind solicitat pentru a lucra în acest proiect de interes național. Ca urmare, începând cu data de 1 mai 2007 am fost angajat la IICCR prin detașare de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj (MNIT). Această situație a durat până în 25 martie 2010 când detașarea a fost întreruptă prin decizia noului președinte executiv al institutului, Ioan Stanomir, motivul invocat fiind faptul „că au încetat motivele obiective care impun prezența salariatului detașat la Institut, respectiv activitatea de cercetare arheologică”⁴.

Prin Hotărârea de Guvern nr. 1372 din 18 noiembrie 2009, IICCR a fost comasat cu

Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc (INMER, înființat în ianuarie 2004), noua instituție rezultată numindu-se Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IIC-CMER). În urma unor schimbări politice intervenite la nivel guvernamental (Guvernul Emil Boc II), în 23 februarie 2010 a fost emisă Hotărârea de Guvern nr. 134, care aduce modificări și completări la HG nr. 1372/2009 privind organizarea și funcționarea institutului. Prin acest act, instituția a fost deposedată de principala sa atribuție care îi conferea o anumită forță și deschidere în îndeplinirea obiectivelor sale de cercetare, așa cum era prevăzut în art. 2, citat mai sus, din documentul primar de înființare (HG nr. 1724/2005). Textul acestui articol, care făcea referire la identificarea și investigarea crimelor și abuzurilor, precum și la sesizarea organelor de cercetare penală, a fost înlocuit cu „administrarea și analizarea, de o manieră riguroasă și științifică, a memoriei regimului comunist din România, precum și a consecințelor acestuia, în directă colaborare cu celelalte instituții ale statului, în spiritul valorilor constituționale ale democrației, statului de drept și pluralismului”. Această modificare legislativă prin care activitatea instituției a fost practic deturnată de la principala misiune pentru care a fost creată, a fost urmată de înlocuirea întregii conduceri a institutului. Astfel, prin Decizia nr. 109 din 26 februarie 2010 a primului-ministru Emil Boc, Marius Oprea a fost demis, în locul acestuia fiind numit ca președinte executiv Ioan Stanomir. De asemenea, printr-o decizie separată emisă în aceeași zi, profesorul Vladimir Tismăneanu a fost numit în funcția de președinte al Consiliului Științific al Institutului, înlocuindu-l pe Dinu Zamfirescu. Schimbările intervenite atunci au avut drept

consecințe reducerea cercetărilor despre regimul comunist la un nivel pur teoretic, fiind eliminată activitatea cea mai importantă care privea investigarea cazurilor de crime, căutarea victimelor și sesizarea Procuraturii. Programul de arheologie contemporană a fost stopat, iar personalul de specialitate implicat în aceste cercetări, format din doi angajați și doi colaboratori externi, a fost îndepărtat din instituție.⁵

Echipa de arheologi care a lucrat între 2006 și 2010 pentru institut și-a continuat cercetările sub egida Centrului de Investigare a Crimelor Comunismului din România (CICCR), care a fost lansat oficial la 20 aprilie 2010 în cadrul unei conferințe de presă desfășurate la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia. CICCR a fost susținut la început de Fundația Societatea Civilă, apoi a funcționat în cadrul Asociației pentru Memoria Victimelor Comunismului⁶, care a primit recunoaștere juridică la 18 august 2010. Activitățile desfășurate în cadrul Centrului au fost susținute financiar din surse private, iar în campaniile arheologice am fost ajutați de unele autorități și instituții locale, de foști deținuți politici, preoți, rude și urmași ai victimelor sau de oameni care ni s-au alăturat în mod voluntar.⁷

În luna mai 2012 pe scena politică a țării au intervenit noi schimbări, prin care puterea executivă a fost preluată de guvernul condus de primul-ministru Victor Ponta. Acest lucru s-a răsfrânt în scurt timp și asupra IIC-CMER. Astfel, în 23 mai 2012 Ioan Stanomir⁸ a fost eliberat din funcția de președinte executiv și înlocuit cu Andrei Muraru⁹, care era atunci angajat al Institutului. De asemenea, în aceeași zi a fost demis și Vladimir Tismăneanu¹⁰, iar pe funcția de președinte al Consiliului Științific a revenit Dinu Zamfirescu¹¹, care a primit

numirea în ziua următoare. În 25 iulie 2012 Guvernul României a emis Hotărârea nr. 768, care modifica și completa din nou HG 1372/2009 privind organizarea și funcționarea institutului, reintroducând acel articol esențial, eliminat în 2010, care permitea investigarea crimelor și sesizarea organelor de cercetare penală. După această schimbare de conducere, programul de arheologie contemporană a revenit pe agenda de lucru a Institutului, fapt care a condus la reluarea colaborării noastre pentru a continua cercetările cu sprijinul și sub egida IICCMER.

Pe fondul unor evoluții politice confuze, la 5 martie 2014 Andrei Muraru și-a dat demisia din funcția de președinte executiv al IICCMER, în locul său fiind numit, prin Decizia primului-ministru nr. 144 din 27 martie 2014, profesorul și teologul Radu Preda. De această dată schimbarea conducerii nu a mai afectat relația noastră cu institutul, proiectele de cercetare aflate în lucru au putut să fie continuate fără ingerințe, iar începând cu 19 iunie 2014 am revenit din nou ca angajat la IICCMER prin detașare de la MNIT Cluj. Această situație a durat vreme de șase ani când, după o altă schimbare politică la nivel guvernamental, prin Decizia nr. 26 din 14 ianuarie 2020 a primului-ministru Ludovic Orban, președintele executiv Radu Preda a fost eliberat din funcție, iar în locul său a fost numită Alexandra Toader¹². În scurt timp activitatea instituției a ajuns să fie grav perturbată, iar în ce privește proiectele noastre de arheologie recentă aflate în lucru sau în pregătire, acestea au fost blocate sau anulate în mod deliberat. Lipsa unei comunicări reale în probleme profesionale sau de altă natură, șicanele de tot felul, dezinteresul manifestat față de cea mai importantă activitate de cercetare desfășurată în cadrul institutului, ne-au determinat ca, în

13 iulie 2020, să renunțăm unilateral la detașare și să părăsim instituția, oferind astfel satisfacție celor care au premeditat acest lucru. În mod evident nu s-a mai dorit continuarea acestui gen de muncă cu profunde și multiple implicații, indispensabil pentru dovedirea și documentarea reală și concretă a crimelor comunismului.

După doi ani de mandat, în 17 ianuarie 2022 Alexandra Toader și-a înaintat demisia, însă perioada cât i s-a permis să ocupe funcția de președinte executiv va rămâne ca o pagină neagră în istoria IICCMER. Pe funcția rămasă vacantă, în 10 martie 2022 a fost numit politic Florin-Daniel Șandru¹³, dar noi nu am mai avut loc în planurile noii conduceri.

Fiind o instituție aflată în subordinea directă a Guvernului¹⁴, IICCMER s-a aflat întotdeauna sub influența factorului politic reprezentat de partide și a diferitelor interese individuale sau de grup, fapt care s-a răsfrânt în mod oscilant asupra unor direcții, programe, proiecte și obiective de cercetare. Privitor la investigațiile arheologice, datorită importanței pe care o au în documentarea și probarea efectivă a cazurilor de crime și a întrepătrunderilor cu sistemul judiciar, acestea au fost considerate ca fiind activități prioritare, însă uneori au fost stopate sau chiar eliminate din agenda de lucru a Institutului. În timpul mandatelor de președinte executiv exercitate de Marius Oprea și Radu Preda, aceste cercetări au primit atenția cuvenită și au fost susținute de fiecare cu puterea funcției, fiind apărate de potrivnici și lipsite de condiționări sau ingerințe venite din interiorul sau exteriorul instituției.

După plecarea noastră forțată din institut, am reușit să depășim toate impedimentele apărute și să ne continuăm oarecum activitatea de cercetare în domeniu, dar în condiții mult mai modeste și fără sprijinul

Statului. Astfel, începând din august 2020, toate acțiunile pe care reușim să le mai facem se desfășoară sub patronajul Asociației Foștilor Deținuți Politici din România (AFDPR), finanțarea fiind asigurată din donații particulare colectate prin intermediul Fundației Doina Cornea din Cluj.

Aceste investigații au rămas singurele demersuri importante de recuperare și cinstire a memoriei victimelor regimului comunist, fiind singura modalitate prin care se mai poate face cu adevărat o reparație morală pentru cei uciși și dispăruți, în lipsa condamnării și tragerii la răspundere a vinovaților de crime, aducând totodată și o consolare sufletească pentru rudele și urmașii victimelor. Investigarea reală a crimelor comunismului a fost și mai reprezentivă încă o chestiune de interes pentru o parte a societății românești, iar orice zi care trece înseamnă pierderea unor mărturii ce se mai pot obține de la tot mai puținii supraviețuitori ai acelei perioade. Datele astfel recuperate pot să conducă la descoperirea și documentarea a numeroase cazuri de crime și la identificarea pe teren a multor locuri rămase necunoscute unde încă mai zac osemintele victimelor, locuri pe care unii semeni au dorit să rămână ascunse și uitate pentru totdeauna.

Lucrările arheologice pentru căutarea, descoperirea și recuperarea rămășițelor pământești ale victimelor au fost efectuate de o echipă restrânsă de arheologi care, prin acumularea în timp a unei vaste experiențe practice, a devenit specializată și recunoscută în astfel de intervenții. Colectivul s-a reunit prima dată în anul 2006 pentru săpăturile arheologice de la Sighet, fiind alcătuit la început din Gheorghe Petrov (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj), Paul Scrobotă (Muzeul de Istorie și Științele Naturii Aiud) și Horațiu Groza (Muzeul de

Istorie Turda). În vara anului 2010, acestora li s-a alăturat Gabriel Rustoiu de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia. De-a lungul anilor, la multe din misiunile organizate și desfășurate pe întreg cuprinsul țării, alături de echipă s-a aflat și istoricul Marius Oprea. În această componență, echipa a dăinuit și a continuat să lucreze constant în acest domeniu până în prezent.

În cele ce urmează vom prezenta un inventar complet al cercetărilor noastre, care cuprinde 42 de acțiuni arheologice pe care le-am desfășurat începând din anul 2006 până în 2022, indiferent sub ce autoritate juridică au fost înfăptuite sau de cine au fost susținute. Cele 42 de acțiuni, desfășurate în tot atâtea locuri de pe teritoriul țării, au fost acoperite prin 69 de campanii arheologice efectuate în intervalul de timp menționat. Fiecare poziție din Registrul alcătuit abordează problematica individuală a unui caz intrat în atenția și analiza noastră, care a fost documentat și apoi investigat pe cale arheologică. În funcție de complexitatea fiecărui caz în parte, intervențiile prin săpătură au presupus lucrări ce în multe cazuri și-au atins scopurile în cursul unei singure sau cel mult două campanii arheologice, însă în alte cazuri a fost nevoie de mai multe campanii de săpături, care s-au derulat pe parcursul mai multor ani de zile. Acțiunile cuprinse în registru sunt listate într-o ordine cronologică, care respectă perioada când au fost realizate. Pentru cazurile unde sau desfășurat mai multe campanii arheologice, acestea sunt menționate și poziționate la momentul de timp când a avut loc prima intervenție în teren. Dintre acțiunile organizate și desfășurate la cele 42 de obiective cercetate, 41 privesc cazuri cu victime umane, iar unul a vizat căutarea și recupera-

rea unor bunuri de patrimoniu confiscate de autoritățile comuniste.¹⁵ Inventarul cu lucrările noastre realizate în domeniul arheologiei judiciare privitoare la crimele regimului comunist este urmat de un tablou statistic general, care centralizează pe categorii de cazuri rezultatele acestor cercetări.

REGISTRUL ACȚIUNILOR

1. Mun. Sighetu Marmăției, jud. Maramureș

Data acțiunii: Campania I (19-21 iulie 2006); Campania II (2-4 noiembrie 2006).

Victime: Au fost căutate o parte din mormintele foștilor deținuți politici morți în Penitenciarul Principal din Sighet, care au fost îngropați în Cimitirul Săracilor¹⁶ în intervalul iulie 1952 - iunie 1955. În perioada mai 1950 - iunie 1955, dintr-un număr de aproape 200 de personalități politice, culturale și clericale încarcerate la Sighet, 53 au decedat în timpul detenției. Din mai 1950 și până la mijlocul anului 1952, morții au fost înhumați în cimitirul situat pe strada Rodnei, care aparține de cultele ortodox, greco-catolic și romano-catolic. Din iulie 1952 și până în iunie 1955, în penitenciar au murit un număr de 29 deținuți, care au fost îngropați în Cimitirul Săracilor. În cele două campanii de săpături au fost practicate patru secțiuni arheologice în care au fost descoperite și cercetate 24 de morminte, unele fiind

de copii. Nici unul din scheletele de persoane mature deshumate nu a întrunit caracteristicile specifice care să permită asocierea cu vreun deținut decedat în penitenciar.

Data morții: Perioada iulie 1952 - iunie 1955.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Pe plan local am fost sprijiniți de Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței din Sighet și, personal, de directorul de atunci al instituției, Gheorghe Mihai Bârlea. În campania a doua, pentru săpături am fost ajutați cu forță de muncă de Inspectoratul de Jandarmi Județean Maramureș.

Participanți¹⁷: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II), Marius Oprea (C.I), Cosmin Budeancă (C.I-II), Cristina Bordaș (C.I-II), Iulia Vladimirov (C.I-II), Stejărel Olaru (C.I), Mihail Bumbăș (C.I), Mihai Burcea (C.I), Dumitru Lăcătușu (C.I), Andrei Muraru (C.I), Marius Stan (C.I), Frans Helsdingen (C.I).

Procurori / Unitate de Parchet¹⁸: Col. Viorel Siserman¹⁹ (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

2. Sat Hălmășău, com. Spermezeu, jud. Bistrița-Năsăud

Data acțiunii: 24 aprilie 2007.

Victime: Ioan Pop (n. 31.12.1926, Hălmășău), Simion Căienar (n. 3.09.1926, Hălmășău), Valer Căienar (n. 13.04.1926, Hălmășău), Vasile Cristurean (n. 1.01.1931, Hălmășău).²⁰ În toamna anului 1949, Ioan Pop, Simion și Valer Căienar, au primit ordine de încorporare pentru efectuarea serviciului militar dar nu s-au prezentat la unitățile unde fuseseră convocați. Nesupunerea lor s-a bazat pe zvonurile care circulau atunci în societate, precum că

vor veni americanii și va începe un război cu Uniunea Sovietică. Fiind căutați de Securitate și Miliție, au stat mai mult ascunși pe la o stână din hotarul satului Hălmăsău care aparținea familiei lui Vasile Cristurean. Aici, cei trei tineri au fost surprinși și arestați împreună cu fiul gazdei, după care au fost aduși toți patru la marginea satului unde au fost executați prin împușcare. Cadavrele au fost înhumate în apropiere de locul execuției, în două gropi săpate superficial pe malul unui pârau, în fiecare groapă fiind introduse trupurile a două persoane. În anul 1991, cu aprobarea autorităților, osemintele au fost dezgropate de rudele victimelor, fiind introduse în două sicrie și reînhumate într-o groapă comună săpată pe o pantă de deal. Osemintele au fost deshumate pe cale arheologică, fiind analizate și expertizate în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 10 martie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Operațiunea de deshumare a fost sprijinită în teren de rudele celor patru victime.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Horațiu Groza, Cosmin Budeancă, Andrei Lascu, Alexandru Matei, Mihail Bumbes.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție), Cpt. Septimiu Turcuș (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

3. Com. Negrileşti, jud. Bistrița-Năsăud

Data acțiunii: 25 aprilie 2007.

Victime: Gavrilă Burzo (n. 1885, Suciul de Sus, jud. Maramureș), **Constantin Petruț** (n. 1925, Negrileşti).²¹ Acesta din

urmă a fost un tânăr care, în vara anului 1949, a dezertat din armată în timpul stagiului militar pe care îl efectua la o unitate din Alba Iulia. Fiind dat în urmărire și căutat de autorități, a stat ascuns prin pădurile din jurul comunei Negrileşti, dar a primit ajutor și găzduire din partea lui Gavrilă Burzo din satul Hălmăsău. Aceștia au avut legături cu trei tineri din Hălmăsău, care erau căutați pentru că refuzaseră încorporarea în armată.²² În ziua când acești tineri au fost prinși și asasinați, au fost arestați și Gavrilă Burzo și Constantin Petruț. Cei doi au fost duși sub escortă până pe Dealul Șasa-Poieni, situat pe teritoriul comunei Negrileşti, unde au fost executați prin împușcare. Trupurile au fost înhumate împreună, într-o groapă săpată pe locul crimei. Locul mormântului a fost aflat și marcat ulterior cu o cruce de rudele victimelor. Osemintele acestora au fost descoperite și deshumate prin săpătură arheologică, acțiunea desfășurându-se în cadrul cercetării judiciare la fața locului.

Data morții: 10 martie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Pentru lucrările arheologice din teren am fost ajutați de Teodor Burzo, strănepotul lui Gavrilă Burzo, și de câțiva locuitori din satul Hălmăsău.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Horațiu Groza, Cosmin Budeancă, Andrei Lascu, Alexandru Matei, Mihail Bumbes.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție), Cpt. Septimiu Turcuș (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

4. Sat Berbești, com. Giulești, jud. Maramureș

Data acțiunii: 14-15 mai 2007.

Victimă: Iuliu Maniu (n. 8.01.1873, Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj). Acțiunea a urmărit verificarea unei mărturii provenite de la un fost deținut care a fost închis în Penitenciarul Principal din Sighet. Această relatare, transmisă către noi

de fiul acestuia, spune că tatăl său împreună cu încă doi deținuți au fost scoși într-o noapte din închisoare și, sub escorta unor gardieni, au transportat cu o căruță trupul lui Iuliu Maniu până la marginea satului Berbești unde l-au îngropat pe malul drept al râului Mara. Această depoziție vine în contradicție cu toate celelalte mărturii cunoscute, care susțin că Maniu a fost înhumat în Cimitirului Săracilor din Sighet. Sondajele arheologice efectuate pe malul râului Mara, atât în locul indicat cu aproximație de fiul fostului deținut, cât și pe alte câteva amplasamente, nu au descoperit indicii care să poată confirma această ipoteză.

Data morții: 5 februarie 1953.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Lucrările arheologice din teren au fost sprijinite cu forță de muncă de Inspectoratul de Jandarmi Județean Maramureș.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Andrei Lascu, Alexandru Matei.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

5. Sat Glodghilești, com. Burjuc, jud. Hunedoara

Data acțiunii: 3 iulie 2007.

Victimă: Iosif Orșa (n. 16.03.1901, Glodghilești). Avea o situație materială bună și era considerat chiar. Nu se știe cu precizie motivul pentru care a fost asasinat, însă după unele mărturii ar fi fost legionar și a avut legături cu membrii

unei organizații anticomuniste care acționa în zona muntoasă de la nord de Mureș. Intrând în atenția Securității, a fost reținut și anchetat în mai multe rânduri, fiind apoi lăsat liber. Într-o zi a fost căutat acasă de doi ofițeri de securitate la vederea cărora victima a încercat să fugă, moment în care unul din securiști l-a împușcat. Cadavrul a rămas pe loc timp de trei zile, după care familia a primit permisiunea să-l înmormânteze în grădina casei. În urma cercetării arheologice, osemintele victimei au fost deshumate și analizate la fața locului.

Data morții: 11 februarie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Cosmin Budeancă, Mihail Bumbăș, Andrei Muraru.

Procurori / Unitate de Parchet: Lt.col. Radu Gheorghe Iliina și Lt. Cătălin Ranco Pițu (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

6. Mun. Satu Mare, jud. Satu Mare

Data acțiunii: 11 octombrie 2007.

Victimă: Tira Geza (n. 1896, Odoreu, jud. Satu Mare). A lucrat la căile ferate, avea familie cu copii și trăia într-o

gospodărie modestă. Fiind o persoană cinstită și respectată, avea o anumită influență asupra consătenilor, îndemnându-i să se opună unor măsuri venite din partea reprezentanților statului comunist.

Pe fondul unor nemulțumiri acumulate în comunitate, în vara anului 1949 au început să circule în zonă niște zvonuri după care copii românilor și ungarilor vor fi luați și duși în Uniunea Sovietică. Tensiunile sociale de la Odoreu au atras atenția autorităților, care au încercat să aplaneze nemulțumirile, dar localnicii au manifestat în continuare ostilitate. Situația a fost interpretată drept o revoltă împotriva regimului, trecându-se la măsuri represive. Pe lângă multele arestări operate și anchete desfășurate la Securitatea din Satu Mare, patru bărbați, considerați a fi responsabili de instigare la revoltă, au fost executați prin împușcare la marginea localităților natale. Aceștia au fost Biro Andrei din Gyulai Alexandru din satul Mărtinești, și Tira Geza cu Papp Andrei din comuna Odoreu. Cadavrele au fost transportate la morga spitalului din Satu Mare unde au putut fi văzute a doua zi de rude, când au fost obligate să le și înmormânteze. Tira Geza a fost înhumat în Cimitirul greco-catolic din Satu Mare. Osemintele acestuia au fost deshumate printr-o intervenție arheologică desfășurată în cadrul cercetării judiciare la fața locului.

Data morții: 17 august 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Activitățile din teren au fost sprijinite de fiul victimei, Augustin Chira din Baia Mare, decedat în 2012.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Alexandru Matei.

Procurori / Unitate de Parchet: Lt.col. Radu Gheorghe Iliina și Lt. Cătălin Ranco Pițu (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

7. Sat Nepos, com. Feldru, jud. Bistrița-Năsăud

Data acțiunii: 27-28 aprilie 2009.

Victime: Leonida Bodi (n. 16.01.1918, Poiana Ilvei, jud. Bistrița-Năsăud), **Ioan**

Ștefan Burdeț (n. 15.08.1905, Rebrîșoara, jud. Bistrița-Năsăud), **Toader Dumitru** (n. 22.10.1914, Welland, provincia Ontario, Canada). În primăvara anului 1948, Leonida Bodi, fost ofițer în

Armata Regală, a pus bazele unei organizații anticomuniste, *Liga Națională Creștină*, la care au aderat mai mulți locuitori din satele aflate în zona Năsăudului, în majoritate țărani nemulțumiți de noile stări de lucruri din țară. Toader Dumitru și Ioan Burdeț au fost principalii sfătuitori și sprijinitori ai liderului organizației. În urma alcătuirii unui amplu plan de acțiune, care a necesitat mobilizarea unor importante forțe, Securitatea a reușit, în cursul primelor luni ale

anului 1949, să aresteze conducătorii și să opereze multe alte arestări în rândul membrilor și sprijinitorilor organizației. Cei trei au fost încarcerati și anchetati mai multe luni în sediul Securității din Bistrița, iar în dimineața de 24 iunie 1949 au fost scoși din arest și duși până pe Dealul Crucii, în hotarul satului Nepos, unde au fost executați prin împușcare. Cadavrele au fost înhimate într-o groapă comună, săpată pe locul crimei. Mormântul a fost descoperit prin săpătură arheologică pe baza indicațiilor date de un martor contemporan cu evenimentele. Rămășițele pământești ale victimelor au fost deshumate și recuperate în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 24 iunie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Acțiunea de căutare și descoperire a mormântului a fost sprijinită în teren de preotul ortodox din Nepos, Vasile Rus, nepotul lui Toader Dumitru, la chemarea căruia ni s-au alăturat mai mulți credincioși din parohie.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Cosmin Budeancă, Andrei Lascu, Alexandru Matei, Mihai Mudure.

Procurori / Unitate de Parchet: Cercetările judiciare din teren au fost conduse de un procuror civil de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Județean Bistrița-Năsăud.

8. Sat Băiești, com. Pui, jud. Hunedoara

Data acțiunii: 6-7 mai 2009.

Victimă: Petru Vitan (n. 7.02.1917, Băiești). În anul 1948 a aderat la organizația anticomunistă *Liga Partizanilor Români din Hațeg*, condusă de inginerul Lazăr Cara-

gea, majoritatea aderenților fiind foști membri ai Partidului Național Țărănesc. După unele documente ale Securității ar fi fost membru al Mișcării Legionare și șef de cuib. În iunie 1949 șeful organizației a fost arestat, după care au înce-

put verificările și arestările în rândul membrilor și sprijinitorilor. Ca urmare, unii dintre cei vizați și-au părăsit casele și familiile, devenind fugari în munți. Petru Vitan, împreună cu un consătean, Iosif Nandra, s-au retras în zona înălțimilor împădurite din apropierea satului Băiești unde au stat ascunși mai bine de trei ani, locuind numai în bordeie. În tot acest timp au păstrat legătura cu alți membri ai organizației și cu familiile lor, care i-au ajutat pentru a putea supraviețui. Au fost surprinși de Securitate într-un bordei, Petru Vitan fiind ucis prin explozia unei grenade, iar camaradul său a fost grav rănit, arestat și apoi condamnat la 20 de ani muncă silnică. Trupul victimei a fost îngropat în apropierea adăpostului, locul mormântului fiind identificat în urma unor investigații preliminare de teren. Osemintele au fost deshumate și recuperate în cursul unei acțiuni de cercetare arheologică.

Data morții: 21 noiembrie 1952.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Lucrările arheologice au fost sprijinite în teren de profesoara de istorie Alina Bratu din Hațeg, nepoată de fiică a victimei, precum și de alte câteva persoane din Hațeg și Băiești.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Cosmin Budeancă, Mihail Bumbes, Alexandru Matei, Mihai Mudure.

Procurori / Unitate de Parchet: procuror civil Adina Malincenco (Parchetul de pe lângă Judecătoria Hațeg).

9. Sat Mușca, com. Lupșa, jud. Alba

Data acțiunii: Campania I (15-16 iunie 2009); Campania II (22 iulie 2009); Campania III (27 iulie 2009); Campania IV (15-17 septembrie 2014).

Victimă: Alexandru Macavei (n.

10.07.1915, Muntari, com. Bucium, jud. Alba). Provenea dintr-o veche familie românească din Apuseni. La părinți au fost opt frați, patru băieți și patru fete. Fost membru al

Partidului Național Țărănesc și sublocotenent în armată, comprimat în 1946. Familia avea în proprietate o mină de aur și o instalație de măcinare a minereului, care au fost naționalizate în 1948. Frații Macavei au fost urmăriți de autorități pentru deținere de aur și propagandă împotriva regimului, dar când s-a încercat arestarea lor, în iulie 1948, au ripostat armat, fugind de la domiciliu. La sfârșitul anului, împreună cu unul din frații săi, Traian, a aderat la organizația anticomunistă *Frontul Apărării Naționale - Corpul de Haiduci*, condusă de maiorul Nicolae Dabija, care a fost destructurată de Securitate după lupta din 4 martie 1949 de la Bistra-Groși. Scăpați din această confruntare, cei doi frați s-au refugiat în satul Mușca, unde au găsit sprijin și adăpost la o

cunoștință. Aici au fost surprinși, la 31 iulie 1949, de mai multe cadre de miliție și securitate, având loc un schimb de focuri în urma căruia amândoi au fost răniți. Traian a reușit să scape și să părăsească localitatea, dar Alexandru, grav rănit la cap, s-a retras într-un pârau de la marginea satului unde, în dimineața zilei următoare, s-a sinucis prin împușcare. Cadavrul a fost îngropat după câteva zile în apropierea locului unde a fost găsit. Pentru căutarea mormântului au fost întreprinse patru campanii de săpături, fiind executate 14 secțiuni arheologice, dar locul acestuia nu a putut fi identificat.

Data morții: 1 august 1949.

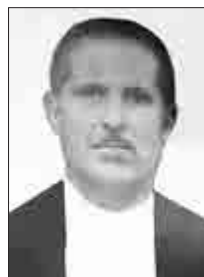
Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR / IICCMER. În acțiunile pentru căutarea mormântului, la săpături am fost ajutați de câțiva localnici care au participat în mod voluntar (Ioan și Ileana Ianc, Traian Bucea, Ioan Câmpean).

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-IV), Horațiu Groza (C.I-IV), Paul Scrobotă (C.I, IV), Marius Oprea (C.I), Cosmin Budeancă (C.I), Andrei Lascu (C.I), Dumitru Lăcătușu (C.I), Gabriel Rustoiu (C.IV).

10. Com. Teregova, jud. Caraș-Severin

Data acțiunii: 18-19 iunie 2009.

Victime: Petru Anculia (n. 29.12.1911,

Teregova), **Gheorghe Urdăreanu** (n. 26.05.1902, Cornereva, jud. Caraș-Severin).²³ Partizani bănațeni căzuți în luptă cu trupele Securității la Pietrele Albe, un loc situat la cca. opt km spre vest de Teregova,

în Munții Semenicului. Cadavrele celor doi au fost aduse și expuse în fața sediului Preturii din Teregova, iar după două zile, pe timp de noapte, au fost înhumate de soldați într-o groapă comună, săpată în apropierea cimitirului situat la ieșirea din localitate spre comuna Luncavița. Locul mormântului a fost aflat ulterior de familie, care l-a marcat cu o cruce. Rămășițele pământești ale victimelor au fost deshumate și recuperate prin săpătură arheologică, operațiunea desfășurându-se în cursul cercetării judiciare la fața locului.

Data morții: 22 februarie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Pentru lucrările din teren am fost sprijiniți de câteva persoane din Teregova: preoteasa și profesoara de istorie Gabriela Otescu-Bica, Elena Ionașcu, fiica lui Petru Anculia (d. 2020), și Nicolae Ciurică, fost partizan în grupul colonelului Ion Uță.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Cosmin Budeancă, Andrei Lascu, Dumitru Lăcătușu.

Procurori / Unitate de Parchet: Cpt. Cătălin Ranco Pițu (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

11. Com. Teregova, jud. Caraș-Severin

Data acțiunii: 18-19 iunie 2009.

Victime: **Iovan Berzescu** (n. 20.04.1911, Teregova), **Horia Smultea** (n. 28.09.1911, Teregova).²⁴ Partizani bănățeni împușcați mortal într-un schimb de focuri cu trupele Securității, care a avut loc pe Dealul Cracul Cireșului, situat la nord-vest de Teregova, nu departe de localitatea Brebu Nou. Cadavrele au fost aduse de soldați în Teregova, fiind înhumate noaptea la margi-

nea localității, într-o groapă comună săpată în apropierea drumului spre comuna Luncavița. Familiile victimelor au aflat după un timp locul unde cei doi au fost îngropați, mormântul fiind marcat cu o cruce și îngrijit o vreme, apoi acesta a fost neglijat și dat uitării. Dispariția oricărui semn de suprafață precum și unele lucrări desfășurate în zonă, care au modificat într-o anumită măsură configurația terenului, au făcut ca amintirea locului să se piardă. Sondajele arheologice, efectuate pe baza indicațiilor unor martori locali, nu au dus la identificarea locului mormântului.

Data morții: 12 martie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Acțiunea, desfășurată concomitent cu cea prezentată la poziția nr. 10, a fost susținută de persoanele menționate în acel caz.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Cosmin Budeancă, Andrei Lascu, Dumitru Lăcătușu.

Procurori / Unitate de Parchet: Cpt. Cătălin Ranco Pițu (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

12. Sat Leșnic, com. Vețel, jud. Hunedoara

Data acțiunii: 13 iulie 2009.

Victimă: **Iosif Gașpar** (n. 17.11.1913, Boz, com. Brănișca, jud. Hunedoara). Deși nu este cunoscut cu activitate politică, printr-un concurs de împrejurări, în ianuarie 1941 a fost implicat în rebeliunea legionară, luând parte la ocuparea Chesturii Poliției din Deva. Pentru acest fapt

a fost condamnat la 15 ani de închisoare, fiind eliberat condiționat în 1946. Revenind acasă, în urma unei reclamații a fost condamnat șase luni pentru speculă, la care s-a adăugat și pedeapsa rămasă restantă de la prima condamnare. Ca să evite încarcerarea a dispărut de la domiciliu și a devenit fugar, stând ascuns mai mult prin păduri și la o rudă din Leșnic. Aici a fost surprins de o echipă de milițieni și securiști, care au încercuit gospodăria unde se afla ascuns. Opunând rezistență, în urma schimbului de focuri a fost rănit și capturat, fiind dus apoi pe malul Mureșului unde a fost împușcat mortal în cap. Cadavrul a fost îngropat la marginea unei păduri din apropierea satului. Despre locul mormântului, mărturiile obținute de la unii localnici au fost destul de imprecise. Cu toate acestea, s-a inițiat și efectuat o acțiune de verificare a terenului prin sondaje arheologice, care nu au reușit să identifice locul înhumării.

Data morții: 6 septembrie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. La săpăturile pentru căutarea mormântului am fost ajutați de Partenie Gașpar din Deva, fiul victimei, și de câțiva localnici.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă.

13. Com. Sălciua, jud. Alba

Data acțiunii: 27-28 august 2009.

Victimă: Andrei Meșter (n. 30.09.1901, Parhida, com. Tămășeu, jud. Bihor).²⁵ După unele informații a fost membru al Mișcării Legionare, fiind primar al comunei în scurta perioadă a guvernării legionare. Odată cu instaurarea regimului comunist s-a împotrivit noilor stări de lucruri din societate, pe plan local fiind recunoscut ca un lider de opinie care avea influență și putere de con-

vingere asupra oamenilor. Devenind o persoană incomodă prin propaganda anticomunistă pe care o făcea, încă din primăvara anului 1947 a intrat în atenția Siguranței. Pentru a evita arestarea, și-a părăsit domiciliul și s-a refugiat în zona Munților Trascău. Prin trădare, a fost prins în vara anului 1948, fiind făcut responsabil de organizarea și conducerea unei așa-zise „bande” de partizani, care în realitate nu a existat. A fost reținut în arestul Securității din Turda aproape trei luni, timp în care a fost anchetat și torturat. În cele din urmă a fost dus și împușcat la marginea comunei. În ziua următoare trupul a fost adus acasă de soție, iar după două zile a fost îngropat pe un teren aflat în proprietatea familiei. Rămășițele pământești au fost deshumate și cercetate la fața locului, fiind apoi reînhumate în același loc.

Data morții: 19 octombrie 1948.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Pentru lucrările din teren am fost ajutați de Primăria comunei Sălciua (primar Vasile Lombrea).

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Andrei Lascu, Alexandru Matei.

Procurorii / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

14. Sat Dealu Capsei, oraș Câmpeni, jud. Alba

Data acțiunii: 1-2 septembrie 2009.

Victimă: Nicolae Selagea (n. 12.02.1908, Dealu Capsei).²⁶ Partizan, membru în organizația anticomunistă *Frontul Apărării Naționale - Corpul de Haiduci*, condusă de maiorul Nicolae Dabija. După

destructurarea organizației în urma luptei din 4 martie 1949 a rămas fugar prin munți, fiind urmărit în permanență de autorități. A rezistat până în anul următor când, prin trădarea unor rude apropiate, a fost surprins de o echipă de securiști și milițieni într-o șură din satul natal. Deși a opus rezistență armată, în urma confruntării a fost împușcat mortal. Cadavrul a fost îngropat după trei zile nu departe de locul unde a fost ucis. Pe baza unei mărturii venite din partea unui localnic, mormântul a fost căutat și descoperit prin săpătură arheologică, osemintele fiind deshumate și recuperate în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 2 septembrie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. În teren am fost ajutați de Nicolae Selagea din comuna Băița, jud. Hunedoara, unul din copiii victimei, decedat și el în 2019.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Alexandru Matei, Mircea Samoilă.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

15. Sat Sânteju de-Vale, com. Țaga, jud. Cluj

Data acțiunii: 22 octombrie 2009.

Victimă: **Simion Mureșan** (n.

12.10.1873, Sântejude-Vale). Membru în organizația anticomunistă *Partizanii Regelui Mihai*. Pentru sprijinul ce l-a acordat unor persoane din organizație pe care le-a adăpostit și ascuns în gospodărie, a fost

ridicat de acasă și dus pe un câmp de la marginea satului unde a fost împușcat mortal.²⁷ În aceeași zi cadavrul a fost îngropat pe locul execuției, mormântul fiind marcat ulterior de familie cu o cruce din piatră. Rămășițele pământești ale victimei au fost descoperite și recuperate în cursul unei intervenții arheologice, operațiunea desfășurându-se în cadrul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 5 octombrie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCR. Lucrările arheologice din teren au fost sprijinite de părintele Aurel Mureșan, protopop ortodox de Gherla și nepot de fiu al victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Cosmin Budeancă, Andrei Lascu, Alexandru Matei.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

16. Com. Gâlgău, jud. Sălaj

Data acțiunii: 7-8 iunie 2010.

Victimă: **Aurel Ionac** (n. 26.01.1907, Gâlgău). Fost subofițer

în armată, în serviciu activ până în 1947 când a fost trecut forțat în rezervă. Pe fondul nemulțumirii provocate de îndepărtarea din armată și-a manifestat cu diferite ocazii opoziția față de noul regim. Datorită unei relații extraconjugale avute cu o localnică, soțul acesteia s-a plâns unui informator care a transmis Securității din Dej o serie de acuzații la adresa lui Ionac, precum că are un comportament necinstit, manifestări

dușmănoase la adresa regimului și că întreține legături cu fugarii din munți. Pentru aceste motive a fost ridicat de acasă și executat prin împușcare, lângă o pădure de la marginea localității. Cadavrul a fost înhumat pe locul execuției, într-un loc ce a fost de la început cunoscut, mormântul fiind amenajat mai târziu de rudele victimei. Osemintele au fost deshumate și recuperate pe cale arheologică în cadrul cercetării judiciare desfășurate la fața locului.

Data morții: 22 august 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICCR. Lucrările arheologice din teren au fost sprijinite de Szervaczius Laszlo din Cluj, nepot de fiică al victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

17. Sat Răchițele, com. Mărgău, jud. Cluj

Data acțiunii: 21-24 iunie 2010.

Victimă: Teodor Șuşman (n.

24.02.1894, Răchițele). Familia Șuşman a fost una dintre cele mai înstărite din zona Huedinului. A ocupat funcția de primar al comunei Răchițele în mai multe rânduri, fără a fi membru în vreun partid politic. S-a manifestat ca opozant al regimului comunist, susținând prin propagandă locală Partidului Național Țărănesc. Fiind o persoană cu autoritate și prestigiu în zonă, autoritățile comuniste au încercat în august

1948 să-l aresteze și să-l înlăture astfel din viața socială. Pentru a evita acest lucru, împreună cu trei dintre fiii săi, și-a părăsit domiciliul și s-a refugiat în pădurile din apropierea localității. Lor li s-au alăturat apoi și alte persoane din zonă, constituindu-se astfel un grup armat de rezistență anti-comunistă, condus de Teodor Șuşman, care în anii următori a activat în zona Munților Vlădeasa din Apuseni. În iarna anului 1951, ajuns probabil la niște limite psihice pe care nu le mai putea controla și suporta, Șuşman s-a sinucis prin împușcare în șura unei familii din Răchițele. Cadavrul a fost dus în gospodăria sa unde se instalase sediul Securității și Militei. Aici i s-a făcut o autopsie sumară, apoi a fost expus câteva zile în curte pentru a fi văzut de localnici, după care a fost îngropat într-o râpă din apropiere. Mormântul a fost căutat și descoperit prin săpături arheologice, osemintele fiind deshumate și recuperate în cursul cercetării judiciare desfășurate la fața locului.

Data morții: 15 decembrie 1951.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICCR. Operațiunile de căutare a mormântului au fost sprijinite în teren de Constantin Teodor și Dorina Carmen Șuşman din Cernavodă, familia nepotului de fiu al victimei, și de Ghiță Bogdan din Scind-Frăsinet. Pentru săpături am fost ajutați cu forță de muncă de frații Ghiță și Dan Iancu din com. Mărgău, proprietarii firmei S.C. Raginoasa Transimpex SRL.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

18. Sat Poiu, com. Bistra, jud. Alba

Data acțiunii: Campania I (3-5 august 2010); Campania II (9 august 2019).

Victimă: Traian Ihuț (n. 18.11.1917, Aronești, com. Bistra).

A fost un țăran mijlocăș, membru al Partidului Național Țărănesc. La începutul anului 1949 a aderat la organizația anticomunistă *Frontul Apărării Naționale - Corpul de Haiduci*,

condusă de maiorul Nicolae Dabija, care își amenajase o tabără la Groși, un loc aflat în munții din apropierea comunei Bistra. În timpul atacului Securității din 4 martie 1949 asupra taberei partizanilor era plecat după alimente, reușind astfel să evite arestarea sau poate chiar moartea. După destrucțiunea organizației a rămas fugar prin munți, fiind în permanentă urmărit de autorități. A rezistat până în vara anului 1952 când a fost atras de Securitate într-o cursă, fiind împușcat mortal la o stână de pe teritoriul comunei Valea Ierii din județul Cluj. Cadavrul a fost îngropat superficial pe malul unui pârau din apropierea stânei. Soția sa, care locuia în casa părintească din satul Poiu, nu a crezut că soțul ei a fost ucis. Pentru a o convinge, un apropiat al familiei s-a dus în toamna anului următor la locul unde aflase că era îngropat Ihuț și i-a dislocat capul, aducându-l văduvei drept dovadă. Craniul a fost îngropat de cei doi în taină, la rădăcina unui liliac din apropierea casei. Aceștia au rămas să conviețuiască împreună, având copii, dar nu s-au căsătorit legal. Destinele lor s-au despărțit la un moment dat, fiecare ducându-și traiul separat până la sfârșitul vieții. Pe baza informațiilor obținute de la urmașii victimei, au

fost întreprinse două campanii de săpături pentru căutarea craniului, ambele rămase fără rezultat. După unele aprecieri există posibilitatea ca la un moment dat, datorită neînțelegerilor intervenite între cei doi, rămășițele capului să fi fost dezgropate și mutate în altă parte.

Data morții: 5 august 1952.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICC (Campania I); IICCMER (Campania II). Pentru activitățile desfășurate în teren, în ambele campanii de săpături am fost sprijiniți de Primăria comunei Bistra (primar Traian Gligor) și de Maricica Dobra, fiica vitregă a victimei după mamă.

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Marius Oprea (C.I-II), Gabriel Rustoiu (C.I-II), Horațiu Groza (C.I).

19. Mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj

Data acțiunii: 18-20 august 2010.

Victime: Ioan Robu (n. 22.03.1922, Timișoara), Alexandru Maxim (n. 22.03.1926, Ulmeni, jud. Călărași), Nicolae Nițescu (n. 30.01.1908, Căndești, jud. Dâmbovița), Alexandra Pop (n. 4.02.1927, Bistra, jud. Alba), Simion Moldovan (n. 15.09.1929, Teiuș, jud. Alba), Mihai Angheluță (n. 4.10.1920, Galați), Ioan Bedeleanu (n. 6.12.1919, Mihalt, jud. Alba), Emil Dalea (n. 20.08.1917, Galda de Jos,

jud. Alba), **Mihai Florinc** (n. 17.09.1905, Întregalde, jud. Alba), **Petru Mărgineanu** (n. 7.02.1903, Obreja, jud. Alba), **Emil Olteanu** (n. 11.11.1922, Galda de Jos, jud. Alba), **Florian Picoș** (n. 15.10.1899, Galda de Jos, jud. Alba), **Victor Vândor** (n. 29.08.1910, Întregalde, jud. Alba). Au fost căutate rămășițele pământești a 13 deținuți politici, condamnați de instanțele militare de judecată la pedepse privative de libertate, despre care s-a presupus că au fost executați și apoi îngropați într-o încăpere din arestul fostului sediu al Securității din Cluj, situat pe strada Republicii nr. 23. Victimele au fost membri ai unor grupări și organizații de rezistență anticomunistă din zona Munților Apuseni. Verificările arheologice efectuate în demisolul imobilului au infirmat această supoziție. Pe baza unui document descoperit ulterior în Arhiva CNSAS, s-a putut afla adevărul despre sfârșitul acestor oameni, care au fost executați extrajudiciar, unii prin împușcare

la marginea orașului Bistrița, iar alții prin strangulare în apropierea comunei Teaca din județul Bistrița-Năsăud.²⁸

Data morții: 2 și 5 aprilie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICC. În demersurile noastre pentru pregătirea acțiunii dar și în timpul intervenției din teren am fost sprijiniți de doctorul Traian Neamțu (d. 2019), președintele Filialei Cluj a AFDPR. Operațiunile tehnice de verificare a zidăriei și lucrările ulterioare de refacere a suprafețelor interioare afectate, au fost executate benevol de firma RH Trust Construct SRL din Cluj, aparținând inginerului Horea S. Dan, fiu de fost deținut politic.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

20. Sat Sânteju de-Vale, com. Țaga, jud. Cluj

Data acțiunii: 6-7 septembrie 2010.

Victime: Ioan Măhălean (n. 15.08.1892,

Sântejude, com. Țaga),
Ioan Moldovan (n. 1927, Sântejude-Vale).²⁹

Cei doi au fost membri în organizația anticomunistă *Partizanii Regelui Mihai*. Fiind urmăriți, au fost surprinși și arestați de Securitate în gospodăria lui Simion Mureșan din Sântejude-Vale, un sprijinitor al organizației.³⁰ Transportați la Securitatea din Gherla unde au suportat o anchetă dură, în seara aceleiași zile au fost aduși înapoi și împușcați lângă o pădure de la marginea satului. Trupurile au fost înhumate împreună, într-o groapă săpată aproape de locul execuției. Mormântul a fost căutat și descoperit prin săpătură arheologică, iar rămășițele pământești au fost deshumate și recuperate în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 5 octombrie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICCR. Lucrările din teren au fost sprijinite de preotul ortodox Paul Florin Runcan, care a mobilizat pentru săpături câțiva credincioși din parohie.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Alexandru Matei, Eduard Ovidiu Ohanesian.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

21. Sat Răchitele, com. Mărgău, jud. Cluj

Data acțiunii: 12-13 octombrie 2010.

Victimă: Onuț Abrudan (n. 1880, Scind-Frăsinet, com. Mărgău, jud. Cluj).³¹ Fiind cel mai înstărit om din sat, a fost considerat chiabur. Promova în comunitate idei politice contrare noului regim și a fost un sprijinitor al grupului de partizani condus de Teodor Șuşman din Răchitele. A fost arestat, anchetat și torturat, fiind apoi executat prin împușcare în localitatea Răchitele. Cadavrul a fost îngropat într-o margine de drum, lângă cimitirul satului, mormântul nefiind niciodată marcat cu semne de suprafață. Sondajele arheologice efectuate în zona indicată de martori nu au reușit să depisteze locul acestuia.

Data morții: 11 decembrie 1951.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICCR. Pentru săpăturile de căutare a mormântului am fost ajutați de rudele și urmașii victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Alexandru Matei, Alina Urs.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

22. Mun. Aiud, jud. Alba

Data acțiunii: Campania I (6-9 iunie 2011); Campania II (2-5 iulie 2012).

Victime: Au fost căutate morminte ale foștilor deținuți politici morți în Penitenciarul Aiud. Conform informațiilor cuprinse în documentele de arhivă – cele din registrul morților de la penitenciar și din registrul de stare civilă al primăriei orașului – în intervalul 1945-1947 au decedat 118 deținuți, jumătate dintre aceștia fiind condamnați

pentru delikte politice. Începând din 1948 și până în 1964 în penitenciar au mai murit încă 440 de deținuți, în majoritate politici. Cercetările arheologice s-au desfășurat pe o pantă de deal situată în partea sudică a orașului, cunoscută sub denumirea de Râpa Robilor, unde au fost înhumați majoritatea deținuților care au murit în penitenciar. În cursul anului 2010 o porțiune din această pantă de deal, împreună cu o parte a sitului funerar aflat acolo, a fost excavată pentru a face loc edificării unui complex mănăstiresc al Bisericii Ortodoxe, închinat deținuților politici morți în temnița comunistă. Investițiile arheologice întreprinse în fostul cimitir al penitenciarului pe parcursul a două campanii de săpături, într-o zonă ce nu fusese încă afectată de excavații, au reușit să descopere un număr de opt morminte, dintre care șapte aparțineau unor deținuți politici.

Data morții: Perioada 1945-1964.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICC (Campania I); IICMER (Campania II). În ambele campanii de săpături am fost sprijiniți de Penitenciarul Aiud, care ne-a asigurat forța de muncă necesară în condiții contractuale, și de Primăria Aiud (primar Mihai-Horațiu Josan).

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II), Marius Oprea (C.I-II), Andrei Lascu (C.I-II), Gabriel Rustoiu (C.II).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

23. Sat Tranișu, com. Poieni, jud. Cluj

Data acțiunii: Campania I (6-7 iulie 2011); Campanie II (18 august 2014).

Victime: Toader Șuşman (n. 1.10.1923, Răchitele, com. Mărgău, jud. Cluj), **Avisalon Șuşman** (n. 27.04.1928,

Răchitele). Cei doi au fost fiii lui Teodor Șuşman din Răchitele și au fost membri în grupul de rezistență anticomunistă, constituit și condus de părintele lor.³² După moartea tatălui, survenită în decembrie 1951, au fost în permanentă urmăriți și căutați de Securitate și Miliție, însă au reușit să reziste mai mulți ani cu sprijinul unor rude și cunoștințe. Au fost surprinși de autorități pe când se aflau adăpostiți în șura unei familii din satul Tranișu, care le oferise găzduire. Fiind înconjurați și blocați, au încercat să opună rezistență, însă în cele din urmă au fost suprimați prin incendierea construcției în care se aflau. Cadavrele carbonizate au fost înhuate de soldați într-o groapă comună, săpată într-o pădure din apropiere. Pentru căutarea rămășițelor pământești ale victimelor, pe baza unor mărturii destul de imprecise, au fost organizate și întreprinse două acțiuni de căutare prin săpături, care nu au reușit să descopere locul mormântului.

Data morții: 2 februarie 1958.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICC (Campania I); IICMER (Campania II). Pentru activitățile din teren am fost sprijiniți de Constantin Teodor și Dorina Carmen Șuşman din Cernavodă, familia nepotului

de frate al victimelor, și de preotul greco-catolic din Huedin, Viorel Bănuț. În ambele campanii de săpături am fost ajutați cu forță de muncă de frații Ghiță și Dan Iancu din Mărgău, proprietarii firmei S.C. Raginoasa Transimpex SRL.

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II), Marius Oprea (C.I-II), Cosmin Budeancă (C.II).

24. Oraș Târgu Ocna, jud. Bacău

Data acțiunii: Campania I (5-7 septembrie 2011); Campania II (15-18 iulie 2013); Campania III (7-13 iunie 2018); Campania IV (16-20 septembrie 2019); Campania V (5-9 octombrie 2020); Campania VI (4-8 octombrie 2021); Campania VII (16-19 mai 2022).

Victime: Deținuți politici morți în Penitenciarul-Spital din Târgu Ocna, care era o unitate carcerală destinată bolnavilor de tuberculoză. În perioada anilor 1950-1964, documentele oficiale consemnează decesul a 74 de persoane condamnate pentru delikte politice. Morții au fost îngropați în apropierea închisorii, pe un teren alăturat cimitirului parohial de lângă biserica ortodoxă Sfinții Împărați, care a fost folosit pentru nevoile funerare ale penitenciarului încă de la înființarea sa, la mijlocul secolului al XIX-lea. Înainte de ultimul război mondial o porțiune din acest teren a fost inclusă în împrejmuirea cimitirului parohial, continuând să mai fie folosită o vreme de penitenciar, iar partea rămasă în exterior și-a pierdut destinația funerară. După 1989 parcela penitenciarului din interiorul cimitirului a fost ocupată treptat și în mare parte cu locuri de veci ale localnicilor, astfel că înhumările noi au afectat, parțial sau integral, multe din mormintele deținuților. În campaniile arheologice desfășurate până în prezent au fost executate 23 de secțiuni

arheologice în care au fost descoperite și cercetate 87 de morminte. Dintre acestea, 29 au fost considerate că ar aparține unor deținuți, osemintele acestora fiind extrase și recuperate, însă nu este exclus ca unele din aceste înhumări să fie din perioada anterioară regimului comunist.

Data morții: Perioada 1950-1964.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: CICC (Campania I); IICCMER (Campaniile II-IV); AFDPR cu sprijinul financiar al Fundației Doina Cornea din Cluj (Campaniile V-VII). În cele șapte campanii arheologice am fost sprijiniți de Mănăstirea Petru Vodă din județul Neamț, Protopopiatul Ortodox Onești (preot protopop Ioan Bârgăoanu), Parohia Sfinții Împărați Târgu Ocna (preot Cristian-Gabriel Mazilu, d. 2020, și preot Andrei Turcu), Școala Națională de Pregătire a Agenților de Penitenciare Târgu Ocna (director, comisar șef de poliție penitenciară Vasile Scutaru), Primăria orașului Târgu Ocna (primari: Floarea Ivanov, Ștefan Șilochi, Cristian Aurelian Ciubotaru) și Pensiunea Porțile Ocnei din localitate (patron Cosmin Belciu).

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-VII), Paul Scrobotă (C.I-VII), Horațiu Groza (C.I-VII), Marius Oprea (C.I-VII), Gabriel Rustoiu (C.III, C.VI-VII), Leontin Horațiu Iuhăș (C.VI-VII), Ramona Mocanu (C.VI-VII), Andrei Lascu (C.I), Peter Andras (C.VI).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Octavian Toma și Col. Gheorghe Stanciu (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

25. Mun. Aiud, jud. Alba (Penitenciar)

Data acțiunii: Campania I (22-26 octombrie 2012); Campania II (22-28 mai 2013).

Locul desfășurării, obiective: Investițiile arheologice s-au desfășurat în perimetrul fostei fabrici din interiorul penitenciarului. Obiectivul cercetărilor în acest caz a urmărit căutarea și recuperarea unor săbii de paradă ce pot fi considerate drept bunuri de patrimoniu. Aceste săbii au fost confiscate din toată țara de la foști ofițeri de carieră ai Armatei Regale, fiind aduse la Aiud pentru a fi demontate și topite în vederea recuperării metalului din care erau confecționate. Aproximativ 90 de segmente sau părți din lamele unor săbii mai deosebite, care erau decorate cu inscripții și reprezentări heraldice, gravate sau reliefate, au fost îngropate în cursul anilor 1957 și 1960 de câțiva deținuți politici în zona Atelierului de Forjă din interiorul fabricii. Secretul acestor acțiuni a fost păstrat cu strictețe de către cei implicați până după căderea regimului comunist. Pe baza mărturiilor și a unor planuri provenite de la unele din persoanele ce le-au ascuns, au fost organizate două campanii de căutare prin săpături, care nu au reușit să descopere locurile unde au fost îngropate aceste valoroase relicve militare.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Operațiunile tehnice din teren au fost sprijinite de conducerea Penitenciarului Aiud și de d-nul ing. Adrian Liga, ultimul director al fabricii.

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II), Marius Oprea (C.I), Gabriel Rustoiu (C.I), Andrei Lascu (C.I).

26. Sat Cufoaia, oraș Târgu Lăpuș, jud. Maramureș

Data acțiunii: 26-27 iunie 2013.

Victimă: Alecsa Bel (n. 5.12.1897, Cufoaia).³³ Având o situație materială bună, fiind considerat chiabur, a intrat în atenția

autorităților pentru nepredarea integrală a cotelor agricole și pentru răspândirea de știri cu caracter dușmănos la adresa regimului. Pentru evitarea arestării a dispărut de la domiciliu, devenind fugar, însă nu a făcut parte din nici un grup sau organizație anticomunistă. Fiind dat în urmărire, a fost prins și arestat de o grupă de milițieni când venise acasă să-și vadă familia cu ocazia Crăciunului. În ziua următoare, din dispoziția maiorului Nicolae Briceag, șeful Securității fostului județ Someș cu reședința la Dej, a fost împușcat mortal lângă gospodăria sa. Trupul victimei a fost înmormântat a doua zi de familie în grădina casei. Mormântul a fost deschis și osemintele deshumate pe cale arheologică în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 25 decembrie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Pentru operațiunile din teren am fost sprijiniți de frații Mircea Bel și Dan Bellu din Târgu Lăpuș, ambii fiind nepoți de fiu ai victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Andrei Lascu.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

27. Sat Periprava, com. C.A. Rosetti, jud. Tulcea

Data acțiunii: Campania I (16-18 septembrie 2013); Campania II (25-28 mai 2015); Campania III (25-29 iulie 2016); Campania IV (17-26 iulie 2017); Campania V (16-26 iulie 2018); Campania VI (8-18 iulie 2019); Campania VII (31 august - 4 septembrie 2020); Campania VIII (5-15 iulie 2021); Campania IX (1-11 august 2022).

Victime: Deținuți politici morți în colonia

de muncă ce a funcționat în apropierea localității. Conform evidențelor oficiale, începând din vara anului 1959, când aici au fost aduși deținuți politici, și până la eliberarea lor în 1964, s-au înregistrat 124 de decese dintre care 106 au fost ale unor persoane cu condamnări politice. Din totalul deținuților decedați, circa 10 dintre ei au murit în spitalele din Chilia Veche și Tulcea unde au fost transferați pentru îngrijiri medicale, ei fiind apoi înmormântați în aceste localități. Majoritatea celor decedați în colonie au fost înhumați într-o zonă distinctă a cimitirului rușilor lipoveni din Periprava. În cele nouă campanii de săpături desfășurate până în prezent au fost practicate 25 de secțiuni arheologice în care au fost descoperite mormintele a 74 de deținuți. Din acestea au fost recuperate osemintele a 72 de persoane, la două dintre ele constatându-se lipsa scheletelor, fapt explicat prin deshumarea acestora de către rude. Ultima campanie arheologică la Periprava va avea loc în 2023, când se va încheia cercetarea exhaustivă a întregii suprafețe de teren ocupată de necropola deținuților.

Data morții: Perioada 1959-1964.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER (Campaniile I-VI); AFDPR cu sprijinul Fundației Doina Cornea din Cluj (Campaniile VII-IX). De-a lungul anilor, activitățile de cercetare au fost sprijinite de Primăria comunei C.A. Rosetti (primari Ghiocel Pindic, Antonel Pocora), Rezervația Biosferei Delta Dunării și Pensiunea Miruna din localitate (patron Daniel Buche).

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.II-IX), Paul Scrobotă (C.II-IX), Horațiu Groza (C.II-IX), Marius Oprea (C.II-IX), Gabriel Rustoiu (C.III-IX),

Constantin Vasilescu (C.I-V), Florin Soare (C.II-V), Constantin Petre (C.II-V), Cosmin Budeancă (C.II), Leontin Horațiu Iuhas (C.VIII-IX), Ramona Mocanu (C.VIII-IX), Peter Andras (C.VIII), Dan Mihai Țălnaru (C.I), Constantin Băjenaru (C.I), Dan Vasilescu (C.I).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Octavian Toma (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar București) și Col. Gheorghe Stanciu (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

28. Sat Verendin, com. Luncavița, jud. Caraș-Severin

Data acțiunii: 19-20 septembrie 2013.

Victimă: Ioan Ienea (n. 15.03.1909,

Verendin). A fost un sprijinitor al partizanilor din organizația anticomunistă a colonelului Ion Uță, fost prefect militar al județului Severin în perioada 1941-1943. Intrând în atenția autorităților, pentru a evita arestarea, s-a

ascuns în propria gospodărie unde și-a amenajat o ascunzătoare săpată sub casă. Aici a fost surprins de Securitate și împușcat mortal în cap. Cadavrul a fost transportat în fața primăriei unde a fost expus sub pază timp de două zile, după care a fost îngropat de soldați în apropierea cimitirului situat în partea de jos a satului. Locul mormântului a fost cunoscut de la început, fiind marcat după un timp de familie cu o cruce din lemn și apoi cu una din beton. Ulterior, prin extinderea cimitirului, mormântul a ajuns să fie poziționat într-o margine a acestuia. Rămășițele pământeste

ale victimei au fost deshumate pe cale arheologică, fiind cercetate și analizate la fața locului.

Data morții: 17 februarie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Pentru operațiunile desfășurate în teren am fost sprijiniți de familia lui Ioan Ieneș din Verendin, nepot de fiu al victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Radu Gheorghe Iliu (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

29. Oraș Năsăud, jud. Bistrița-Năsăud

Data acțiunii: Campania I (28-29 aprilie 2014); Campania II (2 mai 2017).

Victime: **Gheorghe Pașca** (n. 13.04.1901, Săliștea de Sus, jud. Maramureș), **Gavrilă Rus** (n. 24.05.1934, Bichigiu,

com. Telciu, jud. Bistrița-Năsăud). Partizani uciși în cursul unei confruntări armate cu Securitatea, desfășurate în apropierea satului Bichigiu. Cadavrele au fost transportate la sediul Securității din Năsăud, iar în ziua următoare au fost autopsiate și expuse pentru scurt timp într-o toaletă publică din oraș pentru a fi văzute de localnici. În cele din urmă au fost înhumate împreună într-o groapă săpată în Cimitirul Central al

orașului. În 1991, presupusul loc al mormântului comun, indicat de un martor, a fost marcat cu o cruce metalică de fiul lui Pașca. În prima intervenție arheologică efectuată pe acel loc s-a constatat că gropile a trei morminte ulterioare, aflate în plan alăturat, au suprapus și deranjat o înhumare mai veche, de la aceasta fiind recuperate mai multe fragmente scheletice, inclusiv părți de craniu care prezentau urme de tăiere mecanică, specifice unei autopsieri. Aceste oseminte au fost recoltate de Medicina Legală, însă nu au fost supuse unei expertize genetice pentru a fi, eventual, comparate cu probe biologice prelevate de la rudele victimelor. În a doua campanie arheologică a fost extinsă verificarea perimetrului, însă cercetarea nu a relevat elemente suplimentare privitoare la înhumarea victimelor.

Data morții: 5 februarie 1956.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. În ambele campanii am fost ajutați de preotul ortodox din satul Nepos, Vasile Rus, care a participat în mod voluntar la săpături împreună cu câțiva credincioși din parohie. Sprijin am mai primit din partea fiului lui Gheorghe Pașca, care purta numele tatălui (d. 2016), Gheorghe Rus din Poienile Zagrei, vărul lui Gavrilă Rus, și Ștefan Bachiș, profesor de istorie la Colegiul Economic din Năsăud.

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

30. Oraș Sângeorz-Băi, jud. Bistrița-Năsăud

Data acțiunii: 14-15 iulie 2014.

Victimă: Flore Tahâș (n. 22.07.1927,

Sângeorz-Băi). Provenea dintr-o familie modestă cu 10 copii. În primăvara anului 1950 a fost încorporat în armată pentru efectuarea stagiului militar, fiind repartizat la o unitate de muncă ce

desfășura lucrări în zona Salva-Vișeu. De aici a dezertat după două luni, fără să se cunoască motivele, și revenind în zona localității natale a stat ascuns prin păduri și pe la cunoscuți împreună cu un alt consătean, dezertor și el din armată. Unele mărturii susțin că aveau legături cu membrii unei organizații de rezistență anticomunistă din zona Năsăudului. Fiind dați în urmărire de autorități, au fost surprinși de o echipă alcătuită din cadre de miliție și securitate în șura unei familii ce locuia în hotarul Sângeorzului. Luați prin surprindere, cei doi au încercat să fugă, însă Flore Tahâș a fost împușcat mortal. Celălalt a scăpat, dar s-a predat după câteva zile. În ziua următoare cadavrul victimei a fost îngropat în apropiere, pe panta unui deal. De-a lungul timpului locul mormântului nu s-a mai cunoscut, însă pe baza unor mărturii acesta a fost descoperit prin săpătură arheologică, osemintele fiind deshumate și recuperate în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 25 iunie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Activitățile din teren au fost sprijinite de Primăria Sângeorz-Băi (primar Roland Marius Venig) și familia lui Victoria Petroaie, sora victimei, decedată în 2016.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu

Groza, Marius Oprea.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

31. Sat Verendin, com Luncavița, jud. Caraș-Severin

Data acțiunii: 5-6 mai 2015.

Victimă: Petru Jurchescu (n.

26.12.1928, Mehadica, jud. Caraș-Severin). A fost membru în organizația anticomunistă înființată și condusă de colonelul Ion Uță. Pentru a evita raziile precum și o posibilă arestare, la începutul anului 1949 a plecat de acasă,

alăturându-se altor partizani cu care a stat ascuns pe la sălașurile din jurul Verendinului. În noaptea de 17 spre 18 ianuarie, împreună cu alți doi partizani a participat în Verendin la o acțiune prin care s-a urmărit procurarea de armament de la activiștii de partid din localitate. În cursul acțiunii a fost grav rănit, fiind împușcat în cap de un activist de partid ce refuzase să-și predea arma. A murit acasă după două zile de suferință, fiind înmormântat în cimitirul din partea de sus a satului. Locul mormântului a fost cunoscut, fiind îngrijit de-a lungul timpului de familie. Rămășițele pământești ale victimei au fost deshumate prin săpătură arheologică, operațiunea desfășurându-se în cadrul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 20 ianuarie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCMER. Pentru activitățile desfășurate în teren am fost sprijiniți de primarul comunei Luncavița, Nicolae Ion Velescu, și de preotul ortodox

din localitate, Zaharia-Marian Cocie.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza.

Procurori / Unitate de Parchet: Mr. Cătălin Ranco Pițu (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

32. Com. Bistra, jud. Alba

Data acțiunii: 31 august - 2 septembrie 2015.

Victime: Ioan Cigmăian (n. 8.09.1908, Gelmar, oraș Geoagiu, jud. Hunedoara), Petru Decean (n. 17.08.1926, Mihalt, jud.

Alba), **Lucian Mitrofan** (n. 7.02.1929, Alba Iulia), **Iosif Maier** (n. 19.03.1905, Blaj, jud. Alba), **Elena Maier** (n. 18.02.1908, București). Aceste persoane au făcut parte din cea mai importantă organizație anticomunistă din zona Munților Apuseni, *Frontul Apărării Naționale - Corpul de Haiduci*, creată în decembrie 1948 și condusă de maiorul Nicolae Dabija. În primele două luni ale anului 1949, la circa 10 km spre nord-est de comuna Bistra, în zona Groși, s-a organizat și amenajat o tabără permanentă cu adăposturi pentru cazarea partizanilor.

Între timp, autoritățile au aflat de grupul partizanilor și au întreprins măsuri pentru anihilarea lui. Astfel, în dimineața de 4 martie 1949, asupra taberei a avut loc atacul Securității la care au participat două plutoane din Batalionul 7 Securitate de la Florești-Cluj și cadre operative de la Serviciul Județean a Securității Poporului Turda. În acel moment în tabără se aflau 22 de persoane, dintre care trei femei. În urma confruntării au rezultat morți și răniți de ambele părți. Din partea atacatorilor au fost trei morți și șase răniți, iar din rândul partizanilor au fost uciși patru bărbați și o femeie, 11 au fost arestați și șase au reușit să scape prin fugă. A doua zi, cadavrele partizanilor au fost adunate și înhumate într-o groapă ce fusese amenajată în tabără pentru depozitarea alimentelor. Acest loc a fost mormântul comun unde au zăcut osemintele lor, el fiind descoperit în urma săpăturilor de căutare. Cercetarea arheologică a condus la deshumarea și recuperarea rămășițelor pământești ale victimelor, activitate desfășurată în cadrul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 4 martie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria comunei Bistra (primar Traian Gligor) și de d-nul Mihail Decean din Timișoara, văr primar cu Petru Decean, care a participat voluntar împreună cu câteva persoane din comuna Mihalt.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Gabriel Rustoiu, Cosmin Budeancă.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

33. Sat Mesentea, com. Galda de Jos, jud. Alba

Data acțiunii: 26 mai - 1 iunie 2016.

Victime: Traian Gligor (n. 18.04.1923, Livezile, jud. Alba),

Traian Mârza (n. 15.12.1925, Galtiu, com. Sântimbru, jud. Alba).³⁴ Partizani anticomuniști uciși într-o confruntare armată cu mai multe cadre de securitate și miliție, sprijinite

de o grupă de militari, în timp ce erau blocați și asediați într-o casă din Mesentea. Trupurile morților au fost înhumate împreună, într-o groapă săpată în grădina casei. Locul nu a fost niciodată marcat, iar pe terenul respectiv, de-a lungul timpului, s-a făcut agricultură. Mormântul comun a fost căutat și descoperit prin săpătură arheologică, iar osemintele victimelor au fost deshumate și recuperate în cursul cercetării judiciare efectuate la fața locului.

Data morții: 9 martie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria comunei Galda de Jos (primar Romulus Raica).

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Gabriel Rustoiu.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

34. Com. Bistra, jud. Alba

Data acțiunii: 19-20 septembrie 2016.

Victimă: Traian Pom (n. 30.05.1901, Novăcești, com. Bistra).³⁵ A fost un țăran ce avea o stare materială relativ bună, fiind

considerat chiabur. În urma unor acuzații că ar fi ajutat niște partizani din zonă și că s-a opus înființării în comună a unei Gospodării Agricole Colective, a fost arestat, anchetat și apoi executat prin împușcare. Omorul a fost săvârșit pe Dealul Muntelui, în zona Coasta Rea, pe locul numit Halci, situat la circa patru km în linie dreaptă, spre nord-est, față de centrul comunei. Acțiunea criminală a fost dispusă de colonelul Mihai Patriciu, șeful Direcției Regionale a Securității Poporului Cluj, fiind îndeplinită de Serviciul Județean al Securității Poporului Turda, condus de maiorul Mihai Kovacs. Trupul victimei a fost îngropat a doua zi pe locul execuției. Mormântul a fost căutat și descoperit prin săpătură arheologică, iar osemintele au fost deshumate și recuperate în cursul cercetării criminalistice efectuate la fața locului.

Data morții: 16 august 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria comunei Bistra (primar Traian Gligor) și de d-nul Dorin Râștei din Bistra, nepot de fiică al victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Gabriel Rustoiu.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

35. Mun. Botoșani, jud. Botoșani

Data acțiunii: 17 mai 2017.

Victimă: Iulian Mugur Călinescu (n. 28.05.1965, Botoșani). A fost un elev de liceu din Botoșani, care a luat atitudine și a încercat să protesteze față de abuzurile și nedreptățile regimului prin scrierea cu creță de lozinci anticomuniste pe zidurile unor

clădiri și panouri din zona centrală a orașului. Înscrierile au fost realizate pe timpul nopții, în perioada septembrie - octombrie 1981. Fiind surprins în flagrant, a fost reținut și condus la sediul

Securității unde a fost supus unei anchete. A fost lăsat să-și continue activitatea școlară, dar periodic era convocat la Securitate unde era introdus într-o cameră și pus să stea un timp sub lumina unei lămpi, fiind obligat întotdeauna să bea și o cană de cafea. În vara anului 1983 a terminat liceul, dar starea sa de sănătate era deja precară. În urma primirii ordinului de recrutare pentru armată, în toamna aceluși an a fost chemat la vizita medicală unde a fost depistat cu anumite afecțiuni, fiind declarat inapt medical. A fost internat în mai multe spitale unde i s-a confirmat diagnosticul de leucemie, asociat cu ciroză hepatică și icter mecanic. Cu toate tratamentele administrate, a decedat pe patul unui spital din Iași. Pe baza contextului, a evoluției și particularităților cazului, la care se adaugă și mărturiile, a existat suspiciunea că moartea persoanei a fost provocată prin otrăvire sau iradiere la Securitate. După deces, trupul a fost înhumat în Cimitirul Pacea din Botoșani. În urma deshumării rămășițelor pământești, expertizele medicale nu au putut dovedi intoxicații cu substanțe radioactive sau chimice, care pot determina îmbolnăvirea și decesul persoanei, motiv pentru care Parchetul Militar a clasat dosarul cauzei. Există însă păreri medicale care contestă aceste rezultate, la care se mai poate adăuga și faptul că nici un cadru de securitate implicat nu a fost audiat în cursul cercetării penale.

Data morții: 13 februarie 1985.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Operațiunile tehnice din teren au fost sprijinite de Primăria mun. Botoșani (primar Cătălin Mugurel Flutur).

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Gabriel Rustoiu.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Silviu Chifan (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Iași).

36. Com. Cricău, jud. Alba

Data acțiunii: Campania I (22 iunie 2017); Campania II (22-23 august 2017).

Victime: Ștefan Popa (n. 10.12.1920,

Bucerdea Vinoasă, com. Ighiu, jud. Alba),

Nicolae Moldovan (n. 9.12.1924, Teiuș, jud. Alba),

Cornel Pascu (n. 1.04.1923, Benic, com. Galda de Jos, jud. Alba).

Partizani anticomuniști care au fost urmăriți și surprinși de Securitate în zona Bogoloaia, un loc situat pe Valea Cricăului, la circa opt km spre nord față de centrul comunei. Au opus rezistență, dar în urma schimbului de focuri ce a avut loc au fost împușcați mortal. Cadavrele au fost lăsate câteva zile pe teren pentru a fi văzute de

țărani din satele zonei, fiind apoi înhumate într-o groapă comună, săpată într-o pădure din apropiere. Pe baza mărturiei unui localnic, locul mormântului a fost căutat și identificat prin efectuarea unor sondaje arheologice. Deshumarea și recuperarea osemintelor a avut loc la o dată ulterioară, odată cu cercetarea criminalistică efectuată la fața locului.

Data morții: 8 martie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria comunei Cricău (primar Emil Lupșan), de părintele Petru Medruț de la Parohia Ortodoxă din localitate și de urmașii victimelor.

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II), Gabriel Rustoiu (C.I-II), Marius Oprea (C.II).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

37. Com. Bistra, jud. Alba

Data acțiunii: Campania I (5 septembrie 2017); Campania II (25-26 septembrie 2017).

Victimă: Ioan Andreșel (n. 28.08.1877, Bistra). A avut o situație materială bună, fiind considerat chiabur. Datorită faptului că a acordat sprijin unor partizani din zonă și că s-a opus înființării în comună a unei Gospodării Agricole Colective, a fost ridicat de la locuința sezonieră care o avea în munte, fiind escortat până la locul numit Poarta între Căi unde a fost

împușcat mortal. Acest loc se află la întretăierea mai multor drumuri de munte, fiind situat la circa șapte km în linie dreaptă, spre nord-est, de centrul comunei. În aceeași zi și pentru aceleași motive, în zonă au mai fost executate încă două persoane din localitate.³⁶ Aceste crime au fost ordonate de colonelul Mihai Patriciu, șeful Direcției Regionale de Securitate Cluj, iar executarea ordinului a căzut în sarcina subordonaților maiorului Mihai Kovacs, șeful Serviciului Județean al Securității Poporului Turda. Trupul victimei a fost îngropat a doua zi pe locul execuției, însă cu trecerea timpului poziția mormântului nu s-a mai cunoscut cu precizie. Locul înhumării a fost descoperit în cursul unei acțiuni de căutare și verificare prin săpătură a terenului, iar deshumarea și recuperarea osemintelor s-a făcut într-o intervenție ulterioară, odată cu efectuarea cercetării judiciare la fața locului.

Data morții: 16 august 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria comunei Bistra (primar Traian Gligor), de urmașii victimei și de preotul ortodox din localitate, Ilie George Grecu.

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-II), Paul Scrobotă (C.I-II), Horațiu Groza (C.I-II), Gabriel Rustoiu (C.I-II), Marius Oprea (C.II).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Viorel Siserman (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Cluj).

38. Mun. Gherla, jud. Cluj

Data acțiunii: 5 octombrie 2017.

Victimă: Alexandru Rusu, episcop greco-catolic de Maramureș (n. 22.11.1884, Șăulia, jud. Mureș). Datorită intransigenței sale în raporturile cu regimul comunist, a

împărtășit soarta tuturor celorlalți ierarhi ai Bisericii Unite cu Roma, Greco-Catolice. A fost arestat la 29 octombrie 1948 și ținut o vreme prin diferite așezăminte ale Bisericii Ortodoxe, după care, fără a fi judecat, în mai 1950, a fost încarcerat la Penitenciarul Sighet de unde a fost eliberat în ianuarie 1955. Rămas intransigent în lupta pentru supraviețuirea Bisericii sale, la începutul anului 1957 a fost din nou arestat și condamnat la muncă silnică pe viață pentru înaltă trădare. Condițiile inumane din timpul detenției, asociate vârstei înaintate, au condus la decesul său, care a survenit la 9 mai 1963 în temnița Gherlei. Trupul a fost înmormântat pe un teren de la periferia orașului unde, începând din 1955, au fost îngropați deținuții morți în penitenciar, locul fiind cunoscut ca Cimitirul de la Cărămidărie. Conform unor mărturii s-a presupus că locul mormântului este cunoscut, acesta fiind marcat la un moment dat cu o cruce. Amplasamentul a fost verificat prin săpătură arheologică, acolo fiind descoperit și deshumat scheletul unei persoane mature, probabil un fost deținut. În urma examinării medico-legale a osemintelor recuperate, precum și a efectuării testelor genetice comparative cu probe prelevate de la rudele victimei, s-a dovedit că acestea nu aparțin episcopului.

Data morții: 9 mai 1963.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Episcopia Greco-Catolică Maramureș și Primăria mun. Gherla.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Gabriel Rustoiu.

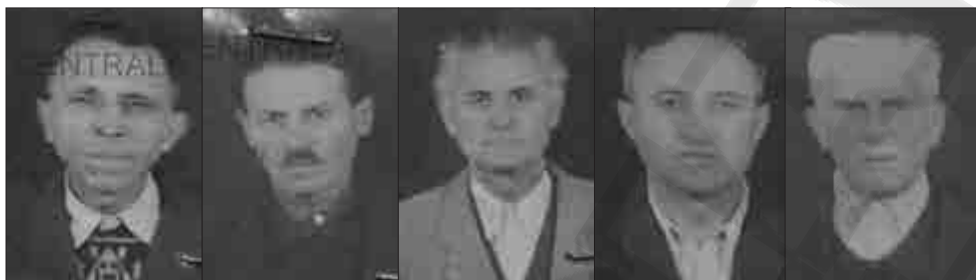
39. Mun. Arad, jud. Arad

Data acțiunii: 8-9 mai 2018.

Victime căutate: **Szoboszlay Aladár** (n. 18.01.1925, Timișoara), **Huszár Iosif** (n. 9.03.1913, Viena, Austria), **Kónya Ștefan Bela** (n. 4.01.1915, Gheorgheni, jud.

Harghita), **Lukács Ștefan** (n. 20.02.1920, Pecica, jud. Arad), **Tamás Imre** (n. 7.09.1907, Iscroni, oraș Aninoasa, jud. Hunedoara), **Tamás Dezideriu** (n. 16.05.1901, Iscroni, oraș Aninoasa, jud. Hunedoara), **Orbán Ștefan** (n. 20.08.1900, Păuleni-Ciuc, jud. Harghita)³⁷, **Orbán Carol** (n. 6.07.1888, Mădăraș, jud. Harghita), **Ábrahám Árpád** (n. 16.02.1914, Bixad, jud. Covasna), **Fântânaru Alexandru** (n. 25.03.1895, Semeac, jud. Arad). În anul 1955, mai multe persoane de etnie maghiară și română au pus în clandestinitate bazele unui partid politic anticomunist,

numit *Partidul Muncitoresc Creștin*, al cărui scop a fost declanșarea unei lovituri de stat pentru răsturnarea ordinii sociale și reinstaurarea vechiului regim. Liderul recunoscut al formațiunii a fost preotul catolic Szoboszlai Aladár, care a reușit să adune mulți aderenți ce s-au organizat în grupuri subversive în mai multe zone din țară, având legături cu grupări și persoane din Ungaria implicate în pregătirea și declanșarea Revoluției maghiare din octombrie 1956. După înăbușirea revoltei populare din Ungaria, organizația și-a sistat activitatea, însă Securitatea aflase deja de existența ei. Cercetările efectuate au condus la destructurarea organizației și la arestarea celor implicați. După anchetă au fost trimise în judecată 57 de persoane, dintre care 10 au fost condamnate la pedeapsa capitală, fiind executate prin împușcare. Conform unei mărturii, victimele au fost înhumate la marginea Cimitirului Pomenirea din Arad, într-o groapă comună. În vara anului 2017, o firmă de prospecțiuni geofizice a realizat o scanare a terenului cu un georadar, măsurătorile înregistrate depistând anomalii de sol în trei locuri apropiate între ele, acestea fiind considerate și ierarhizate pe o scară a probabilităților ca posibile gropi ale mormântului comun. Intervenția arheologică a constat în verificarea prin săpătură a suprafețelor indicate de cercetarea geofizică, însă nicăieri nu au fost sesi-

zate urmele gropii care adăpostește rămășițele pământești ale victimelor.

Data morții: 1 septembrie 1958.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IIC-CMER. Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria Arad și Complexul Muzeal Arad. Un rol important în inițierea și susținerea cercetărilor l-a avut istoricul Károly Vekov (d. 2020).

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Marius Oprea, Gabriel Rustoiu.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Radu Gheorghe Iliina (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

40. Mun. Huși, jud. Vaslui

Data acțiunii: 25-26 septembrie 2018.

Victimă: Grigorie Leu, episcop ortodox

de Huși (n. 2.05.1881, Țuțcani, com. Mălușteni, jud. Vaslui). Atitudinile anticomuniste exprimate deschis încă înainte de 1944, ostilitatea și reproșurile manifestate față de noul regim politic, precum și faptul că devenise principalul

opozant fătis al actului de subordonare a Bisericii Ortodoxe puterii comuniste, l-au adus în atenția Siguranței și apoi a Securității. A fost acuzat că a susținut

războiul împotriva URSS, că este promonarhist și reacționar, și că nu s-a încadrat politic și ideologic la cerințele timpului. La 24 februarie 1949 a fost desființată Episcopia Hușilor, iar ierarhul urma să fie pensionat din oficiu. Fiind invitat la București pentru consultări în problemele incriminate, în 25 februarie a fost primit într-o audiență la Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, urmată de o masă protocolară unde a servit doar o cafea prin care a fost otrăvit. Decesul a survenit după câteva zile la reședința episcopală din Huși. A fost înhumat într-o criptă amenajată lângă biserica episcopală, loc de unde rămășițele sale pământești au fost deshumate și cercetate. Expertizele toxicologice efectuate ulterior asupra probelor biologice prelevate din rămășițele victimei, au dovedit faptul că episcopul a fost omorât prin otrăvire.

Data morții: 1 martie 1949.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCMER. Acțiunea a fost sprijinită de Episcopia Hușilor și Preasfințitul Părinte Ignatie.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Gabriel Rustoiu.

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Gheorghe Stanciu și Col. Octavian Toma (Secția Parchetelor Militare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție).

41. Mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin

Data acțiunii: Campania I (19-20 iunie 2019); Campania II (15-18 octombrie 2019); Campania III (24-28 mai 2021).

Victime: Persoane decedate în penitenciar, ucise în anchetă sau condamnate la moarte și executate. Cercetările arheologice s-au desfășurat în curtea Cercului Militar

din localitate. În cele trei campanii efectuate au fost practicate șase unități de săpătură în care au fost descoperite 22 de morminte, 14 fiind înhumări în gropi individuale și opt în gropi comune cu doi sau chiar patru defuncți. În acest spațiu funerar, despre existența căruia deocamdată nu am găsit mărturii și nici referințe documentare, s-au făcut înhumări încă înainte de perioada comunistă, majoritatea mormintelor având legătură cu trecutul penitenciarului aflat în vecinătate, care a fost construit în perioada 1911-1913. De asemenea, în apropiere se află și imobilul unde, în primele două decenii ale regimului comunist, a funcționat arestul și principalul sediu de anchete al fostei Securități. Cercetarea arheologică nu a oferit indicii certe care să demonstreze că unele din scheletele descoperite aparțin unor oameni uciși de autoritățile comuniste, însă împrejurările, mărturiile și unele documente din arhiva fostei Securități susțin această posibilitate. Toate osemintele descoperite au fost recuperate și predate către Institutul de Medicină Legală din Timișoara. Rezultatul expertizelor antropologice relevă faptul că toți defuncții sunt adulți de parte masculină cu vârste cuprinse între 20 și 60 de ani. Complexitatea deosebită a cazului precum și legătura evidentă cu anumite fapte criminale din trecutul recent, ar fi reclamat continuarea cercetărilor arheologice și chiar extinderea acestora în curtea fostului penitenciar. Din păcate, acestea au fost stopate în urma clasării nejustificate de către Parchetul Militar a dosarului de cercetare penală deschis în acest caz.

Data morții: Perioada 1949-1964 (?).

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: IICCMER (Campaniile I-II); AFDPR cu sprijinul Fundației Doina Cornea din Cluj (Campania

III). Pentru lucrările arheologice am fost sprijiniți de Muzeul Județean de Etnografie al Regimentului de Graniță din Caransebeș (director Dacian Rancu).

Participanți: Gheorghe Petrov, responsabil științific (C.I-III), Paul Scrobotă (C.I-III), Horațiu Groza (C.I-III), Marius Oprea (C.I-III), Gabriel Rustoiu (C.I-III), Leontin Horațiu Iuhas (C.III).

Procurori / Unitate de Parchet: Col. Radu Gheorghe Iliina (Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara).

42. Sat Satu Nou, com. Sânpetru de Câmpie, Jud. Mureș

Data acțiunii: 19 octombrie 2021.

Victimă: Alexandru Grindean (n.

16.10.1886, Silivașu de Câmpie, jud. Bistrița-Năsăud). Având o situație materială bună, autoritățile l-au considerat chiabur. Ca orientare politică a fost membru în Partidul Național Liberal. Începând din anul

1946 a avut în mod repetat manifestări potrivnice noii orânduirii, opunându-se înființării în comuna natală a unei Gospodării Agricole Colective. Aceste fapte i-au atras acuzații precum că ar fi sabotor, instigator și dușman al regimului. Ca urmare, din ordinul conducerii Securității Regiunii Cluj, a fost ridicat din gospodăria sa din Silivașu de Câmpie de doi securiști, care l-au transportat cu o mașină până la ieșirea din localitatea Satu Nou unde l-au împușcat pe câmpul de lângă drum. Cadavrul victimei a fost îngropat în aceeași zi undeva pe câmp, în apropiere de locul execuției, mormântul nefiind niciodată marcat pe terenul unde s-a făcut numai agricultură. Sondajele

arheologice efectuate într-o primă campanie de căutare a mormântului nu au reușit să depisteze locul acestuia.

Data morții: 21 iulie 1950.

Instituții, organizații, persoane care au patronat și susținut acțiunea: Lucrările din teren au fost sprijinite de Primăria comunei Sânpetru de Câmpie (primar Spiru Șerban Crăciun) și de d-nul Alexandru Sorin Grindeanu din Hunedoara, nepot de fiu al victimei.

Participanți: Gheorghe Petrov (responsabil științific), Paul Scrobotă, Horațiu Groza, Gabriel Rustoiu.

Centralizator Statistic

I. Cazuri cu victime

care au fost descoperite:

Locuri cercetate: 24; Victime deshumate: 39; Campanii arheologice: 26.

Gropi individuale cu o singură victimă:

16 (Glodghilești, Satu Mare, Băiești, Dealu Capsei, Sălciua, Sântejude-Vale, Gâlgău, Răchițele, Cufoaia, Verendin (2), Sângeorz-Băi, Bistra (2), Botoșani, Huși).

Gropi comune cu două victime: 4 (Negriștești, Teregova, Sântejude-Vale, Mesentea).

Gropi comune cu trei victime: 2 (Nepos, Cricău).

Gropi comune cu patru victime: 1 (Hălmășău).

Gropi comune cu cinci victime: 1 (Bistra-Groși).

Județe în care au avut loc deshumări:

10 (Alba: 7 cazuri; Bistrița-Năsăud: 4 cazuri; Botoșani: 1 caz; Caraș-Severin: 3 cazuri; Cluj: 3 cazuri; Hunedoara: 2 cazuri; Satu Mare: 1 caz; Sălaj: 1 caz; Maramureș: 1 caz; Vaslui: 1 caz).

II. Cazuri cu victime care nu au fost descoperite:

Locuri cercetate: 11; Victime căutate: 35; Campanii arheologice: 17.

Gropi individuale cu o singură victimă: 6 (Berbești, Mușca, Leșnic, Poi, Răchițele, Satu Nou).

Gropi comune cu două victime: 3 (Teregova, Tranișu, Năsăud).

Groapă comună cu 10 victime: 1 (Arad).

Groapă comună cu 13 victime: 1 (Cluj).

Județe în care au avut loc căutări: 8 (Alba: 2 cazuri; Arad: 1 caz; Bistrița-Năsăud: 1 caz; Caraș-Severin: 1 caz; Cluj: 3 cazuri; Hunedoara: 1 caz; Maramureș: 1 caz; Mureș: 1 caz).

Total cazuri cu victime descoperite și nedescoperite: Locuri cercetate: 35; Victime căutate: 74; Victime descoperite: 39; Victime nedescoperite: 35; Campanii arheologice: 43.

III. Cercetări în locuri unde au fost înhumați deținuți morți în penitenciare și în spații de anchetă:

Locuri cercetate: 6 (Sighet, Aiud, Târgu Ocna, Periprava, Gherla, Caransebeș).

Campanii arheologice desfășurate: 24.

Morminte descoperite: 225 (cercetate: 224); Morminte încadrate în categoria victimelor: 133 (extrase și recuperate: 130; scoase și recuperate anterior de rude și urmași: 3).

Județe în care au avut loc cercetări: 6 (Alba, Bacău, Cluj, Caraș-Severin, Maramureș, Tulcea).

IV. Investigații cu caracter special

Locuri cercetate: 1 (Fabrica din Penitenciarul Aiud). Campanii arheologice: 2.

V. Tablou statistic general

Total campanii arheologice desfășurate: 69.

Total locuri cercetate: 42.

Total morminte descoperite: 264 (cercetate: 263), din care 172 de morminte încadrate în categoria victimelor: 39 (executați fără judecată și uciși în luptă) + 133 (deținuți și arestați morți în penitenciare și spații de anchetă; 130 recuperati).

Județe în care au avut loc campanii arheologice: 14 (Alba, Arad, Bacău, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Cluj, Caraș-Severin, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Sălaj, Satu Mare, Tulcea, Vaslui).

Studii, articole și rapoarte publicate despre cazurile cercetate:

Băjenaru, Constantin, Vasilescu, Dan, *Raport privind diagnosticul arheologic efectuat în cimitirul de la Periprava, com. C.A. Rosetti, jud. Tulcea*, disponibil la adresa: <https://www.iiccr.ro/pdf/ro/Raport%20Periprava%20sep2013.pdf>

Budeancă, Cosmin, „Investigațiile arheologice speciale la IICCMER”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 11-24.

Idem, Crimele comunismului din România și investigațiile arheologice speciale la IICCR/IICCMER (2006-2016), în *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний, та релігійний виміри (Sudul Ucrainei: dimensiuni etno-istorice, lingvistice, culturale și religioase)*, Odesa, 2017, pp. 41-54.

Petrov, Gheorghe, *Raport privind cercetările arheologice desfășurate în Cimitirul Săracilor din Sighetu Marmăției (jud. Maramureș) în perioada 2-4 noiembrie 2006*, disponibil la adresa: <https://www.iic->

cmer.ro/public_larg/2007/raport-privind-cercetarile-arheologice-desfasurate-cimitirul-saracilor-din-sighetu-marmatiei-jud-maramures-perioada-2-4-noiembrie-2006/

Idem, *Raport privind sondajele arheologice efectuate în satul Hălmășău, com. Spermezeu, și pe dealul Șasa-Poieni (jud. Bistrița-Năsăud), 24-25.04.2007*, disponibil la adresa: https://www.iicmmer.ro/public_larg/2007/raport-privind-sondajele-arheologice-efectuate-satul-halmasau-com-spermezeu-si-pe-dealul-sasa-poieni-jud-bistrita-nasaud-24-25-04-2007/

Idem, *Raport privind deshumarea osemintelor lui Tira Geza din Cimitirul greco-catolic din Satu Mare*, disponibil la adresa: https://www.iicmmer.ro/public_larg/2007/raport-privind-exhumarea-lui-tira-gheza-din-odoreu-satu-mare-executat-de-securitate-16-august-1949/

Idem, *Raport privind acțiunea de căutare și deshumare a unor victime ale Securității în hotarul satului Nepos, com. Feldru, jud. Bistrița-Năsăud*, disponibil la adresa: https://www.iicmmer.ro/public_larg/2009/campanii-referitoare-la-executiile-sumare-ale-ecuritatii-din-anii-1949-si-1952-din-judetele-bistrita-nasaud-si-hunedoara-desfasurate-perioada-aprilie-mai-2009/

Idem, *Raport privind deshumarea osemintelor lui Vitan Petru în hotarul satului Băiești, com. Pui, jud. Hunedoara*, disponibil la adresa: https://www.iicmmer.ro/public_larg/2009/campanii-referitoare-la-executiile-sumare-ale-ecuritatii-din-anii-1949-si-1952-din-judetele-bistrita-nasaud-si-hunedoara-desfasurate-perioada-aprilie-mai-2009/

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Cazul lui Petru Vitan de la Băiești, jud. Hunedoara”, în *Studii de Istorie a Transilvaniei* (volum dedicat istoricului loachim Lazăr la 70 de ani), Cluj-Napoca /

Deva, 2012, pp. 480-493.

Idem, „Acțiunea de căutare și deshumare a persoanelor ucise de Securitate în hotarul satului Nepos, com. Feldru, jud. Bistrița-Năsăud. Investigații arheologice”, în Vasile Rus (coord.), *Martirii din Dealul Crucii*, Bistrița, 2013, pp. 149-160.

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Cazul lui Petru Vitan de la Băiești, jud. Hunedoara”, în *Tribuna*, Serie nouă, anul XII (16-31 mai 2013), nr. 257, Cluj, pp. 23-26.

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Execuția de pe Dealul Crucii”, în *Tribuna*, Serie nouă, anul XII (16-30 iunie 2013), nr. 259, Cluj, pp. 24-27.

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Săbiile generalilor români din temnița Aiudului”, în *Tribuna*, Serie nouă, anul XII (1-15 iulie 2013), nr. 260, Cluj, pp. 26-28.

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Execuția lui Alecsa Bel din satul Cufoaia, jud. Maramureș”, în *Tribuna*, Serie nouă, anul XII (16-31 august 2013), nr. 263, Cluj, pp. 25-26.

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Execuția lui Andrei Meșter din Sălciua, jud. Alba”, în *Tribuna*, Serie nouă, anul XII (1-15 septembrie 2013), nr. 264, Cluj, pp. 24-27.

Idem, „Arheologia crimelor comunismului. Execuția lui Ioan Ienea din satul Verendin, jud. Caraș-Severin”, în *Tribuna*, Serie nouă, anul XIII (16-31 ianuarie 2014), nr. 273, Cluj, pp. 25-26.

Idem, „Iosif Orșa din Glodghilești, jud. Hunedoara, ucis în 11 februarie 1950”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 27-35.

Idem, „Petru Vitan din Băiești, jud. Hunedoara, ucis în 21 noiembrie 1950”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014) pp. 37-45.

Idem, „Andrei Meșter din Sălciua, jud. Alba, ucis în 19 octombrie 1948”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 47-58.

Idem, „Leonida Bodi, Ioan Burdeț și Toader Dumitru, executați în 24 iunie 1949”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 59-69.

Idem, „Cercetări de arheologie contemporană în cimitirul de lângă Penitenciarul Târgu Ocna”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 71-82.

Idem, „Penitenciarul din Aiud. Căutarea săbiilor ofițerilor superiori ai Armatei Regale”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 83-93.

Idem, „Alecsa Bel din Cufoaia, jud. Maramureș, ucis în 25 decembrie 1949”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 95-102.

Idem, „Ioan Ienea din Verendin, jud. Caraș-Severin, ucis în 17 februarie 1950”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 103-110.

Idem, „Toader și Avisalon Sușman din Răchitele, jud. Cluj, uciși în 2 februarie 1958”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 89 (4/2014), pp. 111-118.

Idem, „Cercetările arheologice pentru căutarea deținuților politici înhumati în cimitirul satului Periprava, jud. Tulcea. Campaniile I-II (2013/2015)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 91-92 (2-3/2015), pp. 41-54.

Idem, „Rămășițele pământești ale lui Traian Pom, împușcat la 16 august 1950 în Bistra, jud. Alba”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 97 (4/2016), pp. 80-83.

Idem, „Deshumarea lui Iulian Muger Călinescu din Botoșani, decedat în condiții suspecte la 13 februarie 1985”, în *Memoria*

- *revista gândirii arestate*, nr. 100 (3/2017), pp. 127-129.

Idem, „O nouă campanie de investigații arheologice pentru căutarea și descoperirea mormintelor deținuților politici morți în lagărul de muncă de la Periprava, jud. Tulcea”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 100 (3/2017), pp. 135-137.

Idem, „Deshumarea a trei luptători anti-comuniști în zona comunei Cricău, jud. Alba”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 101 (4/2017), pp. 128-131.

Idem, „Descoperirea mormântului și deshumarea lui Ioan Andreșel, ucis de Securitate la 16 august 1950 în comuna Bistra, jud. Alba”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 101 (4/2017), pp. 134-137.

Idem, „Arheologia Crimelor Comunismului în România. Campaniile pentru căutarea mormintelor celor executați fără judecată, uciși în luptă și a celor morți în penitenciare și lagăre de muncă (2006-2016)”, în *Lucrările Simpozionului Internațional de Istorie Epaminonda Lucaciu, Ediția I, 2016: Etape și momente de istorie românească în S.U.A.* (volum îngrijit de Carmen Stînea), Cleveland 12-14 mai 2016, Editura Altip, Alba Iulia, 2017, pp. 193-197.

Idem, „Acțiunea de căutare și deshumare a 10 persoane condamnate la moarte și executate la 1 septembrie 1958”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 104 (3/2018), pp. 125-130.

Idem, „Investigații arheologice în Caransebeș, jud. Caraș-Severin”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 108-109 (3-4/2019), pp. 232-234.

Idem, „A VI-a Campanie de investigații arheologice la Periprava, jud. Tulcea”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 108-109 (3-4/2019), pp. 235-237.

Idem, „Investigații arheologice în satul Poiu, comuna Bistra”, jud. Alba, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 108-109 (3-4/2019), pp. 240-242.

Idem, „A IV-a Campanie de investigații arheologice la Târgu Ocna, jud. Bacău”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 108-109 (3-4/2019), pp. 245-247.

Idem, „Rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate la Periprava (Campania a VII-a / 2020)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 113 (4/2020), pp. 142-145.

Idem, „Rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate la Târgu Ocna, jud. Bacău (Campania a V-a / 2020)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 113 (4/2020), pp. 146-149.

Idem, „Cimitirul necunoscut din curtea Cercului Militar din Caransebeș (Campania a III-a de cercetări arheologice)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 115 (2/2021), pp. 135-139.

Idem, „Crimele Securității. Execuțiile din aprilie 1950 de lângă orașul Bistrița și comuna Teaca”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 116 (3/2021), pp. 50-75.

Idem, „Cercetările arheologice din cimitirul deținuților de la Periprava (Campania VIII / 2021)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 116 (3/2021), pp. 133-136.

Idem, „Cercetări arheologice la Târgu Ocna. Descoperirea și recuperarea osemintelor deținuților politici”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 117 (4/2021), pp. 126-131.

Idem, „Lupta partizanilor cu Securitatea din 4 martie 1949 de la Groșii Bistrei”, în *Ecouri* (Turda), Anul V, Nr. 1 (49), 30 martie 2022, pp. 3-4.

Idem, „Cercetările de arheologie judiciară desfășurate la Târgu Ocna, jud. Bacău (Campania a VII-a / 2022)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 119 (2/2022), pp. 136-139.

Idem, „Cercetările arheologice din cimitirul deținuților de la Periprava (Campania IX / 2022)”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 120 (3/2022), pp. 138-141.

Idem, „Crimele Securității. Execuția lui Alexandru Grindean din Silivașu de Câmpie, jud. Bistrița-Năsăud”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 121 (4/2022), pp. 27-34.

Note

¹ HG 1724 / 21 decembrie 2005, Articolul 2.

² Dintre acțiunile care au avut loc în acea perioadă, le menționăm pe cele de la Ocolîș, Bistra (jud. Alba); Apateu, Șomoșcheș, Șepreuș (jud. Arad); Ceanu Mare, Muntele Băișorii, Nicula, Fițeșu Gherlei, Sâncraiu (jud. Cluj); Căciulați (jud. Ilfov); Papiu Ilarian, Miercurea Nirajului (jud. Mureș); Gădintî - Dealul Mărului, Sărata Dobreni - Dealul Balaurului (jud. Neamț); Sibiu; Butin (jud. Timiș); Bălteni (jud. Vaslui).

³ Este vorba de controversatul caz de la Căciulați, com. Moara Vlăsiei, jud. Ilfov.

⁴ Decizia nr. 10 din 25 martie 2010, semnată de președinte executiv al ICCMER.

⁵ După plecarea noastră din institut, din unele materiale de presă reiese că un director de departament din cadrul ICCMER, Adrian Cioflâncă, a organizat în intervalul 10-19 august 2011, cu ajutorul unor arheologi din Iași, două acțiuni succesive pentru căutarea unor morminte de victime în județul Suceava. Săpăturile s-au desfășurat în cimitirele din comuna Șcheia și orașul Rădăuți, ambele încheiate fără rezultate. Nu se cunosc împrejurările în care s-a produs această întreprindere, dar se pare că nu a fost niciodată asumată de institut. Nu există nici un comunicat oficial, raport arheologic ori alte documente, acțiunea nefiind consemnată între activitățile desfășurate vreodată de instituție.

⁶ Organizație neguvernamentală care i-a avut ca membri fondatori pe Marius Oprea, Zoe Petre, Gheorghe Petrov, Alexandru Suceveanu și Dinu Zamfirescu.

⁷ Pentru informații despre activitatea CICCER, vezi <http://www.condamnareacomunismului.ro/DespreCICCER.aspx>.

⁸ Decizia primului-ministru nr. 270 din 23 mai 2012.

⁹ Decizia primului-ministru nr. 273 din 23 mai 2012.

¹⁰ Decizia primului-ministru nr. 271 din 23 mai 2012.

¹¹ Decizia primului-ministru nr. 283 din 24 mai 2012.

¹² Decizia nr. 53 din 16 ianuarie 2020 a premierului Victor Orban, măsura fiind luată în urma unor „recomandări” venite din partea unor persoane sus-puse.

¹³ Numit de premierul Nicolae-Ionel Ciucă prin Decizia nr. 201 din 10 martie 2022.

¹⁴ Prin HG nr. 832 din 27 iunie 2022, IICCMER, alături de Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, au fost trecute de la Secretariatul General al Guvernului, care a rămas ordonator principal de credite, în subordinea directă a Cancelariei Primului-Ministru.

¹⁵ Fiecare caz în parte este ilustrat cu imagini foto, care provin din fototeca personală, din arhive de familie și din arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

¹⁶ Acest cimitir, care în trecut a cuprins o suprafață mai mare de teren, este situat la ieșirea din oraș spre vest, fiind delimitat la nord de șoseaua spre Satu Mare, flancată de râul Tisa, și la sud de o cale ferată. Pe lungime, cimitirul se întindea de la intersecția căii ferate cu șoseaua pe care o traversa la nivel și până aproape de podul rutier ce traversează râul Iza, înainte de vărsarea acestuia în Tisa. Zona centrală a fostului cimitir, delimitată în prezent printr-o împrejmuire pe cele patru laturi ale sale, constituie terenul care a fost amenajat și este administrat de Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței din Sighet. Această suprafață de teren, cunoscută astăzi în memoria colectivă drept Cimitirul Săracilor, ocupă doar o parte din întinderea fostului cimitir.

¹⁷ Persoanele care apar la această rubrică sunt reprezentate în primul rând de membrii echipei operative de arheologi, care au realizat cercetările în cazurile prezentate, la care se adaugă și alte persoane care au participat și au contribuit la eforturile și bunul mers al lucrărilor desfășurate în teren, în fiecare caz în parte. Aceștia sunt cu preponderență foști colegi de la IICCR/IICCMER, apoi oameni care au colaborat sub diferite forme cu entitățile juridice care au patronat acțiunile sau au participat în mod voluntar la

lucrările din teren. În ceea ce privește indicativul „C”, menționat în dreptul numelor de persoane, acesta se referă la numărul de campanii arheologice la care au participat persoanele respective. Această mențiune s-a făcut numai în cazul acelor acțiuni unde cercetările s-au desfășurat pe parcursul mai multor campanii arheologice.

¹⁸ La această rubrică sunt menționate numele procurorilor care au participat la cercetările judiciare efectuate la fața locului și unitatea de parchet unde aceștia funcționau în acel moment. În cazul procurorilor militari, s-a consemnat și gradul militar pe care aceștia îl aveau atunci. Acolo unde această rubrică nu apare, înseamnă că în teren s-au executat doar sonde arheologice de căutare pentru depistarea locurilor de înhumare, care nu au condus la descoperirea mormintelor. În cazurile când gropile de morminte erau identificate într-o primă campanie de săpături, lucrările erau întrerupte și se proceda la sesizarea parchetului, cercetările fiind apoi reluate prin organizarea unei noi campanii arheologice, în directă conlucrare cu autoritățile (Procuratură, Poliție Criminalistică, Medicină Legală).

¹⁹ Colonelul magistrat Viorel Siserman s-a născut la 5 februarie 1957 în Gherla, jud. Cluj, și a plecat la Domnul mult prea devreme, la 9 iulie 2022.

²⁰ Pentru aceste victime nu s-au găsit fotografii.

²¹ Cele două persoane nu au fotografii.

²² Vezi problematica cazului prezentat la poziția nr. 2.

²³ Pentru Gheorghe Urdăreanu nu s-au găsit fotografii.

²⁴ Pentru cele două victime nu au fost găsite fotografii.

²⁵ Pentru Andrei Meșter nu s-au putut identifica fotografii.

²⁶ Pentru Nicolae Selagea nu s-au păstrat fotografii.

²⁷ Vezi legătura cu cazul prezentat la poziția nr. 20.

²⁸ Despre problematica acestui caz, vezi Gheorghe Petrov, „Crimele Securității. Execuțiile din aprilie 1950 de lângă orașul Bistrița și comuna Teaca”, în *Memoria - revista gândirii arestate*, nr. 116 (3/2021), pp. 50-75.

²⁹ Pentru Ioan Moldovan nu s-au găsit fotografii.

³⁰ Vezi legătura cu cazul prezentat la poziția nr. 15.

³¹ Pentru Onuț Abrudan nu există fotografii.

³² Vezi cazul prezentat la poziția nr. 17.

³³ Pentru Alecsa Bel nu s-au găsit fotografii.

³⁴ Pentru Traian Mârza nu s-au găsit fotografii.

³⁵ Pentru Traian Pom nu au fost identificate fotografii.

³⁶ Vezi cazul prezentat la poziția nr. 34.

³⁷ Pentru Orbán Ștefan nu s-au găsit fotografii.

DEZBATERE

Dincolo de frontiera de est a României: conflictele care (nu) ne-au interesat

Evenimentul a avut loc în 24 august 2022, în cadrul Festivalului de Film și Istoriei Râșnov, ediția a XIV-a, cu tema *Borders/Granițe*, și i-a avut ca invitați pe Alexandru Postica (Asociația Promo-LEX, Republica Moldova), Nadija Afanasieva (Institutul Ucrainean pentru Politici Internaționale, Ucraina), Cătălin-Gabriel Done și Angela Grămadă (Asociația Experts for Security and Global Affairs, România). Moderator: Sergiu Musteață (Universitatea „Valahia” din Târgoviște).

O înregistrare video a dezbaterii este disponibilă aici: <https://www.facebook.com/filmsiistoriirasnov/videos/427458709354587>.

Sergiu Musteață: Bună ziua tuturor! Mulțumim pentru participare și bineînțeles că vă spunem „Bine ați venit!” la o nouă rundă de dezbateri din cadrul Festivalului, dar și a Școlii de Vară de la Râșnov. Anul acesta avem o temă generală pe cât de interesantă, actuală, dar și bineînțeles, specifică. Vorbim de „Frontiere” într-o perioadă când avem un război deschis în zonă, un război care îi afectează nu doar pe vecinii noștri de la răsărit, dar practic pe toată lumea, și, mai ales, spațiul acesta, dacă vorbim de limita de răsărit a Uniunii Europene.

Tema dezbaterii noastre de astăzi sună-n același context, „Dincolo de frontiera de est a României. Conflicte care (nu) ne-au interesat”. Nu cu parantezele de rigoare, deoarece vorbim de o perioadă de conflicte îndelungate, unele dintre ele, chipurile înghețate, dar, ușor... ușor, da, ar putea să se reactiveze... și, bineînțeles că, mai recent, după cum am zis, avem un război care a bulversat lumea în general și partea asta a Europei în mod special.

Invitații dezbaterii de astăzi sunt buni prieteni, colegi din mai multe, să zicem, orașe din România, din Republica Moldova și din

Alexandru Postica

Angela Grămadă

Cătălin-Gabriel Done

Ucraina. Și o să încep să îi prezint pe rând, succint. Regulamentul dezbaterii de astăzi este unul simplu. Am convenit împreună ca fiecare interlocutor să facă o scurtă prezentare a subiectului, a temei de bază, a provocării pe care o face pentru fiecare dintre ei, până la 10 minute, după care, bineînțeles, vom concretiza anumite aspecte, fie care au rămas neacoperite sau care au trezit anumite aspecte legate de întrebări. Și în runda a doua, bineînțeles că publicul din sală va putea să pună întrebări colegilor mei, sau nouă tuturor, pentru a încerca să clarificăm anumite situații ale temelor pe care le vom dezbate astăzi, sub această temă generală privind situația din zona de Est a României.

Și o să încep de la stânga la dreapta cred... sau de la dreapta la stânga, ca să nu supăr pe nimeni, Deci, haideți că pornesc cu colegul și prietenul meu Alexandru Postica, cu care chiar astăzi discutam de când ne cunoaștem, da, au trecut decenii și mă bucur că, colaborarea noastră s-a transformat și într-o prietenie. Și avem teme de interes comun, avem puncte de reper care ne ajută să dezbatem subiecte controversate, mai ales în ceea ce privește drepturile omului. Deoarece Alexandru vine de la Asociația Promo-LEX, așa spune un proiect unicat în spațiul acesta est-european și în

special pentru Republica Moldova, un ONG care a rezistat timpurilor, provocărilor și care s-a afirmat ca unul dintre cele mai reprezentative forumuri asociative care apără drepturile omului în mod special dintr-o zonă de conflict, și este vorba de zona Transnistriei sau Raioanele din stânga Nistrului, cât și oamenii care locuiesc în această zonă supusă separatismului sau mișcării separatiste de mai bine de trei decenii.

Dar, după asta, desigur că vom reveni cu întrebări în ceea ce înseamnă practica, experiența și multe alte aspecte legate de activitatea lui Alexandru în această organizație, în relația cu cetățenii care au apelat la ajutorul lor și pe care i-a reprezentat până la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg.

Mai departe, este vorba de o altă bună prietenă, colegă, Angela Grămadă, care vine de la o organizație, la fel, cunoscută în spațiul românesc, dar eu așa spune și în spațiul est-european, deoarece colaborează foarte mult cu diferite organizații, experți, din spațiul fost sovietic în general și în ultimii ani în mod special, în spațiul acesta est-european: Republica Moldova, Ucraina și statele din Caucaz. Și în contextul dat, organizația pe care o reprezintă este una, ca să zicem, de experți... Asociația

Expertilor Security and Global Affairs. Sună foarte așa... elitist, provocator, dar și ceea ce fac ei, mai ales în ultimul timp, în ultima perioadă, de când pandemia a fost o provocare pentru toată lumea și pentru această organizație, podcast-urile pe care le fac în ultimul timp, cred că au crescut vizibilitatea și impactul efortului pe care îl depun ei întru dezbateri a diferitelor subiecte sensibile în spațiul acesta est-european.

În aceeași ordine de idei vorbim și de colegul Cătălin Gabriel Done care, la fel, vine din același grup de experți și va vorbi astăzi, la fel, despre teme specifice de care sunt preocupați ei în general, în cadrul acestei organizații, dar și despre multele proiecte pe care le realizează împreună cu parteneri din această zonă despre care am amintit.

Nu în ultimul rând, este și colega noastră de la Kiev, vorbim de Nadija Afanasieva. În primul rând îi spunem Nadjei: *La mulți ani, Ucraina! Slava, Ucraina!*. Este ziua independenței Ucrainei și ne asociem felicitărilor, urărilor de bine, dar bineînțeles și sprijinului pe care îl acordăm în contextul în care bunii noștri prieteni și vecini au nimerit după 24 februarie 2022. Să știți că suntem alături de voi și de fiecare dată vom încerca să vă ajutăm, să vă sprijinim, în măsura în care putem să ne implicăm, deoarece, un conflict din zonă, asta înseamnă o suferință comună. Trebuie să ne-o asumăm și cu cât mai uniți vom fi, cu atât mai ușor vom depăși, sper eu, cât mai curând posibil, această stare nu numai neplăcută... această stare de război și aceste efecte nocive asupra populației Ucrainei, în primul rând, dar și a vecinilor.

Nadja, bineînțeles că, la fel, ne va vorbi despre situația recentă, situația din Ucraina, dar și despre proiectele pe care le

realizează... așa putea spune eu cam de 7, 8, 9 ani, deoarece, din 2013, este la Kiev. Ea trăiește pe viu acele emoții a ceea ce a însemnat anul 2014 și impactul anexării Crimeei asupra societății ucrainene și deoarece, bineînțeles că, acest război deschis împotriva Ucrainei lansat de către Rusia. Bineînțeles, ea ne va spune mai mult despre ceea ce este astăzi și care este percepția și atmosfera din Ucraina în general, și din capitala acestui stat.

Acestea fiind spuse, bineînțeles că eu așa vrea să trec direct la tema de bază. Așa cum am convenit cu participanții, perspectivele diverse asupra situației a ceea ce înseamnă, deci, situația din zona de răsărit a Europei și de la hotarele de est ale României... Cât de mult România este implicată? Cât de bine se orientează politicienii și experții români în această situație? Și cât de mult a făcut, face sau va trebui să facă într-o perspectivă durabilă privind securitatea, securizarea zonei și asigurarea unei stabilități în Bazinul Mării Negre împreună cu partenerii strategici pe care îi are România, pe de o parte fiind stat membru UE, pe altă parte fiind stat membru NATO sau în alte organizații regionale, dacă vorbim de Bazinul Mării Negre, sau dacă vorbim de Dunărea care are câteva structuri importante în ceea ce înseamnă cooperarea și asigurarea unei securități regionale.

Deci, în contextul dat, revin la prezentarea lui Alexandru, și provocarea mea pentru Alexandru este acel proiect pe care l-au lansat de aproape patru ani, dacă nu greșesc... În 2018 au lansat un laborator care vizează nu numai protejarea sau nu numai asigurarea unei protecții a cetățenilor din stânga Nistrului, dar și internaționalizarea acestei probleme. Încercarea de a coopta experți din diferite zone nu numai de jurisprudență,

Nadija Afanasieva

Sergiu Musteață

dar și din domeniul relațiilor internaționale, din domeniul diplomației, pentru ca aceste cazuri să ajungă pe masa politicianilor, despre ele să audă cât mai multă lume și să înțeleagă politicienii de la Strasbourg, de la Bruxelles, despre situația reală din regiune.

Dacă vorbim de zona transnistreană, această zonă separatistă care ne dă bătăi de cap de după '90 încoace, de atunci de când, chipurile, ei s-au declarat Republică Unională și care, deci, a provocat o divizare a societății moldovenești, o încordare a situației, un război care a avut loc în '92. Poate că am avut norocul să fie un război de scurtă durată, dar, oricum, cu un impact asupra stabilității în regiune și asupra cetățenilor Republicii Moldova, deoarece au separat familii, au distrus proiecte și relații și, în contextul dat, zona aceasta, chiar dacă îi spunem înghețată, rămâne o zonă nesigură din mai multe perspective. Dar o să îl rog pe Alexandru să ne spună despre acest laborator, despre cazurile pe care le-a avut. Eu, din câte știu, în peste 70 de dosare a fost avocatul acelor cetățeni pe care i-a reprezentat la CEDO sau ne va spune mai mult despre acele mii de cazuri și intervenții pe care le-a avut organizația și avocații Promo-LEX în apărarea cetățenilor din stânga Nistrului. Alexandru, te rog foarte mult. Dacă am scăpat ceva...

Alexandru Postica: Sigur că da! Mulțumesc întâi de toate organizatorilor pentru oportunitatea de a vorbi la acest eveniment despre problema regiunii transnistrene și respectarea drepturilor omului în această zonă.

Organizația noastră a fost înființată în 2002, prin urmare avem o experiență destul de vastă în ceea ce privește respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, în mod special în Regiunea Transnistreană.

Aș porni de la cuvintele cheie care le-ai pronunțat și anume: a fost război. Deci, probabil, primul lucru care trebuie să-l subliniem, că totuși a fost război în Republica Moldova în anul 1992 și prin urmare în anul 2022 avem mai multe date comemorative: 30 ani de la începutul războiului și toți atâția ani de la încheierea Acordului de încetare a focului. De ce a fost război? Cunoaștem că politicienii deseori folosesc diferite sintagme pentru a defini ceea ce a avut loc în 1992, cel mai des folosesc cuvântul conflict. Dar, dacă ne uităm mai bine la acordul de încetare a focului semnat între Boris Elțin și Mircea Snegur, reprezentanții a două state, ne dăm seama că aceștia, de principiu, au recunoscut că a avut loc un război între două armate, dintre care una staționează până în ziua de azi, ilegal, pe teritoriul Republicii Moldova.

Vorbind despre securitate la general, despre securitatea bazinului Mării Negre, nu putem să ignorăm respectarea drepturilor omului. Ori cunoaștem foarte bine că nu există securitate într-o regiune în care drepturile elementare ale omului nu sunt respectate. De aceea voi vorbi în cele ce urmează din perspectiva de avocat – avocat expert în drepturile omului – voi vorbi despre acele experiențe ale Asociației, acele experiențe negative ale victimelor care au avut de trecut prin diverse piedici până a fi recunoscut că drepturile lor au fost violate și care au fost... să spunem, răspunsurile din partea autorităților dacă ele, în general, au fost.

Evident voi finaliza și cu acea idee care a fost pusă în valoare recent, și colegii mei mă vor completa în ceea ce privește scopul și necesitatea unui asemenea Laborator.

Dar voi începe cu respectarea drepturilor omului în Regiunea Transnistreană. Și aici putem vorbi foarte mult. Voi încerca să explic că această problemă a avut diferite fațete din '92 încoace. Au fost mai multe etape în care putem vedea diferite abordări din partea partenerilor externi, fiindcă și de ei este vorba, din partea autorităților naționale în ceea ce privește... politicile care au fost implementate în favoarea locuitorilor din stânga Nistrului.

Deci, vorbind despre Regiunea Transnistreană, avem în vedere 11 procente din teritoriul suveran al Republicii Moldova care este sub ocupație străină. Ce ocupație? Federația Rusă care există până în momentul de față are controlul regiunii transnistrene. Vorbind din punct de vedere demografic: avem 400.000 de oameni în Regiunea Transnistreană din care majoritatea dispun de cetățenia Republicii Moldova. Și, mai nou, după 2000 încoace, avem o mulțime de persoane cu cetățenia

Republicii Moldova care și-au redobândit cetățenia României și mai continuă să locuiască în regiunea transnistreană. Deci, noi vorbim despre un grup de persoane mic, dar este un grup mare de persoane care locuiesc în Regiunea Transnistreană și care dețin cetățenia României.

Dacă vorbim despre etape, vorbim despre anul '92, care a fost cel mai crâncen și au fost diverse cazuri de omor și-n afara războiului care nu au fost soluționate până în momentul de față, nu au fost elucidate, și nu există, cu părere de rău, nicio mișcare la nivel național în ceea ce privește constatarea tuturor atrocităților care au avut loc în această regiune. Dacă la momentul de față observăm un efort consolidat al comunității internaționale în documentarea crimelor de război din Ucraina, atunci putem să afirmăm că nu s-a făcut nimic cu privire la examinarea atrocităților comise de către armata rusă în anii 1992.

O altă etapă care a marcat evoluția drepturilor omului și respectarea acestora a fost anul '98, când Republica Moldova a devenit parte a Convenției Europene, a semnat acele angajamente la nivel internațional și, prin urmare, cetățenii au putut sesiza Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Știți foarte bine cazul Ilașcu', care... – cunoaștem că a fost și senator al României între timp – care a fost deținut și condamnat la moarte de către regimul transnistrean în '92. Acesta a câștigat cauza în fața CEDO în 2004 și voi sublinia acest moment crucial pentru evoluția drepturilor omului în regiune. Un element bine de reținut a fost momentul în care agentul guvernamental a spus că „Noi nu putem să asigurăm respectarea drepturilor omului în Regiunea Transnistreană fiind că este un teritoriu care

se află în afara controlului autorităților suverane”. Și ce-a spus Curtea Europeană? A spus că Republica Moldova este obligată să întreprindă toate căile, deci... și soluțiile, să depună tot efortul în vederea asigurării respectării drepturilor omului în Regiunea Transnistreană.

O altă etapă a marcat criza anului 2004, când regimul secesionist, regimul de la Tiraspol, a acaparat peste 6.000 de hectare din terenurile țăranilor din Dubăsari. Dacă veți vizualiza harta Republicii Moldova veți vedea că pe aceste terenuri până în 2004 controlul era deținut de Republica Moldova, de fapt întretăia Regiunea Transnistreană în jumătate. Deci până-n 2004 formal Republica Moldova putea cumva să izoleze regimul pe două platouri. Văzând acest lucru, evident regimul ce a făcut? A naționalizat, a cotoplit, anexat ilegal să spunem așa, 6.000 de hectare. Practic avem patru sate din Republica Moldova care au rămas fără terenurile agricole. Totodată, anul 2004 a marcat criza școlilor românești. Deci cu siguranță în România s-a vorbit despre această problemă. Dacă nu cunoașteți vreau să repet că în Regiunea Transnistreană este interzis să folosești grafia latină. Deci dacă folosești grafia latină în Regiunea Transnistreană ai putea fi sancționat administrativ, prin aplicarea unei amenzi în valoare de 50 de euro. În Regiunea Transnistreană din anul '92 au funcționat 8 școli cu predare în grafia latină, în limba română, care se aflau în jurisdicția Republicii Moldova. În anul 2004, când a avut [loc] asaltul [asupra] acestor 8 școli, au fost devastări, copiii au fost evacuați din școli și evident a fost acea interdicție de a mai funcționa acele licee în stânga Nistrului. Aceasta a determinat adresarea la Curtea Europeană. Și aici ajung la ce am făcut noi

în decursul celor 18 ani și anume am încercat să demonstrăm în fața comunității internaționale că în stânga Nistrului se află oameni ale căror drepturi sunt lezate zilnic.

Deci, am început cu școlile cu predare în grafia latină, și ne bucură faptul că în anul 2012 Curtea Europeană a emis o decizie foarte importantă prin care a constatat violarea dreptului la educație pentru liceenii care învățau în aceste școli. Din anul 2012 am avut o suită de hotărâri în baza plângerilor care le-am depus pe parcursul anilor în numele victimelor regimului. Până la momentul de față avem, după cum ai spus, aproape 70 de dosare câștigate în fața Curții Europene împotriva Federației Ruse și Republicii Moldova în unele cazuri. Deci, vorbind despre constatările Curții Europene, s-a subliniat faptul că Federația Rusă până la momentul de față realizează controlul militar, economic și politic al regiunii, prin urmare se face vinovată de violarea drepturilor omului în această regiune.

Vorbind statistic, să-i spunem așa, am sesizat Curtea Europeană în numele a peste 2.000 de persoane pe parcursul acestor ani și avem la moment hotărâri de constatare a violării Convenției Europene practic pe toate articolele. Deci, începând cu dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii, dreptul la libertate și siguranță, până la drepturile de proprietate și dreptul la educație, evident.

Vorbim despre perspectivele și abordările, după cum spuneam în tematica de astăzi, vorbim despre abordări și despre granițe. Cu părere de rău, în pofida acestor dosare, acestor constatări ale celei mai importante jurisdicții de justiție din Europa, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, avem aceeași abordare pe parcursul a 30 de ani, practic. Și din partea

autorităților naționale și din partea unor parteneri. Colegii noștri, Angela, poate mă va completa în privința abordării Bucureștiului, cum vede Bucureștiul această problemă, dar, cu părere de rău, nu am văzut acea atitudine din partea Bucureștiului care trebuia să fie imediat ce drepturile conaționalilor săi au fost violate din 2004, inclusiv de la prima hotărâre în cazul lui Ilașcu de către autoritățile noastre.

Deci, abia acum începe o altă abordare a problemei, conflictului, și anume din perspectiva respectării drepturilor fundamentale ale omului. Deci, vorbim despre o altă... să-i spunem, provocare, care a fost... începând cu anul 2012. Evident, la toți apare întrebarea: „Bine, ați câștigat dosarul acela, ce e mai departe?” Adică este faza de executare...

În anul 2012 am avut o luptă deja pe altă filieră și anume punerea în aplicare a acestor hotărâri. Până la momentul de față avem un număr mai mare de 50 de hotărâri în fața Curții Europene în numele a peste 2.000 de persoane și, dacă vorbim din perspectiva bănească, avem peste cinci milioane de euro pe care Federația Rusă trebuie să-i plătească acelor reclamanti. Dar nu-i aici cel mai important. E vorba despre faptul că, în opinia mea, ca și avocat care a reprezentat drepturile acestor oameni, autoritățile guvernamentale au ezitat să pună în primul rând... deci, repet, în cadrul discuțiilor... acea, să-i spunem, necesitate de a respecta drepturile omului.

Deci, pe de o parte, avem de-a face cu susținerea unor proiecte ale regimului secesionist – și vă voi spune foarte clar că sunt chiar și fonduri europene care pe parcursul anilor, a acestor 30 de ani, au venit să susțină regimul secesionist – pe de altă

parte, nimeni nu a condiționat: „Uitați-vă, nu vă ajutăm, nu vă dăm bani pentru asemenea proiecte până ce nu asigurați respectarea fundamentală a drepturilor omului.”

Cu părere de rău, n-am fost auziți din anul 2012, din anul 2015 în general în Regiunea Transnistreană ni s-a interzis accesul. Deci în anul 2015 a fost anul în care KGB-ul din regiunea separatistă a anunțat că s-a deschis un dosar penal împotriva Asociației Promo-LEX și [a] tuturilor avocaților care au reprezentat interesele celor peste 2.000 de persoane și respectiv suntem culpabili sau învinovați de acțiune de diversiune și spionaj împotriva regimului secesionist.

Evident, avem interdicție de intrare și în Federația Rusă și în Regiunea Transnistreană din anul 2015. Dar cel mai dureros a fost faptul că acest dosar penal a fost tratat oarecum cu superficialitate inclusiv de autoritățile din Chișinău. De data aceasta, declarativ au spus că: „Noi vă...! Evident vom depune tot efortul”. Dar vorbim și de unele cancelarii europene care au spus că „Uitați-vă, într-adevăr, poate-i vorba despre necesitatea de a aborda cumva politic această problemă!” Adică, să soluționăm conflictul din punct de vedere politic și pe urmă vorbim despre drepturile omului.

Adică vorbim despre faptul că există așa o abordare superficială a problemei în multe cancelarii europene – cu părere de rău – observate din 2015. De aceea, finalizez prin a spune că aceste elemente au fost determinante pentru apariția aceluia concept de discuții la alt nivel și anume un Laborator care să încerce să promoveze constatările unor instituții internaționale cum ar fi și Curtea Internațională pentru Drepturile Omului în dezbaterile politice. Deci, evident

noi avem anumită posibilitate de a discuta problemele juridice, dar când vine vorba de alt nivel, și anume nivelul politic, evident este necesar de a folosi acele constatări și de a le explica... cumva într-un alt limbaj, în limbaj politic, pe care noi, cu părere de rău, nu-l posedăm.

Dar colegii evident mă vor completa din această perspectivă.

Sergiu Musteată: Da, Alexandru, mulțumim foarte mult pentru această prezentare complexă. Cazul Ilașcu trebuie abordat din mai multe perspective, nu numai pentru că au dat dreptate domnului Ilașcu dar și, într-un final, au recunoscut implicarea deschisă a Rusiei în acest război, inclusiv Tratatul care spunea foarte clar că Armata a 14-a a fost implicată în operațiuni militare deschise nu doar a susținut și a alimentat conflictul cu armament sau cu alte chestiuni legate de logistică militară, dar deschis au tras focuri. Deci au deschis foc împotriva unităților... – atunci nici nu era armată națională a Republicii Moldova era mai mult Poliția Națională... – deci au deschis [foc] cu tancuri și cu alte echipamente militare. Iar dosarul Ilașcu e un studiu de caz pe care îl studiază mulți studenți la Universitățile Occidentale, în Olanda, în altă parte, numai nu la Chișinău. Deci, e un studiu de caz, care merită a fi analizat filă cu filă și să înțelegem, deci, în general, care este procedura, care au fost argumentele pro și contra și multe alte aspecte... și valorificarea acelei decizii. Deci Alexandru a spus foarte bine că implementarea lor în practică rămâne încă un subiect, pe alocuri, chiar tabu.

Dar ne bucură faptul că ați reușit să extindeți această experiență sau să cooptați, să atrageți de partea voastră mai mulți parteneri, nu doar din mediul... să

zicem, avocaților, dar și din alte medii, să zicem... socio-umaniste, care vă ajută să vă argumentați mai bine acele activități pe care le realizați cu și pentru cetățenii care se află sub regim separatist, regim ilegal. Deci încalcă toate normele constituționale ale Republicii Moldova. Este evident. Armatei a 14-a care stau acolo... nimeni nu știe exact o cifră, dar toți speculăm 1.700-2.000 de soldați activi. Mai vorbim de acele forțe de asigurare a păcii, deci, chipurile, Căștile Albastre Ruse, care mai sunt încă câteva sute de soldați. Deci efectivul militar rus pe teritoriul Republicii Moldova ajunge la peste 2.500... cu multe alte aspecte. Și plus armata transnistreană, care îi mai mare numeric ca armata Republicii Moldova.

Aici e o altă temă legată de aspectul militar, dar eu aș vrea să-l rog pe Cătălin să ne spună despre modul în care ei se implică în acest Laborator, care este contribuția părții românești și cum văd ei de la Asociația Experților pentru Securitate și Afaceri Globale... – cred c-am spus corect versiunea românească a organizației – în ceea ce înseamnă România versus „Cazul Transnistrean” sau Republica Moldova și Zona Separatistă.

Cătălin Gabriel Done: Mulțumesc tare mult! Voi aborda acest subiect cumva în continuarea a ceea ce a spus Alexandru și anume punerea în aplicare a deciziilor pe care entități internaționale le dictează împotriva... fie a unui stat, fie împotriva altor organizații. Și lucrul acesta este extrem de important... pentru că – așa cum sublinia și Alexandru – deja discuția se mută la un alt nivel. Se mută la nivelul politic și atunci când vorbim de politic vorbim automat și de geopolitică și de geostrategie. Și, de cele mai multe ori, în cancelariile occidentale, inclusiv la București, cumva se încearcă

punerea „batistei pe țambal” și fluturarea acestor probleme din când în când, doar atunci când este convenabil puterii politice.

Ceea ce facem noi la Experts for Global Security Affairs este să gestionăm nevoia legitimă a societăților din estul Europei de a implementa politici publice, de a implementa parteneriate strategice, care să le ajute să rezolve... aceste probleme, să rezolve aceste conflicte.

Din prisma Bucureștiului – pentru că tot amintea Alexandru că Bucureștiul a tratat, să zicem... neortodox problema Transnistreană – încă din 2004, de când România a devenit stat membru al NATO, ulterior, în 2007, stat membru al Uniunii Europene... pare că autoritățile de la București au înțeles pe deplin faptul că parteneriatul strategic pe care îl avem cu Republica Moldova nu constă doar în a asigura o cooperare transfrontalieră, ci constă în a-ți proteja proprii cetățeni.

Așa cum Alexandru a amintit, peste 70% dintre cetățenii Republicii Moldova sunt și cetățeni români, deținători de pașapoarte românești. Și-atunci nevoia unor proiecte sau nevoia de dezvoltare a unor metodologii așa cum este cea dezvoltată în cadrul proiectului comun pe care-l avem în desfășurare, este cu atât mai importantă și cu atât trebuie valorificată.

Nevoia vine și din dorința autorităților, pentru că... constatăm în ultima perioadă o deschidere a autorităților române față de problematica... conflictelor înghețate din regiunea Mării Negre. Și asta vine în contextul în care România este un punct focal, geopolitic și geostrategic pentru NATO în Bazinul Mării Negre. Și, bineînțeles, pentru că aceste conflicte ne vizează direct pentru că suntem țară de graniță a Uniunii Europene și a NATO cu aceste conflicte.

Dacă până în 2014 vorbeam doar de Transnistria și Caucaz, iată că fix la granița noastră de nord și nord-est s-a redeschis un nou conflict... conflictul din Ucraina care a culminat, sigur, pe de-o parte cu anexarea Crimeei, iar pe de altă parte, cu operațiunile militare începute în februarie și care continuă și în prezent.

Aș sublinia aici că încă din luna februarie, ministrul nostru de Externe a subliniat în cadrul multilateral, atât la nivelul Uniunii Europene cât și la nivelul NATO, nevoia de a exista o deschidere mai mare, o deschidere mai largă asupra acestor conflicte și asupra problemelor cu care Uniunea Europeană și NATO se confruntă la granița sa de est. Și-atunci, sigur, România a reușit în ultima perioadă, în ultimele luni să impună la nivelul discuțiilor și a deciziilor euro-atlantice o agendă pro-activă, atât pentru Republica Moldova, cât și pentru Ucraina. Și aici aș sublinia deciziile care s-au luat la Summit-ul Uniunii Europene de la Versailles, apoi la Summit-ul Uniunii Europene și al NATO de la Bruxelles, unde autoritățile române au impus, în concluziile finale... au reușit să impună în concluziile finale, în documentele finale ale întâlnirilor, un ajutor concret, atât pentru Republica Moldova, cât și pentru Ucraina.

În plus, România va deveni începând cu 1 ianuarie 2023 – decizia a fost deja luată de către liderii NATO – va deveni Ambasadă a NATO pentru Georgia.

Georgia este iarăși un caz extrem de deosebit și un caz extrem de important pentru România, pentru că între România și Georgia există un parteneriat strategic pe care noi nu am reușit – încă încercăm să înțelegem din ce motive – nu am reușit să-l valorificăm în interesul României.

Pe de altă parte, în ceea ce privește

relația cu Ucraina, este de la sine înțeles de ce România este direct implicată și direct interesată în soluționarea cât mai rapidă a conflictului ruso-ucrainean și bineînțeles în favoarea Ucrainei, pentru că vă reamintesc că pe teritoriul Ucrainei, România are grupuri etnice extrem de importante, atât la granița noastră de nord cu Ucraina, cât și la granița de sud.

Sigur cred că atât în România, cât și în Ucraina, în momentul de față, ar trebui să îngroape cumva securea războiului și să se pună la masa discuțiilor pentru a stabili, să zicem... cadrul sau cadrele cooperării bilaterale și multilaterale în regiune, astfel încât aceste cooperări să fie unanim avantajoase ambelor părți. Dar lucrul acesta, sigur, va fi posibil în eventualitatea terminării cât mai repede a conflictului.

O doamnă din public: Scuzați, România și Ucraina să îngroape securea războiului? Sau probabil voi ați să spuneți Rusia și Ucraina?

Altă persoană din public: Nu, nu voia să spună chiar securea războiului...

Cătălin Gabriel Done: Nu... Dacă nu știți...

Doamna din public: Știu... știu...

Cătălin Gabriel Done: ...Între România și Ucraina, încă de la proclamarea independenței Ucrainei, au existat disensiuni în ceea ce privește atât granița, cât și statutul minorității... grupurilor etnice românești de pe teritoriul Ucrainei. Vă readuc aminte că...

Doamna din public: E mult spus securea războiului și nu puteți să generalizați.

Cătălin Gabriel Done: Vă readuc aminte că între România și Ucraina nu a existat un dialog consistent, mai mult decât atât, un dialog politic consistent, de la decizia închiderii... sau reformei educației în Ucraina, iar

problema minorităților românești pe teritoriul Ucrainei a fost un punct extrem de sensibil, extrem de nevralgic, care a condus la anularea unei vizite oficiale a Președintelui României în Ucraina. Ori lucrul acesta ar trebui rezolvat prin dialog de către ambele părți.

Închei intervenția mea și îi voi da cuvântul kolegei mele... Ceea ce noi încercăm să facem în acest context și în cadrul proiectului nostru – tocmai de aceea vedeți implicații parteneri din Republica Moldova și din Ucraina – este să găsim numitorul comun în rezolvarea acestor conflicte. Pentru că aceste conflicte nu sunt identice, ci au un pattern extrem de divers și este în interesul României, ca stat membru al Uniunii Europene și al NATO, să fie parte a procesului de soluționare a acestor conflicte.

Sergiu Musteață: Mersi foarte mult. Da, cred că aveți perfectă dreptate cu securea... Dar revenim la dezbatere... rețineți... e un subiect sensibil și sunt de acord că trebuie să-l discutăm, în contextul general al relațiilor româno-ucrainene și a Tratatului bilateral, cum s-a semnat? care este impactul lui? cât de bine respectă ambele părți angajamentele aceluia tratat și multe alte aspecte legate de schimbarea paradigmei în ceea ce înseamnă relațiile internaționale între aceste două state vecine.

Rigiditatea sau pasivitatea ambelor părți demonstrează că nu au acordat suficientă atenție a ceea ce înseamnă o construcție de bună vecinătate durabilă și de respect reciproc.

Dar, revenim la asta... Eu sunt de acord că este o temă sensibilă și în contextul granițelor pe care le discutăm merită a fi abordată. Mai departe... ai spus foarte bine că conflictele nu sunt identice, chiar dacă găsim anumite similitudini sau „scenariul

transnistrean” a fost aplicat într-o amploare mai largă, într-un context diferit. Și Alexandru, la fel, a menționat, comunitatea internațională a reacționat total diferit de ceea ce s-a întâmplat acum 30 de ani în Republica Moldova, în acel război de pe Nistru, când deschis se lupta, iar comunitatea internațională a stat... cumva într-o așteptare.

România atunci s-a implicat. România atunci a dotat Republica Moldova cu muniție, deoarece toată muniția era la Colbasna. Deci Republica Moldova avea câteva pistoale. Nici măcar pistoale automate nu avea. Deci, Kalașnikov care le-a oferit România a fost cumva... un pas înainte de a dota, cel puțin unitățile militare nou create.

Dar și aici e o temă specifică ce merită a fi abordată: De ce, pe urmă, România a făcut un pas înapoi? Inițial a fost în formatul de negocieri, la insistența Rusiei și reprezentanților regimului separatist a fost exclusă, dar nu a insistat să rămână de rând cu Statele Unite sau cu alte forțe interesate de a pacifica zona și [de] a construi o pace durabilă de exemplu. Deci, România a făcut un pas înapoi și rămâne cu acel pas până în prezent. Eu consider că trebuie să fie o implicare deschisă, activă atât în cazul soluționării conflictului transnistrean și cu atât mai mult cu cât vorbim despre situația recentă din Ucraina. Deci, ca stat vecin, ca stat NATO, ca stat membru UE în contextul și aspirațiilor Ucrainei și Republicii Moldova de a adera, cel puțin la Uniunea Europeană. Cu NATO mai vedem...

Cătălin Gabriel Done: Un singur lucru, dialogul și implicarea ar trebui să fie unele oneste de ambele părți.

Sergiu Musteață: Da, da, da! Am spus: reciproc!

Cătălin Gabriel Done: Da, reciproc!

Sergiu Musteață: Acum aș vrea să o rog pe Nadija care este și reprezentanta Institutului Ucrainean de Politici Internaționale, partener al acestui proiect, al Laboratorului, să ne spună în primul rând dintr-o perspectivă a implicării și modului în care contribuie, sau reușesc să contribuie, la dezvoltarea și promovarea acestui proiect. Și, bineînțeles, că în partea a doua, în câteva cuvinte, să ne spuneti partea aceas- ta a modului în care societatea ucraineană și-a schimbat percepția, relațiile cu Rusia în contextul anexării Crimeei, dar și a acestui război deschis. Chiar dacă unii nu... acceptă noțiunea de război, dar este evident că este un război deschis, un război nedrept, lansat de Rusia împotriva Ucrainei.

Nadija! te rog. Nadija vorbește româna și este foarte bine.

Nadija Afanasieva: Da, vă mulțumesc mult pentru invitație. Îmi pare rău că nu pot să fiu în direct cu voi acuma, dar vă mulțumesc pentru efort și pentru posibilitate ca să fiu cu voi online.

Dacă vorbim de proiect, eu pot să revin în Decembrie 2021, când noi am început proiectul acesta și când am avut numai Donbass și Crimeea anexată în Ucraina... Noi atunci am gândit la cu totul altă schemă a proiectului, altă structură a proiectului, cum trebuie să abordăm toată metodologia, cum trebuie să planificăm discuțiile în cadrul proiectului.

În februarie tot[ul] s-a schimbat și pot să spun că... s-a schimbat într-un mod de transformare, să zicem așa. Pentru noi din februarie deja este foarte clar că este un război deschis, cum au spus și alți speak-eri care au vorbit și vreau să atrag atenția că, pentru noi – și voi tot ați spus asta – războiul a început în 2014. Dar, pentru societate și

pentru întreaga lume, dacă vorbim de percepție a UE, de percepție a Statelor Unite, s-a văzut că este război numai după invazie. Fix așa reacție a fost și cu Transnistria cu 30 de ani în urmă. Da? Când în 2014 la noi s-a început și anexarea Crimeei și anumite schimbări, anumite situații militare în regiunea Donbass, societatea și elita politică globală, să zicem așa, a stat în așteptare și a încercat să tacă, a încercat să [se] distanțeze și cumva au perceput asta ca [fiind] conflictul nostru intern.

Februarie anul 2022 a arătat că nu este un conflict intern și eu de mai multe ori deja am auzit reacții de la oficiali ai Uniunii Europene, ai Comisiei Europene, care spuneau că „noi n-am avut dreptate în 2014, că am lăsat toată responsabilitatea față de conflicte... adică v-am lăsat pe voi singuri în conflict, în războiul acela”.

Deja pentru noi este o posibilitate de a arăta lumii că există o țară-terorist, o țară-agresor, care... cu toate că se pretinde că nu este așa, într-adevăr este așa. Și sunt foarte multe țări care pot fi atinse de situația aceasta. Și atinse în diferite feluri... Noi trebuie să ținem minte că războiul acesta are mai multe componente. Este războiul de secol XXI și nu este vorba numai de componenta militară, cu toate că este foarte importantă și asta, pentru că este singura componentă care este foarte clară pentru Rusia. Adică forța... Și de asta când vorbim de negocieri – și este poziția oficială a Ucrainei – noi vom începe negocieri numai dacă revenim la teritoriul care a fost înainte de 2014. După asta noi putem să discutăm, să vedem cum construim lumea mai departe, cum păstrăm... securitatea în regiune, cine și ce țări pot să ne dea garanții de securitate în regiunea noastră.

lată, astăzi avem Ziua Independenței –

vă mulțumesc foarte mult pentru felicitări – dar astăzi, iată, încă o jumătate de zi a trecut și noi am avut la Kiev deja cinci alarme aeriene. Adică revenind la percepția dușmanului, asta arată cum ne percepe și cum încearcă să ne inducă panică prin diferite acțiuni care [le] are asupra noastră. Adică dacă vorbim de componenta militară, cum am spus, este foarte importantă, dar nu este singura componentă. Mai este o foarte mare componentă a războiului care este cea informațională. Și aici pot să vă spun că este implicată nu numai Ucraina. În componenta acesta este implicată toată lumea inclusiv. Cine? Vecinii noștri... Adică fiecare cetățean al Uniunii Europene... Mai mult, totuși, Uniunea Europeană... Hai să vorbim așa, mai deschis. Totuși, este despre Uniunea Europeană și despre vecinii noștri, care citesc noutăți, care își formează o opinie față de război și față de țările care sunt implicate în război. Și este foarte clar că aici putem să fim foarte atenți față de componenta psihologică în războiul informațional. Că toată informația care apare pe diferite surse – inclusiv și în sursele care sunt deschise în Uniunea Europeană – poate fi special pusă acolo ca să destabilizeze situația, ca să pună în panică pe cineva, ca să pună în... într-o lumină nefavorabilă o țară sau figura politică a cuiva. Adică asta este o componentă foarte importantă pentru noi toți și noi toți trebuie să fim foarte atenți la aceasta. În sensul acesta, societatea civilă, experții, trebuie să fie foarte activi și să încerce cumva... – Eu nu știu dacă se aude că este a șasea alarmă aeriană acuma... – Trebuie să fie foarte activi și să fie foarte clar puse la punct metode, să descrie societății prin interviuri, prin diferite lecții practice, nu știu... Asta se poate face prin foarte multe

surse de informare, dar societatea civilă aici are un rol foarte important ca să fie implicată.

În al doilea rând... adică asta poate să fie al treilea deja, a treia componentă este, totuși, că suntem în secolul XXI și aici, referitor la ceea ce spunea la început Alexandru, că dacă vorbim de drepturile omului, dacă vorbim de acele chestii ilegale care sunt făcute de dușmani pe teritoriul Ucrainei, la moment este mult mai ușor de dovedit decât a fost în situația Transnistriei.

Acuma noi avem foarte multe dovezi, ca video, ca fotografiile de la martori, că fiecare are telefon cu care fixează totul, și noi putem să avem dovezi după asta. După aceea, după ce mergem la judecată, noi putem foarte clar să dovedim că am avut de suferit și la ce nivel am avut de suferit.

Și încă foarte, foarte important, este că noi ne simțim ca atare că este război de inovații. Că dacă avem echipament, inclusiv militar, inclusiv drone, inclusiv diferite surse care sunt un produs științific – da? – putem să zicem așa, tehnologic, noi putem să ne simțim mult mai puternici decât Rusia, care, în mai multe momente, are echipamente destul de vechi. Da! Sunt diferite situații. Da! În majoritatea cazurilor, ceea ce avem ca dovezi de la diferite surse din armată, echipamentul lor chiar nu este... prea complex... adică prea tehnologic, să zicem așa.

Și pentru noi ca societate, pentru națiune, este foarte important acuma să facem o transformare. Că unitatea aceasta de care avem noi nevoie în societate la moment nu a existat în timpul de 31 de ani. Unitatea de a merge în EU, unitatea inclusiv de a adera la NATO, unitatea națiunii ca la noi limba rusă ca atare cât mai puțin să se audă pe străzi. Da, există așa ceva. Într-adevăr, nu fiecare poate să treacă imediat,

dar dacă vorbim de spațiul public, foarte mulți blog-eri care au făcut contents, de la „beauty” până la „travels”... pentru că foarte multe chestii au fost făcute de blogeri ucraineni în limba rusă, pentru că auditoriul era mai larg și normal că ei voiau să atingă mai mulți „subscribes” și așa mai departe... La moment asta este pe planul al doilea și pe prim plan este independența, este națiunea, că națiunea ucraineană trebuie să fie și vrea să fie independentă, și acuma avem posibilitatea de a scăpa de toate conflictele înghețate care au putut să aibă loc pe teritoriul nostru. Și pentru noi aceasta este un mare plus ca atare, că noi avem acuma oportunitatea asta. Doar trebuie să fim împreună, trebuie să fim uniți, inclusiv cu cei care sunt vecinii noștri.

Și dacă vorbim de ajutor, eu aș vrea să menționez că nu este ajutor pentru noi, este ajutor pentru toată lumea. Da? Dacă noi primim ajutor de la Statele Unite ca echipament militar, din România ca ajutor umanitar sau diferite echipamente de care noi avem nevoie... într-adevăr, foarte, foarte multe chestii pentru care trebuie să fim și suntem mulțumiți, și vrem să vă mulțumim pentru asta... Dar eu aș vrea să pun aici așa un punct, că toți cetățenii Uniunii Europene trebuie să înțeleagă că este un eveniment de solidaritate, dar nu doar ajutor pentru noi. Adică dacă o țară ne dă niște echipamente, aceasta este implicarea și în securitatea țării acesteia. Adică țara nu vrea numai să asigure securitatea Ucrainei, dar și securitatea ei.

Sergiu Musteață: Nadia, merci foarte mult pentru trecerea în revistă și punctele pe care le-ai enunțat destul de bine, destul de reușit și partea finală la fel, că această solidaritate ne face să fim, bineînțeles, nu numai mai puternici, dar să construim o

societate securizată, o societate pașnică și într-un fel să distanțăm războiul cât mai mult și cât mai departe.

Deci cazul Ucrainei sigur că este unul specific, dar războiul a apărut odată cu omenirea și din păcate nu ne putem debarsa de aceste forme agresive, iar zona aceasta a Europei, a lumii, a fost tot timpul bulversată de războaie. Colapsul Uniunii Sovietice a însemnat și provocarea unor noi zone de conflict, care poate că nu erau atât de noi, dar e vorba de un conflict deschis sau un conflict alimentat. Deci conflictele alimentate, încurajate, de către cineva de la centru nu a adus decât victime, disperare și, într-un final, o instabilitate care a avut impact asupra economiei. Spre exemplu, războiul de pe Nistru din '92, a adus un gol în bugetul Republicii Moldova de mai bine de-un buget anual. Vă imaginați ce lovitură? Și după care au venit și ploi și multe alte nevoi peste economia Republicii Moldova. Dar războiul cumva ne-a aruncat cu mulți ani în urmă dintr-o perspectivă economică. Lucru care s-a întâmplat și-n alte părți ale Uniunii Sovietice, dacă vorbim de acea, de activarea acelor conflicte... Aphasia, Ossetia, Nagorno - Karabakh. Și aș vrea să o provoc pe Angela să încerce să facă o legătură sau cel puțin o comparație între ceea ce a fost, este, în aceste zone, cu ce se întâmplă astăzi în Ucraina...

Angela Grămadă: Mulțumesc mult, Sergiu, și cred că primul „mulțumesc” trebuie să-l adresez, de fapt, colegilor de la Asociația Promo-LEX, pentru că ei au avut această inițiativă, în 2018 și au înțeles cât de importantă este cooperarea între experții din domeniul securității, din domeniul relațiilor internaționale, și nu numai, cu experții care promovează drepturile și libertățile omului. Și mai mult de atât, trebu-

ie să le spunem „Mulțumesc!” pentru faptul că ei au încercat să coaguleze poluri de experți din regiune, nu concentrându-se doar pe problemele Republicii Moldova sau a statelor din Europa de Est. Dar au încercat să adreseze această invitație și experților din afara acestor state post-sovietice sau ex-sovietice – deși multe dintre ele nu mai acceptă această formulă – dar s-au adresat experților din Uniunea Europeană, din state membre ale Alianței Nord Atlantice încercând să ne facă pe noi să înțelegem că asta ne privește și nu putem să ocolim discuțiile complicate despre relațiile pe care le avem cu partenerii din regiune. Și că trebuie să depășim acel moment.

Eu aș putea să vorbesc foarte mult despre discuțiile complexe și complicate dintre România și Ucraina, dar nu o s-o fac astăzi. Poate un pic mai târziu dacă va fi cazul în runda de dezbateri. Dar trebuie să explicăm că Rusia este mai aproape ca niciodată de frontiera României, iar România are un statut – un statut pe care l-a amintit atât Cătălin cât și și Alexandru cu Sergiu – și are o responsabilitate, o responsabilitate în primul rând față de Republica Moldova pentru că este prioritatea strategică numărul unu a politicii externe. Doi: pentru că este stat membru NATO și că trebuie să fie mult mai pro-activă și să nu mai trateze cu suspiciune Ucraina și nevoile sale de securitate. Pentru că, așa cum știm, avem și o minoritate, dar avem și Insula Șerpilor în apropiere, avem Rusia mult mai aproape ca niciodată cu forțe și echipamente militare aproape de frontiera Uniunii Europene și a României nemijlocit și ne-au fost întrerupte foarte multe proiecte comerciale. Ne-a fost afectată economia într-un mod absolut sinistru pentru că s-au încălcat... ucrainenii

au numărat deja, peste 400 de convenții internaționale. 400 de convenții care asigurau și reglementau, de fapt, un dialog cât de cât echilibrat la Marea Neagră, cât de cât onest între statele... – cât de cât onest în sensul că putea să fie mult mai onest – dar cât de cât onest între statele care participă la aceste circuite comerciale și state care, de fapt, acționează în sensul de a crea bunăstare pentru proprii cetățeni.

Federația Rusă a înțeles altfel lucrurile. Aici a încercat să intervină grosolan cu forțe militare, cu un război nedrept împotriva Ucrainei și generând, în același timp, foarte multe tipuri de amenințări, riscuri, provocări la adresa altor state din regiune.

Chiar dacă pe alocuri ni se pare că participă cu trupe de pacificare, precum este în Republica Moldova, sau cum este în Nagorno-Karabakh. Și aici intervine acea parte a discursului meu pe care Sergiu a încercat să v-o prezinte, și anume faptul că noi... da, noi am avut anumite discuții între noi în care trebuia să identificăm pentru noi limitele dincolo de care nu vom merge niciodată în analizele și abordările în cadrul Laboratorului. Dar, din păcate, acest lucru nu se poate întâmpla și nu se poate întâmpla din mai multe motive. În primul rând noi am încercat să... nu neapărat să ometem, dar să detașăm problema Caucazului de Sud și anume a conflictului din Nagorno-Karabakh de ceea ce își propune Laboratorul nostru. De ce? Pentru că acolo Rusia nu apare în calitate de stat agresor, ci mai degrabă de stat invitat de părțile aflate în conflict – și părțile aflate în conflict sunt Armenia și Azerbaidjan – să fie prezentă atât cu trupe de pacificare, să fie mediator în acest conflict. Și plus la aceasta, Rusia vindea armament și unei părți și celeilalte părți și în anumite momente încerca să

escaladeze [conflictul]. Plus, trebuie să vă reamintesc că Rusia are o bază militară pe teritoriul Armeniei. Deci, este cu un totul alt statut, un cu totul alt tratat, o altă convenție, între autoritățile armene și autoritățile din Federația Rusă. Ceea ce nu avem noi în Republica Moldova, sau ceea ce nu am avut în Ucraina. Da, a existat un acord semnat în anul 2010 de către [Viktor] Ianukovici² cu Dmiti Medvedev³ de a prelungi staționarea trupelor rusești sau a flotilei rusești în Sevastopol, în Crimeea, dar asta nu însemna că Rusia avea statutul pe care-l are, de exemplu, în Nagorno-Karabakh, sau pe care-l are în Republica Moldova, ca țară agresoare recunoscută ca atare de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a considerat trupele rusești de-acolo ca trupe de ocupație.

Plus la aceasta... noi avem intervenția militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, anexarea ilegală a unui teritoriu și încurajarea regimurilor separatiste în Luhansk și Donețk începând cu anul 2014. Și, mai mult de atât, avem și intervenție în actul decizional politic de la Kiev sau de la Chișinău și folosirea unor instrumente de politică externă, precum este securitatea energetică, împotriva autorităților legale, legitime ale acestor state. Și mai avem încălcarea grosolană a frontierelor și a regimului Aphasiei și Osetiei în anul 2008, în august 2008, atunci când a pornit acel război de șapte zile împotriva Georgiei. Deci avem un cu totul alt statut. Și noi am încercat să venim cu această delimitare inclusiv în fața partenerilor europeni, să încercăm să-i facem să înțeleagă că nu trebuie să avem aceeași abordare față de toate conflictele. Chiar dacă România, așa cum spunea colegul meu Cătălin, a încercat să prezinte începând cu anul 2021 – dacă nu

greșim noi, și anume în luna mai – necesitatea ca să fie creată în cadrul Uniunii Europene o instituție specială, un reprezentant al Uniunii Europene pentru conflictele din Marea Neagră. Pentru că la București începea să se înțeleagă faptul că este nevoie de o mai mare responsabilitate din partea autorităților de la București, că este nevoie de o mai mare prezență cu proiecte concrete care s-ajute statele vecine să își consolideze capacitatea de apărare. Și aici nu vorbim doar despre partea militară, dar vorbim și despre partea economică, vorbim și despre partea socială, vorbim și despre drepturile omului. Pentru că, iată, acum noi am aflat știrea că România se va alătura aceluia demers internațional prin care va susține și va ajuta Ucraina să își consolideze apărarea în ceea ce privește pedepsirea Rusiei pentru crimele de război pe care le-a comis începând cu 24 februarie în Ucraina. Dar despre acest lucru presa din România vorbește mult prea puțin. Și faptul că noi o avem pe Nadija astăzi și am avut-o și în interior începând cu data de 24 februarie la foarte multe televiziuni din România, și a vorbit în limba română pentru noi, și a explicat în limba română ce se întâmplă acolo la Kiev, și ce se întâmplă, de fapt, cu modul în care noi aici înțelegem anumite procese, este foarte important și foarte relevant.

Pentru că în luna decembrie atunci când începeam noi acest proiect, Nadija a spus foarte, foarte bine și a fost foarte onestă, că noi ne gândeam altfel și metodologia noastră arăta altfel și planificarea activităților noastre arăta altfel... Acum noi avem nevoie – și-am făcut acest lucru, începând cu 24 februarie – avem nevoie să informăm cât mai mult publicul din România despre ceea ce se întâmplă în Ucraina, despre ceea ce se întâmplă în Republica

Moldova, despre modul în care Ucraina înțelege Republica Moldova și înțelege România. Și Nadija mi-a semnalat, citind din link-urile pe care i le trimiteam noi de aici de la București, ne-a semnalat: „Vedeți că voi faceți dezinformare, propagandă și folosiți, de fapt, surse pe care Rusia dorește să vi le plaseze în spațiul vostru informațional, iar voi nu le vedeți traiectoria de unde a ajuns la voi și cât de mult poate să dăuneze politicii voastre, sau modului în care prezentați voi situația de-acolo, sau modul în care transmiteți mai departe percepții despre evenimentele din Ucraina.” Și de aceea, în toată această perioadă, pentru că noi vorbim limba rusă, am în vedere la Asociația noastră, pentru că colegii noștri din Republica Moldova participă și ei la evenimentele din Ucraina cu contribuție inclusiv în limba rusă... Pentru că ei organizează foarte multe activități care sunt destinate și au ca beneficiari atât refugiați din Ucraina cât și experți din Republica Moldova. Noi toți suntem parte a unui proces de informare, în primul rând, corectă a audienței din aceste țări despre evenimente care ne interesează reciproc.

Și acest proiect are, de fapt, menirea de a veni în ajutorul autorităților, nu doar din România, ca țară care trebuie să-și responsabilizeze oficialii, ca țară care trebuie să-și responsabilizeze cetățenii, ca țară care trebuie să fie mult mai pro-activă în regiune, dar să spargă aceste clișee pe care le avem noi în viziunea noastră reciprocă, unii față de ceilalți. Pentru ca să se vorbească mai mult despre drepturile omului, pentru ca să se vorbească mai mult despre actorii corupți, politicieni corupți care pe alocuri au făcut jocurile Federației Ruse, care s-au implicat în această manieră destul de mercantilistă în a promova idei care, de

fapt, nu conveneau... dar dimpotrivă, distrugeau capacitatea noastră proprie de a promova interese de securitate națională, de a ne pune la adăpost cetățenii. Dacă mergeți în Ucraina acum, fiecare cetățean va ști unde este cel mai apropiat adăpost. Indiferent că el se află în orașul lui sau se află în alt oraș, unde a fost strămutat temporar din cauze de război. În România, la București, noi nu știm care este cel mai apropiat adăpost. Iar aici intervine responsabilitatea autorităților de a comunica. Iar autoritățile nu pot fi responsabilizate altfel decât prin intervenția noastră, a experților, prin intervenția colegilor noștri din statele vecine din a explica ce li se întâmplă lor. De ce trebuie să nu mai avem același model de acțiune în relația cu Republica Moldova, în relația cu Ucraina, în relația cu Georgia? Că până la urmă acestea sunt toate conflicte generate de către aceeași sursă. Și sursa acestor conflicte se află la Moscova, nu în altă parte. Și până nu vor înțelege nici autoritățile de la Chișinău, nici autoritățile din Ucraina – cele din Ucraina deja au înțeles – sau autoritățile din Georgia care sunt actualmente la guvernare că trebuie să ai o altfel de abordare față de statul agresor, lucrurile nu se vor schimba.

Datoria noastră este aici în România de a aduce mult mai multă informație și de a veni cu recomandări pentru autorități care încă merg pe acele experiențe vechi din dialogul cu Ucraina și neglijează alte aspecte mult mai importante, care sunt cele de securitate și de promovare a drepturilor și libertăților etnicilor români. Dar ajutând Ucraina ajuți și etnicii români de acolo.

Sergiu Musteață: Da, mersi foarte mult Angela, foarte bine punctat și ceea ce a spus și Nadija mai înainte, securizarea spațiului informațional este o chestiune

strategică. Impactul propagandei ruse se vede foarte bine nu numai în Ucraina și Republica Moldova, dar și în statele UE. În ultimul timp cu chestiuni de serviciu am lucrat în Germania, în Ungaria, acum România sigur o călătoresc în lung și-n lat, și chiar zilele trecute, la Iași, un taximetrist m-a uimit: *De ce a trebuit să atacăm Rusia? Că ei sunt prietenii noștri, că noi trebuie să... că ne-au ajutat de fiecare dată...* Și m-am gândit: Ce ascultă? Ce privește el de a ajuns să judece în halul ăsta? Apoi foarte mulți moldoveni din diasporă, din Italia – cu care am mai comunicat – sau din Germania, care privesc canale rusești, trăiesc, locuiesc într-un stat UE, dar gândesc în spiritul expansionist și războinic al Rusiei. Deci, în cazul dat, cum a spus Nadija, deci, conflictul acesta vizează nu doar Ucraina. Conflictul acesta vizează o lume întreagă și-n primul rând vorbim de spațiul european. De aceea, combaterea propagandei, securitatea informațională, deci, este foarte importantă în ceea ce înseamnă asigurarea unui mediu prielnic de comunicare, de abordare critică și de a înțelege realitatea și ce se ascunde în spatele unor astfel de informații la prima vedere neutre dar, cum a spus și Angela, sesizarea Nadije este foarte binevenită: la uitați-vă mai atent sursele, ia uitați-vă mai atent, printre rânduri citiți, ca să înțelegeți ce urmăresc aceste platforme informaționale și de ce apar anume în România sau în alte spații ale Uniunii Europene. Deci, anume din considerentul acesta de a destabiliza sau de a alimenta acest discurs pro-rus. Cum s-a întâmplat în 2014... Și eu mă bucur că foarte mulți politicieni au conștientizat, cu întârziere, acest lucru, că au trebuit să reacționeze altfel după 2014. Dar... cumva nu s-au așteptat și până-n februarie multă lume nu a crezut că Rusia va ataca,

va deschide un război direct împotriva Ucrainei și, în continuare, se va alimenta acest curent separatist. Deci nu au crezut. Acuma au înțeles, târziu. Și schimbarea atitudinii este binevenită pentru ca să oprească, sau să contribuie și să creeze un front comun în ceea ce înseamnă oprirea agresorului și trimiterea lui acasă sau de unde a venit.

Deci, eu mă bucur că noi într-un fel am punctat diferite aspecte care vizează nu doar Ucraina, ci și statele vecine și în general toată comunitatea europeană. Și fiindcă timpul, ca de obicei, este problema noastră, se scurge rapid, eu vă rog foarte mult, din public întrebări față de... în primul rând invitații noștri, care ne-au prezentat pozițiile lor pe aceste cazuri. Vă rog foarte mult!

Vlad Maican: Întâi și-ntâi este admirația mea...

Sergiu Musteață: Da, se filmează, se înregistrează.

Vlad Maican: Este foarte bine. Este admirația mea față de ce face Promo-LEX-u. Nu știam până acuma, am aflat acuma. Mi se pare incredibil ca acțiune numărul acela de sentințe în care ați obținut... o sentință împotriva Transnistriei, Moldovei.

O altă persoană: Rusiei...

Vlad Maican: ...cui a fost... Rusiei, bineînțeles. Ceea ce vream să spun... mi se pare cea mai eficientă – îmi cer scuze față de... [Alexandru Postica] la dumneavoastră, de exemplu, n-am înțeles exact dac-a existat vreun răspuns politic pe care l-ați obținut sau nu. Dar continuând cu lauda de aici: există – dincolo de-această muncă, care este sisifică din punctul meu de vedere și de admirat – există la nivel de abordare, după ce „sărbătorim” 30 de ani de la începutul războiului și nu s-a schimbat, atât cât vedem noi, mare lucru – există vreo altă abordare a Moldovei care se discută, nu se

pune problema, ca să rezolve această problemă? Într-o vreme s-a vânturat, de mai multe ori, discuția despre federalizare. E foarte clar că dacă se federalizează sau începe să fie o federație, Moldova e controlată cumva de statul care se va opune, deci Transnistria. Pe de altă parte mai aveți probleme cu Găgăuzia, mai aveți... dar dincolo de ce știu eu, la dumneavoastră există o altă abordare? Dat fiind că e foarte clar că, legal vorbind, când... ne batem cu Rusia care intră peste Ucraina... ce-o să obțineți legal de la agresorul rus până la urmă?

Alexandru Postica: Da. Mulțumesc mult pentru întrebare. Deci ce ține de abordarea oficială a biroului de reintegrare... avem în cadrul guvernului un Birou și funcția șefului Biroului este de vice-prim ministru... la moment, evident se dorește menținerea Republicii Moldova fără niciun fel de federalizare. Adică, proiectul de federalizare nu este pe masa de discuție la moment. Dar să vă spun eu din experiența de lucru cu rușii. Deci, aceasta a fost o momeală. Chiar dacă Moldova accepta acea federalizare, Rusia n-avea să se oprească aici. Pentru că scopul nu este de a asigura, să spunem... locuitorilor, sau regimului secesionist din Regiunea Transnistreană, o statalitate, de a asigura un stat anume. Da? Deci scopul lor este de a destabiliza regiunea. Țsta-i scopul declarat. Deci nu e scopul de a face bine cuiva, deci populației din Regiunea Transnistreană. Prin urmare, evident că a fost doar o momeală, așa, lansată din 2003, apoi cu acel, mă rog, Plan Kozak și așa mai departe. Deci, eu cred că la moment se declară, din partea Chișinăului, evident Republica Moldova, cu hotarele care există, din partea regimului secesionist la moment se dorește independența și alipirea către Federația

Rusă. Deci ei au înaintat chiar la începutul războiului... se face o campanie foarte dură în ceea ce privește faptul că ei vor să devină parte a Novorossiei, deci asta-i clar. Prin urmare federalizarea deja nici nu mai este actuală, nimeni nu discută această federalizare.

Ce ține de abordarea care în opinia mea trebuie să fie din partea Guvernului Republicii Moldova este – și bine ați menționat – căci ce folos [că] ai sancționat statul rus. Pentru că în spatele aceluia stat rus stau persoanele. Deci este o persoană exact care violează drepturile omului. Și vorbind, de exemplu, la nivel de regiune, așa, noi vorbim despre situații banale, cum ar fi: abuzuri, rețineri ilegale, exproprieri ilegale și așa mai departe. Vorbim despre genul ăsta de activități. Adică despre violări ale drepturilor omului care sunt comise de către persoane concrete. Și ceea ce vrem noi de la autoritățile noastre este să pună capăt acestei impunități. Pentru că este foarte banal... Să vă dau un alt exemplu. Când cei care se află la conducere, la cârma... să-i spunem Regiunii Transnistrene, se plimbă nestingheriți prin Aeroportul Chișinăului... Da? Prin [zona] VIP. Deci ei au bani, au imunitate, să-i spunem așa, pleacă, se duc unde vor.

Este foarte straniu să aflăm că soția liderului separatist deține cetățenia României. Vă dați sama!? Și atunci când vorbim despre lustrare, despre impunerea de sancțiuni... deci eu aș fi dorit ca aceste sancțiuni să prevină... da? ...ceva. Nu cum a fost în cazul Ucrainei. Când s-au impus sancțiuni după ce invadatorii deja se aflau la Kiev. Deci de aceea îi spune sancțiune, ca ea să prevină ceva.

În cazul Republicii Moldova, dacă vorbim despre Republica Moldova și regimul

aflat ilegal la putere în Regiunea Transnistreană... De ce spun regim ilegal? Pentru că pe dâșii nimeni nu i-o ales. Deci ei au fost numiți, practic. Deci nu putem vorbi despre oameni aflați la cârma acestei enclave aleși în mod liber. Pentru că au primit directiva că: „Uite, liderul trebuie să fie cutare!”. S-a făcut o făcătură acolo de plebiscit s-a ales și așa mai departe. Deci la moment abordarea care ar trebui să fie și din partea României și din partea Republicii Moldova ar fi acea listă de sancțiuni. Deci sunt persoane în spatele regimului, care sunt așa numiții miniștri, așa numiții președinți de raioane și așa mai departe, deci, șefi de inspectorate care în mod regulat admit încălcarea gravă a [drepturilor] cetățenilor de acolo.

Uitați-vă, aici ar fi trebui să includem inclusiv limitări de deplasare, inclusiv să înghețăm toate activele lor care se află în... Și noi știm cazuri concrete. Bunăoară în Germania se află activele, în Spania, sau aceeași Românie... Și nu cred că cei care stau în sală aici ar dori să știe că vecinul de vis-a-vis și-a cumpărat apartament pe banii care i-a obișnuit din afaceri ilegale din Regiunea Transnistreană. Eu nu cred că cineva ar dori să aibă așa vecin. Știi că el e un criminal și-a procurat... uite... spații imobiliare sau comerciale chiar și în acea Românie. Dar cine-i verifică? Eu vă întreb. Eu nu cred că cineva... Probabil îi verifică, dar nimeni nu își dă interesul să îi sancționeze, să îi împiedice să-și facă, să valorifice profiturile ilegale în țările Uniunii Europene. Uitați, aceasta ar trebui să fie agenda și a autorităților noastre și a autorităților din România. Referitor la numărul de cetățeni care locuiesc în regiunea transnistreană și dispun de cetățenia României sunt foarte mulți, cu siguranță mai

bine de jumătate din ei ar avea dreptul să solicite redobândirea cetățeniei românești.

Sergiu Musteață: Ok. Mersi foarte mult! Angela vrea să completeze...

Angela Grămadă: Dumneavoastră ați menționat federalizarea. Și dacă avem noi vreun plan, adică Republica Moldova, pentru soluționarea conflictului...

Vlad Maican: ...Ucraina a acceptat...

Angela Grămadă: Da, dar ea a fost întotdeauna subiectul discursului rus impus autorităților de la Chișinău. Și nu doar începând cu anul 2003, pentru că discursurile despre acest lucru au început mult mai înainte și după aceea au mai apărut și alte planuri de soluționare a conflictului transnistrean, dar niciodată nu au apărut din partea autorităților Republicii Moldova. Deci până în prezent autoritățile de la Chișinău nu au o viziune proprie despre cum ar trebui să fie soluționat acest conflict. Au apărut din Rusia, au apărut din Ucraina, Planul Poroșenko, da... sau... atunci Petro Poroșenko⁴ era Ministru de Externe, în perioada lui [Viktor] Iușcenko⁵. A apărut un Plan despre care noi nu știam nimic și nu vom afla nimic niciodată în perioada lui [Vladimir] Voronin⁶, în anul 2009, pentru că în momentul în care s-a desfășurat „revoluția Twitter”, sau revoluția din aprilie 2009, Voronin a spus că: *Eu am fost la Moscova, eu am negociat un plan de soluționare a conflictului Transnistrean, dar pentru c-ați făcut revoluție eu nu... n-o să-i mai dau curs. Voi ați stricat singuri...* Și s-a adresat cu acest mesaj forțelor de opoziție de atunci, forțelor pro-europene. Iar ulterior, în perioada mandatului de președinte a lui Igor Dodon⁷, a fost elaborat un pachet de documente care se referea la soluționarea conflictului transnistrean. El a fost... sau a implicat experți destul de dubioși, care

iarăși puneau sub semnul întrebării interesele naționale ale Republicii Moldova și împingeau foarte mult federalizarea, ca și concept, în spatele acestei soluții. De ce o împingeau? Pentru că rușii aveau nevoie să preia acest model ca un model de bune practici pentru Ucraina. Tot în aceeași perioadă se discuta despre formula „Steinmeier”⁸, dar se discuta formula „Steinmeier” în modul în care o înțelegea Federația Rusă și nu în modul în care o înțelegea partea ucraineană. Adică mai întâi demilitarizați, să preia partea ucraineană controlul, să organizeze partea ucraineană acele alegeri în teritoriile ocupate, adică Lugansk și Donețk, la care să aibă acces actori politici independenți, necontrolați de către Federația Rusă. Să aibă acces mass-media să acopere informațional acele procese democratice, adică alegerile, și abia după aceea să se discute despre statutul Donbass-ului în componența... nu a federației cu Ucraina, dar în componența Ucrainei. Adică un statut special, dar în nici un caz despre federalizare nu putea fi vorba. De aceea rușii aveau mare, mare nevoie ca la Chișinău să se întâmple ceva de genul acesta și era promovat prin președintele... fostul președinte Igor... Igor Dodon. Deci cam asta este cu federalizarea în Republica Moldova.

În prezent, se discută mai mult în formatul unu plus unu, adică Chișinăul cu Tiraspolul, dar nu se pune problema federalizării ca și soluție pentru acest conflict.

Sergiu Musteață: Da! Merci foarte mult. Alte întrebări din public? Vă rog...

Alexandru Postica: Eu aș putea să completez până ce sala se mai gândește și la alte întrebări. Ce ține de problema regiunii... Găgăuziei, așa, în raport cu problema

Transnistriei. Să știți că la moment într-adevăr este un izvor de instabilitate... anume Găgăuzia. Și în ultimul timp vedem o mulțime de acțiuni de protest din regiune împotriva guvernării pe fundalul creșterii tarifelor la gaze și așa mai departe. Dar ca și fapte... [e] necesar de subliniat... în ceea ce privește Găgăuzia, ar fi acel fapt că în cadrul alegerilor parlamentare, partidele pro-europene au luat un... 5% ceva de genul ăsta, deci un număr foarte infim. Comparativ cu populația din Regiunea Transnistreană, care a votat aproape la... 20% partide pro-europene. Dacă analizăm aceste cifre ar reieși că cei din Regiunea Transnistreană care, să spunem, au reușit să voteze, pentru că au avut impedimente de a vota în alegerile parlamentare, susțin mai mult europenii decât cei din Găgăuzia. Și ntr-adevăr, în perspectivă trebuie să analizăm de ce se-ntâmplă aceste lucruri atâta timp cât cel puțin Uniunea Europeană și Guvernul României acordă o asistență enormă regiunii de sud (Găgăuziei, n. red).

Deci, asta, într-adevăr e o bună întrebare și discuție...

Sergiu Musteață: Da. Cazul Găgăuziei nu este unul nou. Deci, ei practic înaintea Transnistriei și-au declarat așa numita Republică Găgăuză... E important că nu s-a ajuns la conflict militar... În '90 am fost în pragul unui conflict... Eu fiind student am fost voluntar acolo de partea așa numitelor Forțe de Apărare ale Integrității... Ne-am mobilizat și știu foarte bine cum am stat la marginea Comratului ca să... nu știu ce. Fără nimic... Dar lucrurile au fost alimentate tot de la Moscova. Și până în prezent. Acuma spiritul lor, pe de-o parte [e] conservator, pro-rus, e clar de unde vine. Marea lor majoritate au lucrat în Rusia, sau mai lucrează, și tot au relația aceasta, deci,

reminiscentele care vin de-acolo – veneau, până mai ieri – demonstau că uite au un loc de muncă, vine un ban de-acolo. Însă ceea ce este problematic, nu se comunică impactul investițiilor României, în primul rând. Dacă vă uitați la comunicatele de anul trecut ale Ambasadei României la Chișinău, câte grădinițe și școli au fost renovate, Liceul românesc de la Comrat care se construiește din bani românești și multe, multe alte lucruri... Și nu, lumea nu se schimbă acolo. Chiar dacă li se fac drumuri, grădinițe și alte investiții din bani europeni inclusiv, deci românești... ei rămân în continuare pro-ruși, înrâiți la tot ce înseamnă românesc, un discurs care iar nu este nou. Un discurs sovietic care astăzi capătă o nouă conotație. Dar oricum, România este percepută ca agresor și este percepută ca o frică pentru ei și pentru transnistreni.

Eu am mai spus și cu alte ocazii, [în] unul din manualele de istorie locală din Transnistria care prezintă războiul de pe Nistru din '92... toată vina o poartă... știți cine? ...Bucureștiul. Statul agresor București. Și Chișinăul, după. Au o imagine pe una din paginile temei respective unde pe bordura unui camion e scris: „Moarte românilor canibali”. Discurs educațional în secolul 21... la adresa României. România nu a reacționat fiindcă nu recunoaște entitatea respectivă. Dar pe instrumentele occidentale, prin instrumentele de protejare a drepturilor omului putea reacționa. Putea face solicitări și la ONU și la OSCE, mai ales [la] OSCE că are birou acolo, mai ales că se implică în procesul de negociere. Nimic! Nicio reacție de la București. [L]a ceea ce-nseamnă atitudinea agresivă a separatiștilor față de statul vecin.

Deci, în contextul dat avem mari probleme legate de comunicare și reacție la ceea

ce ar însemna o atitudine a statului care este vizat. Cu atât mai mult cu cât statul respectiv investește în această zonă. Milioane de euro sunt investite acolo în ultimii ani. Și oricum nu se schimbă nimic la capitolul percepție și atitudinea găgăuzilor față de...

Același lucru se întâmplă în Transnistria vis-a-vis de fondurile pe care le alocă în ultimii ani Uniunea Europeană privind fortificarea colaborării între cele două maluri și construcția păcii în regiune. Deci, la fel, foarte multe milioane se duc în zona respectivă, însă unele dintre ele ajung în zona controlată de tipii care conduc așa numita Regiune. Și, din nou, nici PNUD care administrează fondurile alocate din Uniunea Europeană... de OSCE nici nu mai zic nimic... în mare parte zona respectivă e controlată de ruși și fac doar ceea ce spun rușii, lucru demonstrat. Deci, nimic nici aici nu se întâmplă. De aceea și zic că România ar trebui să fie mult mai activă în promovarea realităților, adevărilor, dacă vreți, a ceea ce-nseamnă susținerea, construcția unei stabilități, investiția în domeniile educaționale sau infrastructură și așa mai departe.

Deci, donăm, ajutăm, dar nu urmărim impactul și nu încercăm să arătăm „Cine face acest lucru?” și „Pentru ce o face?” Dar Rusia, prin propagandă, deci, obține controlul pe mai departe și alimentează acest spirit agresiv față de partidele pro-europene de la Chișinău sau față de România ca stat vecin.

Da! Cine? Cătălin sau Angela? Cine a spus...

Angela Grămadă: De asta am spus că „Conflictele care (nu) ne-au interesat”, sau Frontierele care (nu) ne-au interesat cu „nu” în ghilimele. Pentru că investiții am făcut, dar nu am urmărit care au fost efectele și rezultatele pe care le-am

obținut în urma acelor intervenții.

Sergiu Musteață: Eu pe Nadija aș vrea să o întreb ceva legat de interesul meu științific vis-a-vis de construcția acestor entități, de Lugansk, Donețk și speculațiile pe seama discursului istoric. Și-n Donețk și-n Lugansk și-au făcut programe curriculare adică școlare, s-au publicat manuale: Istoria Republicii Lugansk, Istoria Republicii Donețk. Eu am văzut numai copertile acestor manuale. Deci, cum... nu știu dacă le-ați văzut sau ați auzit? Și cum încercați să combateți? Știți că dumneavoastră ați lucrat prin intermediul organizației dumneavoastră la hotarul acestor zone de conflict, ați comunicat direct cu oamenii care s-au refugiat din aceste zone, din Donețk, din Lugansk. Care este starea de spirit în aceste zone și cum ei se uită la speculațiile pe seama trecutului?

Nadija Afanasieva: Eu pot să mai adaug ceva... O mică remarcă am să fac la tema care ați discutat-o înainte, că probabil este o... noutate foarte bună pentru toată lumea că dușmanul nostru nu are o fantezie bogată. Adică ceea ce-a spus Alexandru, ceea ce dumneavoastră ați spus, despre percepția că românii sunt canibali... adică diferite chestii... fix așa situație a fost cu ucrainenii în anul 2014. Că noi le mâncăm copiii, că noi suntem naziști și ucidem pe toți care vorbesc limba rusă, că noi nu știu ce... Adică foarte multe chestii care probabil și dumneavoastră, adică voi toți, le-ați auzit... Eu nu vreau să le citez. Adică aici... încă odată este o dovadă pentru noi toți că dacă mergem împreună în războiul informațional, putem să fim mai puternici. Pentru că narativele sunt de același fel.

Ceea ce este legat de întrebarea lui Sergiu despre regiune... Noi am început să lucrăm în regiunea Donețk - Lugansk din 2016. Era vorba de reforma descentralizării

la moment și pe urmă noi am trecut pe proiectele care sunt legate de investiții, de inovații, de dezvoltare a business-ului în două regiuni: Donețk și Lugansk. Și pot să vă spun că atunci eu am fost chiar uimită, în sensul pozitiv, că oamenii au înțeles ce înseamnă „Russkiy mir”... sau pământul rusesc, sau cum pot să spun asta în română?

Angela Grămadă: Lumea rusă...

Nadija Afanasieva: Lumea rusă... Mulțumesc. Ei deja au trecut... și deja au vorbit în ucraineană. Adică în Kramatorsk, de exemplu, în Sloviansk, eu am auzit mai multă limbă ucraineană decât la Kiev. Că ei au înțeles cine este dușmanul, cum trebuie... procedat și care sunt formele de a securiza viața lor internă.

Ce este legat de manuale, de diferite percepții... da... sunt diferite... Eu nu am văzut manualele acestea. Adică doar coperta am văzut. Știu că există, dar eu cred că este... un detaliu pe care noi nu trebuie să îl discutăm. La moment, având deja război deschis pe tot teritoriul Ucrainei, noi avem o foarte mare oportunitate de a-i da afara pe ei din teritoriul nostru, inclusiv și de pe teritoriul care a fost sub ocupare din 2014. Cum acum lucrează partizanii... Dacă vorbim și de Crimeea, noi acum vedem ce se întâmplă. Și în regiunile care sunt recent ocupate: Herson... câteva localități din Donețk Region, Lugansk Region... Noi foarte bine vedem că totuși lucrează acolo lumea care este pentru Ucraina, care precis că nu vrea să trăiască sub ocuparea rusească.

Mai este încă o sursă... care pentru mine este foarte importantă acum, o sursă de informații din discuțiile cu soldații din Rusia care se află în captivitate în Ucraina, sau din Rusia. Adică jurnaliștii

ucraineni fac interviuri cu soldații care sunt pregătiți pentru schimbarea cu soldații ucraineni. Narativele care le spun ei sunt foarte ușor... de dezbătut. Adică ei... pot să spună doar câteva narative: că „voi ați bombardat regiunea de opt ani”, că voi... nu știu, „mâncați copiii”, că voi „ucideți pe toată lumea”, dar foarte multe din narrativele astea sunt foarte ușor de... distrus. Și asta prin diferite video... chiar de la Kiev, cum lumea vorbește în limba rusă și totul e bine. Sau... cineva vorbește în rusă, cineva vorbește în limbă ucraineană, și chiar tot e normal.

Nu este cazul deja acum, că totuși, noi trecem, puțin cu puțin, de perioada asta de a vorbi în rusă, dar... Dar și-acuma foarte mulți pot percepe asta. Și este o fază acolo că jurnaliștii ucraineni... le propun [soldaților] că... noi vă dăm banii și voi puteți să mergeți acasă. Și n-a fost niciunul care a spus ok, eu aș vrea să fac așa ceva, pentru că fiecare spune: „Ei mă vor ucide pe mine”. Adică nivelul de propagandă este foarte înalt. Ei deja fiind pe teritoriul Ucrainei au văzut că rușii nu sunt cei care au eliberat, nu sunt cei care eliberează teritoriul. Dar... asta este. Dacă este interesant, eu pot să dau sursa... adică este un canal YouTube foarte interesant... Adică pentru cei care știu limba rusă va fi foarte interesant de văzut cum gândesc oamenii... din partea cealaltă.

Sergiu Musteață: Da! Merci foarte mult! Cătălin? Ne-apropiem de final așa că dacă mai aveți o întrebare, două din public...?

Cătălin Gabriel Done: Da. O completare pe care eu o consider extrem de... relevantă, pentru că tot vorbeam de dezinformare și Nadija a punctat foarte bine acest aspect. Și pentru că s-a discutat foarte mult de instrumentele pe care România... instrumentele politice pe care România ar putea

să le utilizeze și nu le utilizează... un exemplu extrem de grăitor... De ce decidentul politic din România nu utilizează acele instrumente? Nu foarte departe de ieri, la o televiziune din țara noastră, în prime time s-a dat o știre cum că Germania a luat decizia de a nu mai furniza armament Ucrainei. Și timp de 45 de minute invitații din platou, inclusiv oameni politici și formatori de opinie, au discutat pe marginea acestui subiect: *Uite, domnule, ce fac germanii! Noi de ce ajutăm în continuare Ucraina?* și așa mai departe. Până când, unul dintre invitați a cerut prezentatoarei sursa. Sursa era *Die Welt*, în care se vorbea despre faptul că Ministerul Federal al Apărării a respins propunerea de *suplimentare* a ajutorului și nu stoparea ajutorului militar acordat Ucrainei. Și-atunci revin cumva și la întrebarea venită din sală. Rolul nostru este acela de a informa corect publicul. Este acela de a furniza informațiile corecte, într-un mod extrem de independent... Da? De a ajuta decidentul politic să nu cadă în capcana propagandei de-o parte sau de alta. Pentru că fie o... neînțelegere, fie o proastă interpretare sau o proastă traducere, da?, poate împinge decidentul politic să ia o anumită decizie. Și ar fi foarte interesant ca atunci când decidentul politic merge într-un studio de televiziune să discute pe marginea unui subiect să fie foarte bine... foarte bine pregătit. Pentru că timp de 45 de minute decidenți politici, în acel platou încercau să scuze cumva opoziția Germaniei... Da? O opoziție a Germaniei față de ajutorul... față de ajutorul acordat Ucrainei. Ca până la urmă să se dovedească că toată emisiunea live, în prime time a fost de fapt și de drept o mascaradă, a fost un circ. Da? Iar până la urmă cetățeanul care a urmărit n-a înțeles absolut nimic.

Întrebare din public: Ce televiziune era?

Cătălin Gabriel Done: Sigur! Era la B1.

Din public: Hî, hî... da... (râsete, n. red.).

Cătălin Gabriel Done: Da? Dar o emisiune urmărită de publicul din România. Este o televiziune generalistă, aflată în grila obligatorie de programe. Dar vă dați seama că timp de 45 de minute s-au bătut câmpii pe marginea unui subiect care nu avea corespondent în realitate.

[Sorin Mândruțescu]: Întrebarea mai bună decât „ce televiziune” era „cine era moderatorul?”.

Sergiu Musteață: Cine a pregătit subiectul...

[Sorin Mândruțescu]: Pentru că, de exemplu, dacă era Tudor Mușat de la B1, cred că nu era cazul să aibă... Spre exemplu la Tudor nu mă aștept să facă așa ceva.

Cătălin Gabriel Done: Nu era vorba despre...

[Sorin Mândruțescu]: Dar nu e vorba de Tudor. Asta voiam să spun, că dacă ai un bun moderator, nu e cazul.

Cătălin Gabriel Done: Problema de fapt constă în modul în care presa și... pentru că moderatorii din presă nu-și... asta este părerea mea... Exact! Este o ignoranță totală și nu și-au înțeles pe deplin rolul de formator de opinie. Adică trebuie... în primul rând trebuie să înțeleagă că ei sunt formatorii de opinie, ei sunt cei care transmit mesajul către cetățean. Iar exact așa cum a spus și Nadija la început, rolul nostru este acela de a furniza informația corectă și de a sancționa orice derapaj în ceea ce privește dezinformarea.

Poate că... nu suspectez că respectivul moderator ar fi plătit din bani rusești sau... Nu! Ci pur și simplu ajută... ajută Federația Rusă, ajută agresorul... Da?! ...prin... necu-

noștință și prin... prin prostiile pe care le debitează în... prime time.

Sergiu Musteață: Stimai colegi, o ultimă întrebare din public și încercăm să ne... Da, vă rog!

Persoană din public: Nu e o întrebare... știam că ne...

Sergiu Musteață: Comentariu...

Persoană din public: ...apropiem de încheiere. Voiam să... voiam să-l felicit pe domnul Alexandru pentru... acțiunile pe care le întreprinde, nu e ușor ceea ce face dumnealui. N-am știut că există o asemenea asociație care să le facă, cumva, dreptate oamenilor care au avut și au în continuare de suferit în zona Transnistriei. Și îl felicit din suflet și-i doresc mult succes și sper să își găsească sprijinul de care are nevoie ca să poată să ducă la bună îndeplinire tot ceea ce are de făcut. Pentru că nu e simplu dacă nu ai ajutor. Și... îmi pare rău că nu există mai multă deschidere și solidaritate în aceste probleme care ar trebui să ne afecteze pe toți într-o măsură mai mare.

Și doamnei Nadija aș vrea să îi transmit un mesaj cu ocazia zilei speciale pe care o sărbătoresc astăzi ucrainenii. Noi, cetățenii care suntem educați și știm să căutăm sursele oficiale, cei care nu citim și nu urmărim canalele de televiziune, vă admirăm, vă admirăm curajul, sunteți un model pentru noi, sunteți cum ne-am dori și noi să fim dacă, Doamne ferește, s-ar întâmpla ceva de genul ăsta, ne-am dori să avem tăria și curajul vostru... Felicitări cetățenilor, felicitări voluntarilor, armatei, președintelui pe care orice țară în momentul ăsta și-ar dori să-l aibă ca și conducător... Este un model în această lume! Și suntem alături de voi cu sufletul, cu mintea, de când au început toate aceste atrocități și... Slava Ukraini! Slava Ukraini!

Sergiu Musteață: Da! Vă mulțumim foarte mult. Eu cred că un final mai bun nici nu ne-am putut imagina. Aceste cuvinte la adresa colegilor de la Promo-LEX... Ei au mai multe realizări, nu numai în relația cu cetățenii de pe malul stâng al Nistrului, dar și în partea dreaptă, ce ține de corectitudinea alegerilor sau multe alte proiecte pe care le-au realizat și v-am zis că sunt una... este o organizație care a rezistat multor provocări de-a lungul timpului, celor două decenii de activitate. Au în palmares nu numai dosarele de la CEDO, dar și multe alte realizări locale, poate cu un ecou mai puțin sau mai mic, dar cu siguranță importante în ceea ce înseamnă apărarea democrației, apărarea drepturilor omului și efortul pe care-l depun la construcția unei societăți cu adevărat democratice.

Mulțumim și colegilor de la București care sunt o portavoce a ceea ce se întâmplă în primul rând la Chișinău, deoarece intervențiile lor, programele, proiectele, podcast-urile pe care le fac în ultimul timp despre realitățile Republicii Moldova și mai recent din Ucraina, ajută mai mult și mai bine publicul românesc să înțeleagă realitățile din aceste zone așa că: Curaj și spor în continuare!

Iar colegilor și prietenilor de la Kiev, bineînțeles că pe lângă felicitările cu ocazia Independenței... vă urăm sănătate și să păstrați această abordare demnă de cetățeni care cu siguranță coagulează națiunea. Așa cum a spus și Nadija de la bun început, provocarea aceasta ajută ucrainenii să finalizeze procesul de construcție națională și să demonstreze că națiunea ucraineană poate fi un model și pentru multe alte popoare, pentru multe alte națiuni și state. Deci, e adevărat că o națiune se călește în provocări, inclusiv în război, și eu

sper că vor depăși această stare total neplăcută, stare care aduce victime, dar care-i va face mai buni. Mai buni în relația cu vecinii, mai buni în relația internă, și în ceea ce înseamnă construcția unei societăți care și-o doresc ei și noi: deschisă, liberă și democratică.

Felicitări tuturor pentru această dezbatere! Eu vă mulțumesc foarte mult în numele

organizatorilor că am reușit să punem accentele pe câteva aspecte, dar, totodată, s-atingem și alte subiecte sensibile ce ne încurajează să discutăm cu alte ocazii sau în alte circumstanțe.

O seară bună tuturor!
(Aplauze din sală)

Transcrierea: **Ana-Maria Guriță**

Note

¹ Ilie Ilășcu (n. 1952). Detinut politic al regimului separatist din stânga Nistrului (1992-2001) pentru că a susținut unirea Republicii Moldova cu România. Deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1994-1998, 1998-2000), senator în Parlamentul României (2000-2004, 2004-2008). Membru titular al Adunării Parlamentare al Consiliului Europei din partea delegației României (2001-2008). (n. red.)

² Viktor Ianukovici (n. 1950), președintele Ucrainei (2010-2014). În iarna 2013-2014, după ce a refuzat semnarea Acordului de asociere al Ucrainei la Uniunea Europeană, a fost ținta unor proteste pro-europene de masă în urma cărora a demisionat. Prim-ministru de trei ori (2002-2005, 2006-2007), guvernator al provinciei Donețk și candidat la alegerile prezidențiale din 2004 de pe o poziție pro-Rusia. (n. red.)

³ Dmitri Medvedev (n. 1965). Om politic rus, vice-președinte al Consiliului de Securitate al Rusiei. Fost președinte al Federației Ruse (2008-2012). (n. red.)

⁴ Petro Poroșenko (n. 1965) om de afaceri și om politic ucrainean, președintele Ucrainei (2014-2019). Anterior a fost ministru al Afacerilor Externe (2009-2010), ministru al Comerțului și Dezvoltării Economice (2012). (n. red.)

⁵ Viktor Lușcenko (n. 1954). Om politic ucrainean, fost președinte al țării (2005-2010) și prim ministru (1999-2001).

⁶ Vladimir Voronin (n. Vladimir Bujeniță, 1941). Om politic, președinte al Republicii Moldova (2001-2009). (n. red.)

⁷ Igor Dodon (n. 1975). Om politic, fost președinte al Republicii Moldova (2016-2020), prim-viceprim-ministru (2008-2009) și ministru al Economiei și Comerțului (2006-2009). (n. red.)

⁸ Frank-Walter Steinmeier (n. 1956). Om politic german, membru al Partidului Social Democrat. A fost șeful cancelariei federale, ministrul Afacerilor Externe și vicecancelar. Din 2017 este președintele Germaniei. (n. red.)

NICOLAE (NICHOLAS) DIMA

O amintire din închisoarea Aiud: camera 354

Peste câteva luni voi împlini 87 de ani și unele amintiri au început să-și piardă intensitatea. Și totuși, zilele de pedeapsa cu izolare severă în subsolul clădirii Celularului din Aiud nu le voi uita niciodată. În 1957 aveam 21 de ani și eram închis deja de un an și jumătate. Trecusem deja prin trei închisori: Timișoara, Jilava și acum Aiud. La Jilava întâlnisem primii adevărați deținuți politici ai închisorilor comuniste. Arătau ca niște martiri. Între ei l-am cunoscut pe părintele Iovan¹ de la mănăstirea Vladimirești, singurul preot care în timpul detenției m-a împărtășit. Am fost transferat de la Jilava la Aiud, unde un timp am lucrat în fabrica închisorii. M-au scos din fabrică pentru că împreună cu câțiva deținuți stabilisem contacte cu soldații care ne păzeau și aceștia ne aduceau ziare, ceea ce era strict interzis. Inițial, grupul scos din fabrică a fost mutat pe Secția 1-a. Am tremurat de teamă că ni se va intenta un nou proces și vom fi din nou condamnați. Mult mai târziu am aflat că în mod legal nu puteam fi pedepsiți, pentru că era dreptul nostru să primim ziare, drept care nu se respecta. După un timp s-a făcut o nouă reorganizare după alte criterii și noi, frontieriștii, am fost mutați în camera 354 de pe Secția 2-a.

În acea încăpere eram vreo 20 de deținuți tineri și nesupuși, și imediat am început să ne organizăm și să ne facem viața mai ușoară. Odată, când am fost scoși la plimbarea zilnică de 10-15 minute într-o curte adiacentă clădirii bisericii, clădire transformată în magazie, am văzut printr-o fereastră un sac gol de hârtie. L-am luat cu noi și când ne-am întors în cameră l-am tăiat în bucăți, am cusut bucățile de hârtie cu ață deșirată din saltele, și le-am trans-

Nicolae (Nicholas) Dima
s-a născut la 22 iulie 1936 în Curcani, Călărași. La 19 ani a fost dat afară din Institutul Politehnic din București și în 1956 a încercat să fugă din țară prin Iugoslavia. A fost prins la 19 mai 1956 și condamnat la 2 ani închisoare corecțională. A reușit să absolva Facultatea de Geografie din București și în 1969 a părăsit țara. Doctor în geo-politică la Universitatea Columbia din New York. A lucrat timp de 22 de ani ca redactor la Radio Vocea Americii. A fost profesor la mai multe universități americane și institute militare de studii superioare din SUA, unde a fost decorat pentru merite excepționale. După pensionare a fost timp de trei ani profesor universitar în Africa și, în final, visiting-profesor la Universitatea Româno-Americană din București. A publicat șapte cărți în limba engleză și cinci în limba română.

format în caiete de scris. Apoi, unul dintre noi a sustras o sticlută goală de la cabinetul medical și am umplut-o cu un fel de cerneală produsă tot de noi. O obținusem prin presarea, pe fundul unei gamele, a frunzelor verzi luate din curtea de plimbare. Câteva bețișoare le transformasem în pene de scris. A urmat o intensă activitate intelectuală.

Ca să ieșim din monotonie, fiecare dintre noi încerca să facă ceva sau să învețe câte ceva. Virgil² își descoperise talentul de sculptor și după ce găsisese niște oase mai mari în mâncare se folosea de un cui și încerca să le transforme în cruciulițe. Ionuș³ își încerca mâna la poezii. Eu învățam limba germană de la Götfried⁴, un sas din Sibiu cu care mă împrietenisem și care, în schimb, își perfecționa franceza cu mine. Un alt coleg de cameră era Petre Bica⁵, originar din Arad, nu departe de granița cu Ungaria. Cu el și cu Virgil discutam deseori cum să fugim a doua oară fără

să riscăm să fim prinși din nou. În acea cameră eram cumva privilegiați, pentru că prin vizeta ușii nu se putea vedea decât jumătate din încăperea. Eu îmi alesesem un loc strategic în patul de jos de lângă zidul opus ușii, unde nu se vedea prin vizetă.

E greu de imaginat câtă activitate avea loc în camera 354 de pe *Scurta*, cum se numea coridorul scurt al clădirii în care ne găseam și care era situată între Celular și Zarca, cele două clădiri de cumplită amintire ale închisorii din Aiud. Practic, nu aveam voie să facem mai nimic: să vorbim tare, să comunicăm cu celelalte camere, să stăm în dreptul ferestrei (care oricum era acoperită cu un oblon), să scriem scrijelind pereții... De fapt nici vorbă de scris sau de citit pentru că erau interzise. Și totuși, din unele oase și din cuie găsite în curte unii dintre noi au confecționat ace de cusut și mici croșete. Apoi, cineva a deșirat fire de lână din pături și și-a croșetat o vestă.

Piesele de șah le confecționam din

Nicolas Dima la data arestării, mai 1956, sursa ACNSAS

mămăligă și tabla de șah o desenam cu funingine pe saltea. Fundul negru al gamelei îl prefăceam în tăbliță de scris. Îl udam cu apă și puțin săpun și suflam pe el praf de var de pe pereți. Când se usca, scriam pe fundul gamelei cu orice obiect ușor ascuțit. Sacul de hârtie l-am prefăcut deci în caiete și unele din caiete le-am transmis altor camere. Le lăsam ascunse lângă vreo tufă din curte și prin fereastră le spuneam discret celor din alte camere scoși la plimbare unde să le găsească. Un profesor de limba franceză dintr-o altă cameră a completat un asemenea caiet și ni l-a trimis înapoi. Desigur, uneori eram prinși și eram pedepsiți cu izolare severă la beciul

Celularului, dar nu ne mai speria. Aproape toți am trecut prin beciul de pedeapsă, iar eu am fost pedepsit de vreo cinci ori. Virgil, un oltean mic, îndesat și hotărât, era totuși campionul. Altfel, era ușor să ajungi la izolare.

Într-una din zile, de exemplu, când mi s-a părut că gardianul nu ne observă, m-am cățarat pe un zid care despărțea curțile de plimbare ca să văd cine e în cealaltă curte. Mi s-a părut că aud vocea fratelui meu⁶ care era și el închis la Aiud. Știam unul de altul, dar la Aiud nu ne-am întâlnit niciodată. M-a prins însă gardianul și mi-a făcut raport de pedeapsă. Altă dată am fost prins cu hârtii pe care scrisesem lecții de limba germană. O dată însă am fost pur și simplu provocat la o discuție de un sergent, care apoi a susținut în scris că aș fi spus că degeaba îmi face raport, că oricum nu primește decorațiile din pieptul lui Bulganin⁷. Nu îmi amintesc să-l fi menționat pe primul ministru sovietic Bulganin, dar oricum am primit o nouă pedeapsă.

În general, izolarea consta în pedepse de șapte zile cu mâncare o dată la trei zile. Uneori însă pedepsele erau lăsate să se adune și se cumulau. Și se putea ajunge la 2-3 săptămâni. Îmi aduc aminte cu un fel de nostalgie cum odată, după o asemenea pedeapsă, colegii m-au așteptat cu o gamelă plină de fasole. Fasolea era cea mai bună mâncare servită în închisoare. A fost o seară pe cinste. Toate lucrurile bune au însă și un sfârșit...

Într-o zi, Simion⁸, cu vreo cinci ani mai în vârstă decât noi, s-a luat la ceartă cu Borș⁹, care era fricos, se purta suspect și uneori ne amenința. Cearta s-a deteriorat și Simion l-a luat la pumni. Borș s-a repezit la ușă urlând ca un nebun după ajutor. Au

venit imediat mai mulți gardieni. Borș le-a spus urlând că suntem niște bandiți care ne pregătim să evadăm și am vrut să-l omorâm pentru că el nu a fost de acord cu noi. A mai strigat în gura mare că eu sunt șeful bandiților. Au venit atunci în grabă și adjunctul închisorii, căpitanul Ioanițescu¹⁰ și locțiitorul politic, unul pe care îl chema Badilă. Ioanițescu, un individ mare și negricios, tocmai pusese mâna pe mine, când a intervenit Badilă.

Lăsați-l tovarășe căpitan, că am dosarul lui Dima pe birou! Și apoi, adresându-se mie mi-a spus: *Niculăiță, de aici te trimit direct la Călmățui!* Am aflat mai târziu că la Călmățui în Bărgăan erau trimiși în domiciliu forțat deținuții refractari cărora le expira pedeapsa. (Nu am avut acel „noroc”. După expirarea pedepsei am fost trimis la muncă obligatorie în unitățile militare DGSM). Atunci însă, la vârsta de 21 de ani, am fost trimis automat la izolare în beciul Celularului unde am stat 14 zile. Un fel de post negru prelungit...

S-a făcut totuși o anchetă și Simion a fost considerat vinovat pentru încăierarea produsă. I s-a intentat un simulacru de proces care a avut loc chiar în penitenciar. Când s-a întors de la acel proces, care a durat mai puțin de o oră, Simion, care era deja condamnat la trei ani, ne-a spus radiind: *Mi-a' mai dat șase luni pentru bătaie! Cam o lună pentru fiecare pumn pe care i l-am dat lui Borș. Șase luni le fac dormind... Mai important e însă că am aflat că vine o mare amnistie și vom fi toți eliberați...*

La scurt timp după acel incident am fost transferați la vestita închisoarea din Gherla. După câteva luni, la expirarea pedepsei inițiale, eu am fost trimis de la Gherla la unitatea de muncă DGSM Ocna Mureș.

Soarta mă aducea din nou peste deal de închisoarea din Aiud.

M-am întors acasă după trei ani și șase luni și în următorii ani de zisă libertate, până m-am repus pe picioare, am trecut prin iad. În ce privește amnistia mult așteptată, aceasta a survenit într-adevăr, dar după alte schingiuri și alți ani de detenție. Ultimii deținuți politici au fost puși în libertate în 1964. Atunci a revenit acasă și fratele meu Ion, după 10 ani...

PS: Au trecut anii. A trecut o viață. La expirarea pedepsei, Virgil Vintilescu a fost trimis cu domiciliu forțat într-un sat din Bărgăan. A fugit de acolo, a trecut Dunărea, a traversat clandestin Iugoslavia și nu s-a mai oprit până în Australia. Am

luat legătura cu el când am fugit și eu din țară. Era însurat și avea copii, dar îl măcina dorul de țară. După un timp am pierdut legătura. Mult mai târziu m-am interesat de el și confratele George Roca din Australia mi-a trimis fotografia cu crucea și mormântul lui Virgil din Melbourne...

Fiecare om își are soarta lui. Petre Bica a reușit să fugă la a doua încercare, ascunzându-se în podul unui tren care mergea pe ruta Arad - Budapesta - Viena. Se stabilește în Germania și când a aflat că sunt în lagăr la Treiskirchen a venit să mă vadă. George Scurtu¹ a reușit să scape la a treia încercare. Ne-am reîntâlnit în Austria. A emigrat în Statele Unite ca și mine, apoi a plecat în Argentina, dar nu și-a găsit locul nici acolo. În final s-a întors în America și după așa-zisa revoluție din '89 s-a repatriat

și s-a stabilit în București. Împreună am fost în vizită la rudele lui din Basarabia, și de acolo... ca să mai trecem o frontieră, am ajuns până la Odessa.

Göttfried a avut însă un destin tragic. Am aflat că a trecut frontiera în Ungaria, a ajuns la cea austriacă și a fost împușcat pe graniță...

În ce mă privește, după Revoluție am vrut să mă întorc în țară și să intru în politică. Nimeni nu m-a încurajat, ba din contra. Altfel, am obținut o copie a dosarului meu penal. Dosarul de la Serviciul de Informații Externe mi s-a refuzat. Am citit între altele rapoartele gardienilor care îmi cereau pedepsirea. E șocant să constăți câtă atenție acorda Securitatea încadrărilor „legale” ale actelor inumane pe care le-au comis. Atașez copiile câtorva rapoarte...

Note

¹ Ioan Iovan (Corneliu Silviu Iovan 1922-2008). Monah la Mănăstirea Vladimirești. A fost arestat la 30 martie 1955 și condamnat la muncă silnică pe viață, pedeapsă redusă ulterior la 25 de ani muncă silnică, pentru că a trimis conducerii statului și bisericii un memoriu în care protesta împotriva deciziei de desființare a mănăstirilor, precum și împotriva atitudinii conducerii Bisericii Ortodoxe, acuzată că s-a subordonat intereselor statului comunist și printr-o decizie din 3 septembrie 1954 dorea să reducă afluența credincioșilor la Vladimirești sub pretextul unor abateri de la doctrina și practicile ortodoxe. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Văcărești, Jilava, Gherla, Aiud, Bacău. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP); Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, pp. 143-145; Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în Români, *Istoria comunismului din România. Documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu,

Armand Goșu (ed.), Editura Humanitas, București, 2009, pp. 468-485. (n. red.)

² Virgil Vintilescu, născut la 28 iulie 1935 în Zmeuratu, Vâlcea. Lăcătuș. A fost arestat la 17 iunie 1956 și condamnat la 3 ani închisoare pentru „trecearea frontierei”. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Aiud, Gherla. A fost eliberat la 18 iunie 1959 cu domiciliu obligatoriu la Răchitoasa, în Bărăgan. Informații din fișa matricolă penală din AANP. (n. red.)

³ Ioan Ionus, născut la 20 decembrie 1938 în Strehai, Mehedinți. Muncitor. A fost arestat la 17 iunie 1956 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională pentru „trecearea frontierei”, iar ulterior la 13 ani detenție riguroasă pentru rebeliune. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Aiud, Gherla, Periprava. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP. (n. red.)

⁴ Götfried Görtner/Gartner, născut la 29 iunie 1939 în Sibiu. Elev. A fost arestat la 8 august 1956 și condamnat la 3 ani închisoare pentru „trecere de frontieră”. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Aiud, Gherla. A fost eliberat la 7 august 1959 cu domiciliu obligatoriu la Vișoara, în Bărăgan. Informații din fișa matricolă penală din AANP. (n. red.)

⁵ Petre Bica, născut la 16 iunie 1933 în Arad. Tractorist. A fost arestat la 7 martie 1956 și condamnat la 3 ani închisoare pentru „trecere de frontieră”. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Aiud, Gherla. A fost eliberat la 6 martie 1959 cu domiciliu obligatoriu la Vișoara, în Bărăgan. Informații din fișa matricolă penală din AANP. (n. red.)

⁶ Ioan Dima, născut la 20 decembrie 1928 în Curcani, Călărași. Funcționar. A fost arestat la 27 mai 1954 și condamnat la 20 ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești, Aiud, Gherla. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP. (n. red.)

⁷ Nicolai Bulganin (1895-1975). Om politic sovietic, a ocupat funcții importante cum ar fi ministru al Apărării sau prim-ministru (1955-1958). (n. red.)

⁸ Simion Velixar, născut la 17 februarie 1925 în Alexandrești, Basarabia. Comerciant. A fost condamnat în 1955 la 3 luni pentru furt. A fost arestat la 16 noiembrie 1955 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională pentru „trecere frontieră”, la 2 luni închisoare corecțională pentru „uzurpare de titlu” și ulterior la 6 luni pentru „vătmare gravă”. A executat pedeap-

sa în închisorile Oradea, Aiud. A fost eliberat la 14 noiembrie 1958 cu domiciliu obligatoriu la Lătești, în Bărăgan. Informații din fișa matricolă penală din AANP. (n. red.)

⁹ Ion Borș născut la 12 octombrie 1924 în Căbești, Bacău. Fără ocupație. A fost arestat la 16 ianuarie 1957 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională pentru „trecerea frontierei”. A executat pedeapsa în închisorile Constanța, Jilava, Aiud, Gherla, Salcia. A fost eliberat la 15 ianuarie 1960. Informații din fișa matricolă penală din AANP. (n. red.)

¹⁰ Alexandru Dumitru Ioanățescu, născut la 10 iunie 1925 în Băiculești, Argeș. Tehnician tâmplar, a absolvit școala de ofițeri MAI de la Deva în 1950 și a lucrat în cadrul MAI ca și comandant de companie, șef de birou de pază, șef de birou Informații Frontieră. În martie 1956 a fost transferat la Direcția Generală a Penitenciarelor, ca locțiitor al comandantului pentru pază și regim la închisorile Cluj-Tribunal (1956-1956) și Aiud (1956-1958). Comandant al coloniei de muncă Culmea (1958-1960), comandant al coloniei Luciu-Giurgeni (mai 1960 - noiembrie 1962). Suspectat că sustrăgea alimente de la cantina unității și că folosea metode „neregulamentare” față de subordonați, a fost retrogradat și numit locțiitor al comandantului pentru pază și regim la Periprava. În 1964 a fost trecut în rezervă. A revenit trei ani mai târziu în MAI ca ofițer de serviciu, apoi ca locțiitor al comandantului pentru pază și regim la penitenciarului Pitești. Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 128-129.

¹¹ Gheorghe Scurtu, născut la 13 ianuarie 1937 în Dereneu, Basarabia. Marinar. A fost arestat la 22 iulie 1956 și condamnat la 2 ani închisoare pentru „trecearea frontierei”. A executat pedeapsa în închisorile Constanța, Jilava, Aiud, Gherla. A fost eliberat la 21 iulie 1958. Rearestat la 29 iulie 1960 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională pentru „trecerea frontierei”. A evadat la 19 iunie 1962 și a fost prins la 29 iunie 1962. S-a anulat condamnarea anterioară și a fost condamnat din nou la 10 ani și șase luni la care s-au adăugat încă 11 zile cât a fost evadat. A executat pedepsele în închisorile Craiova, Jilava, Ostrov, Timișoara, Giurgeni, Periprava, Constanța, Gherla, A fost eliberat la 3 august 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP. (n. red.)

ION-ANDREI GHERASIM

Seniorul Corneliu Coposu - model uman și model politic*

Alba Iulia este leagănul vrierilor noastre: este infernul celor mai cumplite suferințe îndurate de titanii acestui popor, este paradisul împlinirilor noastre sfinte. Alba Iulia nu este o cetate născută din legende. Este jumătate din istoria noastră.

Corneliu Coposu

S-a scris și s-a vorbit mult despre președintele Corneliu Coposu, mai ales în anii '90, când influența și personalitatea lui au marcat o epocă importantă din istoria României. În zilele fierbinți ale evenimentelor din decembrie 1989 și în decursul anului 1990 a fost politicianul cel mai hulit, cel mai neînțeles, cel mai urmărit, considerat cel mai periculos de către conducerea de atunci a statului, indiferent că vorbim de conducerea politică sau de serviciile secrete. La începutul lui 1990, minciuna și manipularea noului regim la adresa președintelui Coposu atinsese cote impresionante, dar, totuși, cu o remarcă aflată pe buzele detractorilor săi, puterea și serviciile o nimeriseră: „n-a mâncat salam cu soia alături de noi”. Da, așa este, avuseseră dreptate! Corneliu Coposu nu mâncase salam cu soia! De ce? Pentru că acest produs reprezenta pentru el o... delicată și inaccesibilă.

După trecerea sa la Domnul, pe 11 noiembrie 1995, cel numit atât de frumos de către filosoful Petre Țuțea, „Seniorul”, a devenit omul cel mai respectat, cel mai iubit, cel mai... De ce? Simplu, pentru că nu mai reprezenta un pericol pentru responsabili

post-comuniști sau, mai trist, pentru că poporul român l-a apreciat și i-a descoperit valoarea după ce nu a mai fost pe acest pământ. Pentru că nu voia nimic pentru el, ci totul pentru țara lui și pentru poporul român, a fost considerat inamicul numărul 1 de către cei care timp de aproape o jumătate de secol nu au făcut altceva decât să distrugă conștiințe și mentalități.

Ideologul principal al F.S.N., Silviu Brucan, a fost primul care a intuit și care a simțit pericolul pe care-l putea reprezenta Seniorul pentru toată gașca și clica de nomenclaturiști. Corneliu Coposu era singurul capabil cu adevărat să le încurce planurile, singurul care, dacă era lăsat să reconstruiască și să construiască, arunca în aer toate previziunile sumbre și calculate... din timp, ale „geniului” din Dămăroaia, care spunea cu un aer de superioritate că: „pentru a deprinde democrația, românii vor avea nevoie de 20 de ani”. Cred că puțină lume este la curent cu faptul că Seniorul Coposu și Silviu Brucan se cunoșteau de ceva timp, mai precis din 1945, când tânărul secretar de redacție al ziarului comunist *Scânteia* cerea public condamnarea la moarte a unui

număr însemnat de personalități, printre care se regăsea și tânărul secretar al Sfinxului de la Bădăcin. În cursul serii de 22 decembrie 1989, Corneliu Coposu se afla la Televiziunea Română, la intrarea din strada Pangrați. A scris un bilet, în care a spus cine este și și-a exprimat dorința de a anunța în direct renașterea PNT. Biletelul a ajuns în renumitul Studio 4 al televiziunii, unde erau Silviu Brucan, Alexandru Bârlădeanu, Nicolae Militaru și mulți alții. Din spusele unui martor ocular, care i-a relatat Seniorului Coposu după câteva săptămâni întreaga scenă, când a citit biletul, „profetul din Dămăroaia” a albit și a strigat cu voce tare: „Oricine, dar ăsta, nu!”.

Ura, spaima și groaza pe care le-au avut Brucan și acoliții lui, în decursul zecilor de ani de întuneric comunisto-bolșevic, au

reprezentat de fapt caracteristica principală a ceea ce doreau de fapt „reformatorii” după 1989: un „glasnost” al lor fără prea multe întrebări, cu schimbări coordonate de către ei și cu libertăți de tip american (tv, coca-cola etc.), care să adoarmă așa cum trebuie marea majoritate a populației.

Corneliu Coposu a fost un elev și un student eminent, dar „atingerea” lui Iuliu Maniu l-a desăvârșit, i-a arătat cum și de ce politica trebuie să fie o „activitate morală care nu poate să fie delimitată de etică și onestitate”. În tinerețea sa politică alături de Sfinx, a avut și el întrebări, a avut și el nemulțumiri și dezamăgiri, dar când marele Maniu i-a spus: „Cornele dragă, noi lucrăm cu oameni, nu cu îngeri” el a înțeles. A priceput cum trebuie să fie un om politic adevărat, cum trebuie să se impună într-o lume în care principiile și valorile – pe care le primise din fragedă pruncie și le aprofundase pe băncile renumitului liceu „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, iar mai apoi a prestigioasei Universități din Cluj – nu sunt văzute cu ochi prea buni în tumultuoasa „politichie” de la București.

Iuliu Maniu l-a ales pe Corneliu Coposu pentru că a intuit profunzimea gândirii sale, pentru că a văzut în el ucenicul cel mai capabil să ducă mai departe și să transmită o idee, indiferent câte piedici i s-ar ridica în față. A te jertfi pentru o cauză, a te sacrifica pentru un crez, a duce mai departe flacăra credinței și a libertății, a nu negocia principii, sunt convins că acesta a fost legământul lui.

Corneliu Coposu a fost demnul și legitumul urmaș al lui Iuliu Maniu, nu pentru că a fost secretarul său personal sau pentru că a suferit și a făcut închisoare politică la fel ca și mentorul său, ci pentru viziunea pe care a avut-o în privința viitorului, a destinului unei

nații, umilite și călcată în picioare atâția ani. Așa cum Sfinxul de la Bădăcin a fost unul dintre precursorii viitoarei Uniuni Europene, el vorbind de la început, de pe vremea când era Președintele Consiliului Dirigent, despre necesitatea unei Europe unite în fața provocărilor de orice fel, așa și Seniorul a avut curajul și viziunea de a înscrie PNT în Internaționala Creștin-Democrată, în 1987, trimițând o scrisoare de intenție vicepreședintelui de atunci al ICD, dl. Jean Marie Daillet.

După evenimentele din decembrie 1989, Seniorul Coposu a fost primul politician român care a vorbit public despre importanța și necesitatea ca România să intre în structurile euro-atlantice, menționând cu multă tărie importanța acestui lucru, iar în privința recunoașterii internaționale a PNTCD, le explica tuturor colegilor și membrilor partidului, că fără o aderare și o participare serioasă în structurile europene și internaționale ale creștin-democrației, PNTCD nu poate avea viitor și susținere.

Viziunea și simțul politic au fost caracteristicile principale ale celor doi titani ai istoriei noastre, pentru că au „văzut” cu mult timp înaintea multora ceea ce se va întâmpla. Din păcate, marea masă a celor care le-au fost apropiați, în familie, partid, societate, nu i-au înțeles și nu i-au urmat așa cum trebuia. Nu e nimeni de condamnat, nu e nimeni de judecat („doar Domnul este cel care are dreptul să îl judece” – Corneliu Coposu la adresa lui Alexandru Vișinescu [fost comandant al închisorii de la Râmnicu Sărat] în februarie 1990) e doar o constatare tristă a unui om care a avut șansa să stea ceva timp alături de „Președintele moral al României”!

Să fii închis 17 ani, să stai izolat într-o celulă timp de opt ani, să înduri cu stoicism bătăile și umilința, să fii capabil să-ți ierți tortionarii, dușmanii, adversarii, nu ține decât de o credință de nezdruccinat în Dumnezeu. Doar El a fost cel care l-a salvat, l-a ajutat, l-a călăuzit de la început și până la sfârșit pe drumul Golgotei, pentru că în proporție covârșitoare asta a fost calea lui, de la care nu s-a abătut nici un moment.

„Mi-am făcut un examen de conștiință. Am trecut în revistă toate suferințele și mizeriile prin care am trecut de-a lungul pușcăriilor, a anilor de detenție, a persecuțiilor post penitenciare. Și cred că așa opta pentru același destin. Cred că destinele noastre sunt scrise dinainte. Eu nu sunt fatalist, dar dacă mi s-ar ridica în față aceleași alternative, ceea ce așa alege ar fi tot trecutul pe care l-am trăit și pe care l-aș repeta cu seninătate.” (Corneliu Coposu)

Oare câți oameni politici și nu numai știu ce înseamnă să-ți faci un examen de conștiință? Oare câți politicieni realizează că oponentul politic este un adversar și nu un dușman? Oare câți dintre noi știm cât de important este să ierți?

Corneliu Coposu a fost principalul lider politic de după 1989 care și-a afirmat fidelitatea față de MS Regele Mihai și față de monarhie. PNTCD a fost din 1990, conform programului său, un partid monarhist, cu tot costul politic pe care îl presupunea atunci această asumare a regalității. Știm bine că Seniorului nu îi lipsea curajul politic, dar nici azi majoritatea nu înțelege intransigența monarhistă pe care a avut-o omul politic Coposu. Asta pentru că nici azi multă lume nu înțelege măsura în care nici căderea comunismului nu era completă, nici tranziția

democratică nu putea fi sinceră fără reînnoirea firului legitimității.

Nici la noi, nici în Occident, nu s-a înțeles atunci, nu se înțelege nici acum măsura în care democratizarea și regalitatea erau în România postcomunistă fețele aceleiași medalii. Corneliu Coposu, ca și modelul său, Iuliu Maniu, era regalist pentru că era cu adevărat democrat.

Azi putem spune că România nu a devenit cu adevărat democratică pentru că nu a știut să reînnoiească firul acestei legitimități. Rolul Fundației Corneliu Coposu este să explice generațiilor tinere această legătură istorică între monarhie și democrația autentică, să explice aceste adevăruri incommode și azi pentru mulți politicieni.

Regele Mihai și Corneliu Coposu au fost două personalități care înainte de 1989 au

crezut că naufragiul regimului comunist era inevitabil și au acționat, fiecare în contextul respectiv, pentru a pregăti perioada de după. E și motivul pentru care au fost, din primele momente, țintele privilegiate ale celor care au luat puterea de la Ceaușescu.

Regele reprezenta continuitatea legitimă, legală, constituțională în raport cu România precomunistă.

Corneliu Coposu nu a reprezentat numai pe cel care a făcut posibilă reparația principalului partid istoric, ci și pe cel care la nivel politic a reprezentat cu cea mai mare forță legitimitatea născută din închisorile comuniste. Corneliu Coposu a făcut din PNȚCD principalul vector al mesajului anti-comunist care definea această legitimitate, care venea din suferința victimelor comunismului.

Din păcate, azi nu mai există un vector politic al acestui anticomunism, al acestei memorii care trebuie să fie parte a memoriei naționale.

Iubirea și devotamentul față de Familia Regală, față de monarhia constituțională, trebuie să fie exact ca și patriotismul față de țară, descris atât de frumos de Corneliu Coposu ca „o dragoste discretă, o disponibilitate de a-ți da oricând viața pentru ea și de a nu mărturisii acest sentiment”. Nu este important cât, cum sau de câte ori ai fost în poze sau la televizor alături de Rege, Regină sau Princesese, ci felul în care crezi și îi iubești pe toți membrii Casei Regale.

Acum doi ani, în 2020, când s-au împlinit 25 de ani de la urcarea sa la Domnul, Preafericitul Cardinal Lucian, scria în cartea pe care i-am dedicat-o, *25 de ani fără Senior*: „România este chemată să rodească acea «sămânță bună» pe care fratele nostru Corneliu a sădit-o în conștiința poporului său. Fiindcă existența și jertfa lui, precum și a atâtor alți bărbați de seamă ai poporului nostru, vor fi prolifici doar dacă generațiile de astăzi și de mâine vor înfăptui idealurile lor, dorurile lor, lacrimile lor.”

Din lumea de dinainte de 1989, mulți au păstrat ceea ce făcuse și face întotdeauna forța unui regim totalitar: dezinteresul, necunoașterea, incultura, lipsa de informație, privirea plecată înspre pământ, provincialismul care nu ne scoate din timpul nostru și nu ne duce spre alte meleaguri spre a le cunoaște într-un dialog, ci spre a profita, ca de o neașteptată deschidere. Psihologul belgian, Pierre Daco, spunea: „Nu spune despre un om că este prost, până nu descoperi de ce îți pare astfel: n-a avut prilejul să cunoască, n-a fost informat sau este deformat de mediu, de temperament, de cei care au interesul să-l prostească? Și dacă ai con-

statat că prostia lui este ceva organic, iremediabil, inexplicabil, atunci, tu, ca om învățat, ai o singură datorie: să veghezi ca prostia lui să nu se transforme în răutate.”

Iuliu Maniu, Ilie Lazăr și Corneliu Coposu au demonstrat prin ceea ce au făcut în întreaga lor viață că nu au fost niciodată SSOS (slugă supusă oricărui stăpân), și că prin credința lor, idealul lor, convingerile lor, și-au purtat crucea cu smerenie și speranță arătând tuturor celor care au avut ochi să vadă și urechi să audă că pilda Mântuitorului „Îndrăzniți, Eu am biruit lumea!” nu sunt doar niște cuvinte în zadar. Ei au cucerit-o prin luptă și jertfă, deci nouă și vouă, generației tinere, nu ne rămâne decât să construim o națiune și să cucerim o lume în care să ne găsim cu toții, frați și surori, în dragoste, adevăr, acceptând cu umilință că, poate am greșit, că putem greși, dar ne va rămâne un atu, care ne poate scoate din îndelungata tranziție în care ne aflăm: curajul, îndrăzneala de a privi lucrurile în față, asumând ce ni se reproșează și căutând să reparăm și să vindecăm suferințele noastre și țara noastră încă bolnavă.

În viața politică a lumii apar câteodată, se spune cu emfază „la 100 de ani” oameni mesianici, care pot prin carisma lor, prin ideile lor, prin determinarea lor, să influențeze un popor, o națiune sau o lume, pozitiv sau negativ. Secolul 20 a fost cu siguranță unul în care lumea s-a schimbat, în bine sau în rău, de la un deceniu la altul. Au existat însă oameni politici care s-au încăpățânat să rămână la fel: să-și respecte ideile și principiile cu care au pornit pe sinuosul drum al politicii, să lupte și să se jertfească pentru ceilalți, să nu dorească să parvină cu orice preț, să-și iubească dușmanii și adversarii, și nu în ultimul rând, să aibă o credință de nezdruccinat în Dumnezeu.

Pot să spun cu mâna pe inimă, fără teama de a greși, că Seniorul Corneliu Coposu a fost un astfel de om. Dimensiunea lui, din toate punctele de vedere, a fost uriașă, subiectivismul de care aş putea fi acuzat pentru că am stat lângă el și l-am cunoscut îndeaproape de mic copil, transformându-se, cu siguranță, în obiectivitate, dacă fiecare dintre dumneavoastră ar analiza întreaga lui viață, așa cum a fost, fără înflorituri sau lucruri care „să dea bine”.

Pentru a întări și mai mult cele spuse mai sus, vă rog să meditați la cele scrise pe o bucată de hârtie, la data de 12 noiembrie 1995, la catafalcul său aflat la sediul PNȚCD din [Piața] Rosetti, de către cel care i-a fost adversar... o viață întregă, bolșevicul Alexandru Bârlădeanu: „Am pornit amândoi de tineri în viața politică având idealuri diferite. Istoria a demonstrat că tu ai fost cel care a avut dreptate!”

Corneliu Coposu a fost un simbol al demnității noastre naționale. Corneliu

Coposu a fost un simbol al curajului neînfrânt în fața unor pericole aparent de neînvinși. Corneliu Coposu a fost un simbol al păstrării credinței și speranței, în situații în care totul pare negru și pierdut pe veci. Dar, mai presus de toate, Corneliu Coposu rămâne un simbol al consecvenței, statorniciei și neclintirii în apărarea unor principii morale eterne, fără de care nu putem să mergem înainte cu capul sus prin istorie, nici ca oameni, și nici ca neam.

Pentru mine, Corneliu Coposu, Seniorul, Nenea Puiu, „a strălucit și s-a mistuit luminând, iar din lumina meteorilor neamului sunt țesute paginile de istorie”.

Alba-Iulia,
12.11.2022

*Discurs susținut în 12 noiembrie 2022 la Biserica Greco-Catolică „Spiritul Sfânt” din Alba Iulia, cu ocazia dezvelirii și sfințirii bustului lui Corneliu Coposu.

FLORIN HĂLĂLĂU în dialog cu MIRCEA IGNAT

„În mass media se vorbește prea puțin despre elite”

Florin Hălălău: Se împlinesc în 2022, 10 ani de când ai înființat Centrul „Alexandru Proca” pentru Inițierea Tinerilor în Cercetarea Științifică, un centru de excelență pentru cei mai merituoși elevi din România. Cum a apărut ideea?

Sunt 10 ani de când a fost scânteia, când a apărut provocarea. În vara lui 2012, un prieten, profesorul Ioan Ardelean, cercetător științific la Institutul de Biologie al Academiei, îmi povestește despre o echipă de elevi: Ștefan Iov și Alexandru Glonțaru, de la Colegiul Național „Tudor Vianu” (pot să zic că ei sunt elevii fondatori!), ajunși la el pentru un studiu privind adezivul și calitățile micromecanice ale păianjenilor (dorind să construiască chiar o casă pentru păianjeni) și face apel la mine pentru un ajutor în cercetarea acestui proiect. Fuseseră ghidați până atunci de o inimoasă profesoară de biologie, Simona Vasilescu, cu care am avut bune colaborări. Am luat totul ca pe o aventură, dar mai ales ca o provocare, având o oarecare slăbiciune pentru astfel de proiecte de bionică. Am început să mă întâlnesc în fiecare săptămână, de obicei joi la ora 8 sau 9 dimineața, program respectat de toți trei cu mare sfințenie. Spre sfârșitul lui ianuarie sau începutul lui februarie 2013, primesc un telefon prin care cei doi îmi dau o veste foarte bună. Proiectul lor a fost selectat de un juriu internațional pentru finala proiectelor de cercetare care se va desfășura în Olanda în iunie, dar trebuie însoțiți de „antrenorul lor”, nominalizându-mă pe mine. Pe moment le-am spus că nu pot merge, având treabă în institut și că nu am nici resursele necesare. Ștefan a reușit să-l convingă pe tatăl lui ca firma la care lucra să găsească finanțare

Mircea Ignat a absolvit în 1977 Facultatea de Electrotehnică, Universitatea Politehnică din București, și a lucrat din 1979 ca cercetător la Institutul Național de Cercetare Proiectare în Electrotehnică și la Institutul Național de Cercetare Dezvoltare în Ingineria Electrică - Cercetări Avansate (INCDIE-CA). Doctor în electrotehnică la Universitatea Politehnică din București (2000) cu teza „Contribuții privind scanarea optică folosind actuatorii - senzori ultrasonici pe bază de materiale inteligente”. A publicat peste 250 de lucrări științifice, dintre care 35 în reviste de prestigiu și a înregistrat 42 de brevete. Membru titular al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFTS) din cadrul Academiei Române. Cadru didactic asociat la Universitatea Politehnică din București. În 2012 a avut ideea înființării Centrului „Alexandru Proca” pentru Inițierea Tinerilor în Cercetarea Științifică, cu ai cărui membri a obținut numeroase medalii și premii la competițiile internaționale.

și pentru mine. Aventura începea să câștige în amploare. Astfel, în iunie i-am însoțit pe cei doi în Olanda la această competiție sau olimpiadă de proiecte de cercetare (care s-a desfășurat într-un oraș aflat pe malul Mării Nordului, Middelburg – am plecat din București de la aproape 35 de grade și am dat de o temperatură mai mică de 15 grade) – unde mai participau în jur de 150 de proiecte din toată lumea. La festivitatea de premiere nu aveam mari emoții, gândindu-mă că participarea a fost deja o performanță. Se anunță mențiunile, medaliile de bronz, unde este premiat proiectul american și, deodată, atât Ștefan, cât și Alex îmi dau portmoneurile lor. Erau siguri de argint (de unde, mă întreb și acum) și, într-adevăr, sunt chemați pentru primirea premiilor! În sală erau invitați și ambasadorii țărilor participante. Astfel, imediat după festivitate, când mă aflam încă într-o stare de plutire, fiind sigur că visam, suntem vizitați de ambasadoarea de atunci

a României, doamna Ireny Comaroschi, care ne felicită și dorește să facă o poză cu noi! Nimeni nu ne dăduse nicio atenție până atunci. În acea vară am primit scrisori de felicitare, atât de la Colegiul Național „Tudor Vianu”, cât și de la Institutul Național de Cercetare Dezvoltare în Ingineria Electrică - Cercetări Avansate, din partea Ministerului de Externe, care a dat greutate mai mare performanței. (Ministerul Educației habar nu avea de acest premiu, neștiind nici de participare, nici de performanță!).

În urma celor întâmplate în Olanda, profesorul Wilhelm Kappel (directorul Institutului) inițiază o conferință de presă la care au fost invitați printre alții, reprezentanți ai Ministerului de Externe, Ministerului Educației, Ministerului Cercetării (de subliniat că aceste două ministere nu au trimis pe nimeni la conferință!), directori de licee și ziariști. Atunci, în septembrie 2013, a fost anunțată în cadrul conferinței de presă ideea de a iniția un Centru de excelență pentru cercetarea științifică, dedicat elevilor de liceu, dar cronologia trebuie să înceapă odată cu apariția scânteii, a provocării, atunci, în vara lui 2012.

Cum faci selecția elevilor care ajung în Centru? Poate orice elev pasionat de știință să devină membru?

La început contau rezultatele școlare, dublate de teste la matematică și fizică. Se adăuga și un test de creativitate, dar importantă era și activitatea elevilor care ajungeau membri ai Centrului „Alexandru Proca”. De obicei, mulți dintre elevii care ajungeau în centru aveau rezultate școlare bune sau foarte bune, dar constatam că nivelul creativ era în suferință. Odată, fiind dată tema de cercetare (care era negociată de mine cu elevii, asta s-a întâmplat în toți

cei 10 ani, având la bază o listă propusă de mine, dar puteau veni și cu idei proprii), le-am spus că așteptăm de la ei idei. Dar se întâmpla ca o parte dintre ei (30-40%) să aștepte de la mine aceste idei, nefiind formați să aibă idei sau inițiative personale. Din punctul ăsta de vedere nu se adaptau la ce doream eu să construiesc. Acest procent a reprezentat numărul elevilor și al echipelor care nu au rezistat. Pot să spun că, în acest moment, bilanțul indică un număr de 115-120 de elevi care au călcat pragul Centrului, număr care a fost amendat de acest procent de eșecuri, selecția continuând și pe parcursul activității. Desigur au fost și abandonuri de bun simț, în care ambele părți, și eu și ei, renunțam de comun acord. Au abandonat și unii elevi care mi-au declarat că nu fac față atât la obligațiile școlare, cât și la condițiile impuse în cadrul Centrului „Alexandru Proca”. Deci testele inițiale nu au reprezentat singurele criterii privind selecția, ajungând la un procent de 60-70% care să facă performanță, desigur cu eforturi.

În ultimii doi ani, însă, și-au manifestat dorința să devină membri elevi din clase speciale, performeri în cadrul olimpiadelor de fizică, matematică, biologie, chimie, care aveau un CV cu totul deosebit, nefiind nevoie să introduc teste inițiale. Nivelul de erudiție și de competențe a crescut considerabil. Totuși, i-am lămurit că domeniul de cercetare științifică nu este unul adecvat pentru rezolvitori de probleme și că, în multe cazuri, apar lucruri imprevizibile, mai apropiate de o gândire divergentă, inovativă, de generare de idei. În cadrul cursului pe care îl predam acestor elevi (publicat în 2017 la editura Electra, *Inițiere în cercetarea științifică*), la început la Colegiul Național „Tudor Vianu” și la Liceul

Internațional de Informatică din București (fiind cei doi piloni de bază privind selecția elevilor pentru Centru, cărora de 2-3 ani li s-a adăugat și Colegiul Național „Mihai Viteazul” din București), am definit cercetarea științifică prin trei vectori fundamentali: erudiția, imaginația și implicarea. Se adaugă trăsăturile spiritului științific, așa cum le-a definit Gaston Bachelard în *Le nouvel esprit scientifique*, 5-e édition, Paris, Presse Universitaires, 1965: curiozitatea intelectuală, capacitatea de a gândi în mod problematic, respectul pentru adevăr, spiritul critic, independența intelectuală. Lucruri care, din păcate, se cultivă mai puțin, atât în învățământul liceal, cât și chiar în cel superior. Cine a respectat aceste lucruri, care și ele erau elemente de selecție, a realizat performanțe.

O altă idee cu care am venit a fost că putem considera cercetarea științifică ca un joc. Așa cum o știm de la Blaise Pascal, Michael Faraday, Richard Feynman, Bertrand Russell, Albert Einstein sau, mai de curând, de la Solomon Marcus.

Majoritatea celor care se pregătesc și învață tainele cercetării ajung studenți în mari universități ale lumii, puținii rămân să studieze aici. Ce șanse are România să dezvolte domeniul cercetării, astfel încât tinerii cercetători să-și dorească o carieră în țară?

Olimpicii din domeniul matematicii, fizicii, chimiei, biologiei ș.a.m.d. pot intra fără examen în învățământul superior. Aici fac o paranteză: cei din domeniul proiectelor de cercetare nu au primit acest drept, deși solicitări din partea noastră au fost. În schimb, au fost primiți la universități de notorietate din Anglia, SUA, Germania, Olanda etc., aflate în primele 500 sau 1.000 din lume, listă în care nu sunt și

universității românești. Nu că ei nu ar face față unei admiteri. Din 7-10 elevi din promoția pe un an a Centrului, doar 1-2 cel mult rămân în universitățile din țară! La fel și mulți olimpici din domeniul matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, indiferent de prioritatea de a intra fără concurs în universități. Aici la noi în țară domină mediocritatea la toate nivelele, iar această armată a mediocrilor este foarte densă, unul din obiectivele ei fiind să nu lase elitele să ajungă în față. Acest lucru s-ar întâmpla și cu acești elevi de elită.

Se împlinesc 125 de ani de la nașterea lui Alexandru Proca, o personalitate puțin cunoscută publicului larg, dar care a avut contribuții importante în domeniul fizicii. Aveți pregătit un calendar de evenimente care să aducă personalitatea lui Alexandru Proca în lumina reflectoarelor?

Spre toamnă este proiectată o conferință la Biblioteca Academiei în care sunt implicate la nivel de organizare Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Ingineria Electrică - Cercetări Avansate (INCDIE-CA), Centrul „Alexandru Proca” și Comitetul Român de Istoria și Filozofia Științei, dedicată împlinirii a 125 de ani de la nașterea lui Alexandru Proca, cât și împlinirii a 10 ani de la înființarea Centrului „Alexandru Proca”. Vor apărea și articole în revista *Istoria Electrotehnicii Românești* sau în mass media. Din păcate, savantul este prea puțin cunoscut în țara natală. Sper să luăm legătura și cu nepoatele sale, care în 2014 au fost de acord cu crearea acestui Centru de excelență.

Știi că ați avut invitate la Institutul Național pentru Cercetare-Dezvoltare pentru Inginerie Electrică ICPE-CA, institutul care găzduiește și Centrul

„Alexandru Proca”, mai multe personalități ale societății civile românești. Despre cine a fost vorba?

Pot menționa două exemple reprezentative. Profesorul Nicolae Constantinescu a susținut o conferință despre distrugerea elitelor românești în perioada comunistă, evocând, printre alții, pe marele savant chimist Costin D. Nenițescu. Marilena Rotaru și Marius Oprea au vorbit despre monarhie, cum au distrus-o comuniștii și despre soarta luptătorilor din munți, vezi și îngerii închisorilor (lucruri despre care atât membrii tineri ai Centrului „Alexandru Proca”, dar și cercetătorii institutului trebuie să aibă cunoștință – este o datorie patriotică zic eu!). Din păcate, și acum la peste 30 de ani de la Revoluție, oamenii cunosc prea puțin, nu au astfel de preocupări și nici inițiative și atitudini oficiale nu prea există! Ca atare mi-am propus să iau pe cont propriu aceste lucruri, deși mi s-a spus în institut să nu mai vin cu astfel de inițiative, vezi bine politice! Trăim încă o perioadă în care oamenii preferă să fie comozi, fără provocări (provocarea ca inițiativă intelectuală!), stând cu capul în nisip ca struții. Dar în dialogurile cu tinerii din Centru nu avem voie să fim neintelectuali și neimplicați!

Ai fost laureat al Premiului pentru Știință decernat de Radio România Cultural pentru activitatea desfășurată și în anul 2014 în inițierea tinerilor olimpici în tainele cercetării științifice și calificarea acestora în competiții internaționale de prestigiu din domeniu. A fost o recunoaștere a meritelor incontestabile pe care le ai, venită din partea postului public de radio. Dar autoritățile din domeniu te-au ajutat în vreun fel?

Una din motivațiile care au dus la crearea Centrului „Alexandru Proca” a fost și

aceea a neglijării elitelor din România la nivel de licee sau colegii, cum se spune acum. Imediat după Revoluție cam toți miniștrii apăreau și apar și acum în mass media cu prioritățile învățământului, din care pe primul loc este toaleta din curte, apoi construcțiile școlare, ajutoarele pentru cei mai săraci. Asta de peste 30 de ani se întâmplă. Foarte rar despre elitele care trebuie identificate și cultivate. Asta a reprezentat un motiv de revoltă care a contribuit la crearea Centrului. În mass media se vorbește prea puțin despre elite, în schimb apar pe bandă rulantă personaje mediocre sau submedicore, ori sunt o grămadă de elevi cu performanțe prea puțin cunoscute, cazul olimpicilor sau elevilor din domeniul muzicii și artelor plastice. Nu avem timp de ei! Reamintesc că în momentul când am făcut conferința de presă pentru a anunța oficial crearea Centrului, nimeni din Ministerele Educației sau Cercetării nu au trimis vreun reprezentant și nici nu au știut de performanța din Olanda a lui Ștefan Iov și Alexandru Glonțaru. Dar spus pe scurt: **AUTORITĂȚILE DIN DOMENIU NU NE-AU AJUTAT DELOC** (asta în ciuda solicitărilor și intervențiilor noastre)! Am avut desigur un sprijin din partea Institutului Național de Cercetare Dezvoltare Inginerie Electrică și din partea mass-media cum ar fi: Radio România Cultural, Radio București FM, Speranța TV, Tribuna învățământului, Revista AGIR și cam atât. În general nu interesăm, mai ales pentru autorități, în timp ce carierele unor personaje submedicore din punct de vedere intelectual sunt mult mai importante, devin chiar modele pentru elevi, prin publicitatea pe care le-o fac multe posturi de televiziune. Asta în timp ce în programele de învățământ occidentale, cercetarea științifică la nivel de

Dragoș Giușcă, membru al Centrului „Alexandru Proca”, Școala Metropolitană ARC București, medalie de argint la Olimpiada de matematică de la Iași, 15-20 aprilie 2022

licee este materie oficială, la noi autoritățile rămân imune, în general, la elitele adevărate. Atunci de unde măcar un minim interes pentru elitele noastre în formare?

Rezultate din 2022

Centrul „Alexandru Proca” pentru Inițierea Tinerilor în Cercetarea Științifică a fost prezent la cea mai mare competiție de proiecte de cercetare, ISEF 2022, Atlanta, SUA, 7-13 mai 2022 cu patru teme de cercetare:

- Natalia Ionescu, 18 ani, Colegiul Național „Mihai Viteazul” București – Premiul Special – Membrane polimerice elastomerice pentru aplicații privind recuperarea energiei valurilor;
- Mihai Dumitrescu, 17 ani, Liceul Teoretic Internațional de Informatică București, Mihai Vârlan, 17 ani, Colegiul Național „Mihai Viteazul” București, Matei

O amintire din 2013 mai mult decât plăcută pentru Alex Glonțaru (în stânga) și Ștefan Iov (în dreapta), împreună cu Ministrul Regal al Educației din Olanda și cu Ireny Comaroschi, ambasadoarea României în Olanda

Iosip, 17 ani, școala Germană „Hermann Oberth” București – Sistem de ghidare pentru persoanele cu probleme de vedere;

- Cristiana Murgoci, 18 ani, Liceul Teoretic Internațional de Informatică București – Aplicații ale forțelor electromagnetice în medicină;

- Despina Gica, 18 ani, Colegiul Național „Mihai Viteazul” București – Demielinizarea, o cercetare bazată pe utilizarea modelelor electrice și a teoriei circuitelor electrice în studiul maladiilor privind demielinizarea.

Cristiana Murgoci a fost admisă la Universitatea Harvard și a obținut o bursă de 80.000 dolari pentru cercetare.

Mihai Dumitrescu a câștigat medalia de argint la concursul de robotică de la Vilnius, iunie 2022.

Ștefan Ursu, fost membru al Centrului „Alexandru Proca”, originar din Brașov,

acum student la Facultatea de Mecanică din Aachen, din toamna lui 2022 a ajuns să coordoneze echipa de sisteme de ghidaj din proiectul AQUIS de nanosateliți al organizației Space Team Aachen. Echipa dorește să dezvolte atât algoritmi de ghidare, cât și componentele hardware (senzori, actuatori). Obiectivul actual de lansare este anul 2025. Tot din toamnă lucrează la un institut Fraunhofer, unde este asistent studentesc în proiect management la un mare proiect național de cercetare. De la începutul anului 2023 a fost votat secretar în organizația EUROAVIA Aachen. Această poziție îl situează al doilea în consiliul organizației, după președinte.

Matei Sarivan, fost membru al Centrului „Alexandru Proca”, acum doctorand al Universității din Aalborg, a primit premiul Academiei daneze pentru robotică împreună cu o echipă internațională de cercetători.

În finala concursului ROSEF 2022 – Romanian Science and Engineering Fair, competiția națională de proiecte de cercetare și ingineriești pentru elevi, care a avut loc la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava în data de 25 octombrie 2022, elevii de la Centrul „Alexandru Proca” au câștigat opt medalii:

Medalii de aur

- Bianca Nemeș, clasa a XII-a, Liceul Internațional de Informatică București – Pansament inteligent. Un nou concept;

- Miruna Neacșu, clasa a XII-a, Liceul Internațional de Informatică București – Construcția unui autocorelator de ordinul doi pentru măsurarea duratei pulsurilor laser ultrascurte;

- Alexandra Bratu, clasa a VII-a, școala Gimnazială „Pia Brătianu” București – Experimente efectuate în cadrul unei teme de cercetare privind sensibilitatea plantelor;

- Dragoș Giușcă, clasa a VIII-a, școala Metropolitană ARC București – Aspecte privind seismele. Experimente pe modele.

Medalii de argint

- Ioana Mădălina Cărăuș, clasa a XII-a, Liceul Internațional de Informatică București – Predicția funcțiilor proteinelor intrinsec dezordonate. Studiul funcțiilor proteinei Tau;

- Tiberiu Ureche, clasa a X-a, Liceul Teoretic „Alexandru Ioan Cuza” București – Aspecte preliminare privind o cercetare bionică asupra unor elemente și sisteme din regnul botanic cu aplicații;

- Sebastian Mariș, Marian Paul Bogdan, clasa a XI-a, Liceul Tehnologic Energetic Deva, filială a Centrului „Alexandru Proca” – Robotica de teleprezență aplicată în educație;

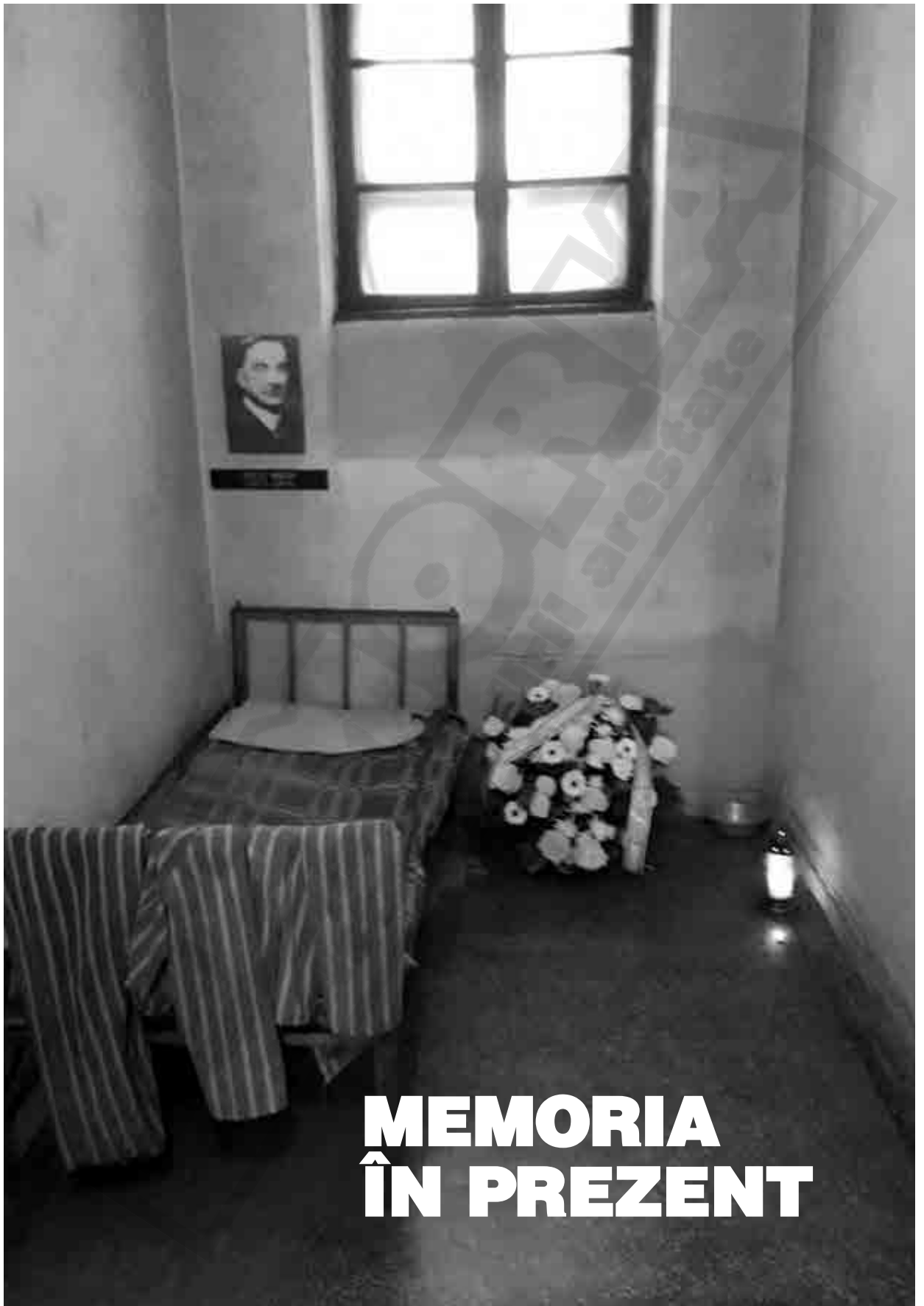

Laureatul Nobel pentru chimie din 2008, neurobiologul american Martin Chalfie, alături de Ștefan Ursu, premiantul ISEF (International Science and Engineering Fair), Phoenix, 2019, cu proiectul senzori pentru nanosateliți.

- Mihai Dumitrescu, Andrei Moise, clasa a XI-a, Liceul Internațional de Informatică București – Abordarea unei teme privind un robot de monitorizare și operare în domeniul stingerii incendiilor.

Printre cei mai tineri membri ai echipei de Small Robotic a Centrului „Alexandru Proca” sunt Dani Alprecht, școala Germană „Hermann Oberth”, clasa a IV-a, Alexandru Loghin, școala Germană „Hermann Oberth”, clasa a IV-a, Cristina Andrei, școala Gimnazială „Pia Brătianu”, clasa a IV-a.

În august 2022, lui Mircea Ignat i-a apărut la Editura Electra cartea *Centrul de excelență: o poveste de succes*.

**MEMORIA
ÎN PREZENT**

PROIECT CULTURAL-EDUCAȚIONAL

Caravana istoriei. În căutare de modele pentru prezent și viitor

În cele peste trei decenii de activitate, Fundația Culturală Memoria a derulat numeroase proiecte cu caracter cultural și/sau educațional adresate atât tinerilor cât și adulților. Fundația noastră a depus și a câștigat un proiect în cadrul Planului Național de Redresare și Reziliență (PNRR) – pilonul Coeziunea socială și teritorială. Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene (MIPE) este coordonator la nivel național, Ministerul Culturii prin Unitatea de Management a Proiectului este Coordonator de reforme și investiții, iar Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) este Agenția de Implementare. (www.afcn-pnrr.ro)

Proiectul nostru, *Caravana Istoriei. În căutare de modele pentru prezent și viitor*, s-a înscris la Investiția I5-1 din cadrul PNRR care vizează „Creșterea accesului la cultură în zonele defavorizate din punct de vedere cultural”, respectiv „reducerea decalajului de acces la cultură între zonele rurale și cele urbane mari”.

Proiectul are un caracter cultural-educational și își propune să aducă în atenția elevilor, profesorilor și adulților din comuna Plătărești, județul Călărași, două pagini importante din istoria recentă: *colectivizarea agriculturii și deportările din*

anii '50, dar și o serie de personalități care pot constitui *modele* pentru cei de azi și de mâine. Astfel, ne dorim ca proiectul să ducă la o mai bună cunoaștere, înțelegere și conștientizare a importanței pe care libertățile individuale și valorile democratice le au pentru societatea în care trăim și mai ales pentru viitor.

Zona localității Plătărești a fost una defavorizată, atât în perioada comunistă cât și după 1989. Deși situată aproape de București, persistă o izolare a acesteia, care nu este geografică. Învățământul de stat nu are posibilitatea de a contracara acest pericol, deoarece în programele școlare disciplinei „Istorie” îi este alocat tot mai puțin timp, iar celei locale deloc. Iar în ceea ce îi privește pe adulți, aceștia nu sunt deloc avuți în vedere.

Estimăm că proiectul va duce la animarea vieții culturale din zonă, iar beneficiind de susținerea Primăriei, sperăm că vom deschide semnificativ apetitul celor implicați către cunoașterea trecutului, contribuind la o creștere a nivelului de înțelegere a prezentului și de proiectare a viitorului.

Activitățile se vor desfășura în perioada aprilie 2023 - iunie 2024 și vor consta în:

Un proiect realizat de Fundația Culturală MEMORIA

Finanțat de
Uniunea Europeană
NextGenerationEU

Planul Național
de Redresare și Reziliență

Co-finanțat de *Unitatea Administrativ Teritorială Plătărești*

aprilie 2023 - iunie 2024

- Proiecții lunare de filme documentare urmate de dezbateri.

Se vor organiza șase proiecții de film: seria *Revoluția Modelelor*, regizor Cristina Chirvasie; *Remember Iuliu Maniu - 1986*, realizatori Cristina Pușcaș și Ana-Maria Borz; *Povestiri din Bărăgan. Amintiri din „Siberia” românească*, realizator Valeriu Antonovici și Claudia-Florentina Dobre.

Proiecțiile de film vor fi urmate de un dialog cu realizatorii, cu personalități și specialiști în istorie și educație Nicolae Constantinescu - președinte Fundația Culturală Memoria, Ana Blandiana - președinte Fundația Academia Civică; Nicolae Mărgineanu - regizor; Ion-Andrei Gherasim - președinte executiv; Fundația Corneliu Coposu; Alexandru Groza - manager interimar Muzeul Ororilor Comunismului în România; Cristian Borz - fondator Casa memorială „Iuliu Maniu”, Bădăcin; Valeriu Antonovici - antropolog; Claudia-Florentina Dobre - istoric; Denisa Bodeanu - istoric; Mihai Grăjdeanu - autor de bandă desenată, Cristina Chirvasie - regizor; Cosmin Budeancă - istoric ș.a.).

Viziunile de filme și dezbaterile vor asigura cunoștințele de bază și vor permite organizarea atelierelor de introducere în istorie orală în care dr. habil. Cosmin Budeancă (Fundația Culturală Memoria) și Mădălina Corina Diaconu (jurnalist) le vor prezenta elevilor de la Școala Gimnazială nr. 1 Plătărești această metodă de cercetare.

**- Volum de interviuri
În căutare de modele
pentru prezent și viitor**

În cadrul atelierelor de istorie orală se vor selecta 30 de elevi care să realizeze câte 1-2 interviuri audio/video cu bunici/străbunici sau alte rude în vârstă din zonă având ca temă „În căutare de modele pentru prezent și viitor”, cu raportare directă la colectivizare și deportări. Unele interviuri și materiale descriptive despre proiect vor fi publicate în numere ale *Memoria - revista gândirii arestate*, celelalte vor fi publicate într-un volum distinct, sub egida Editurii Fundației Culturale Memoria. Volumul de interviuri va deveni, practic, o punte de comunicare între

generații și un mijloc de familiarizare a elevilor cu o metodă modernă de cercetare istorică, ce poate să le provoace curiozitatea pentru a afla mai multe despre trecutul zonei sau al familiilor lor.

Ulterior toate interviurile vor fi incluse în Arhiva audio-video a Fundației Culturale Memoria și vor putea fi utilizate și de alți cercetători interesați de istoria recentă, de reprezentanți ai mass-media sau de cadre didactice care doresc să folosească acest tip de materiale în procesul educativ la diferite nivele.

- Ateliere de benzi desenate și de creație

Mihai Grăjdeanu, specialist în implementarea metodelor care folosesc banda desenată și romanul grafic în educație, îi va iniția pe elevi în acest domeniu în cadrul unor ateliere dedicate modelelor istorice (Iuliu Maniu). Din lucrările de bandă desenată efectuate de elevii participanți la atelierele coordonate de Mihai Grăjdeanu se vor selecta 30 de lucrări și se va organiza o expoziție în Școală: *BD Historia în Plătărești*. De asemenea, elevii interesați vor putea participa la Olimpiada de benzi desenate 2023-2024 organizată și coordonată de Mihai Grăjdeanu. De asemenea, unele lucrări vor putea fi folosite ca ilustrații pentru un număr al revistei *Memoria*.

Elevii vor participa la două Ateliere de creație cu Grațiana Lăzărescu, autor de literatură pentru copii și tineret, unde vor deprinde abilități specifice și vor aprofunda o serie de cunoștințe care le vor fi utile și în viitor și îi pot influența inclusiv în alegerea unei profesii. Vor realiza, de asemenea, un ziar al școlii, și vor putea descoperi astfel importanța implicării active în viața socială și culturală a comunității școlii și nu numai.

- Excursii în București cu participare la evenimente

Pentru elevii Școlii Gimnaziale nr. 1 Plătărești vom organiza opt excursii în București, cu participarea la evenimente ale Fundației Culturale Memoria și cu vizite la câteva puncte de interes cultural educațional: Muzeul Vârstelor (Casa Filipescu-Cesianu), Spațiul expozițional al Memorialului Sighet la București, Muzeul Ororilor Comunismului din România / Biblioteca Națională, Muzeul Municipiului București - Palatul Suțu, Uniunea Scriitorilor din România, Fundația Culturală Memoria, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Literaturii Române, Asociația Foștilor Deținuți Politici – adevărate călătorii în universul cultural, în care vor descoperi părți ale istoriei recente.

- Achiziții mobilier săli de clasă

Datorită acestui proiect se vor moderniza două săli de clasă din Școala Gimnazială nr. 1 Plătărești cu mobilier adecvat învățământului primar/gimnazial, iar dotarea acestora va permite accesul la un grad mai înalt de dezvoltare educațională pe toate planurile.

Proiectul nostru urmărește motivarea și sprijinirea autorităților locale pentru finanțare de proiecte culturale cu susținere PNRR. Fundația noastră are o bună înțelegere și o comunicare deschisă cu autoritățile locale din Plătărești, preocupate de soluționarea de proiecte educaționale și de dezvoltare a comunei.

Proiectul și activitățile acestuia vor fi prezentate în paginile *Memoria - revista gândirii arestate* și online pe <https://www.revistamemoria.ro/> secțiunea Caravana istoriei, respectiv în publicația online a

Fundației Corneliu Coposu *Sens Politic* (<https://senspolitic.ro/>).

Intenția Fundației noastre este ca această *Caravană a istoriei* să poposească și în alte spații, îndepărtate fără voia lor de zona de cultură, oferindu-le modele, instrumente pentru o deschidere a tinerei generații către un destin frumos. Limitările geografice, administrative, ideologice sau de orice altă natură dispar când idealurile fiecăruia sunt direcționate către modele de libertate, democrație, integrare și susținere reciprocă.

Acest proiect dorim să îl asociem cu activitatea curentă a Fundației noastre, iar localitatea Plătărești să rămână în proiectele noastre de dezvoltare cultural-educatională. În acest sens intenționăm să susținem crearea unei „Biblioteci Memoria” în Școala Gimnazială nr. 1 Plătărești, pentru

care să realizăm achiziții permanente de material didactic în vederea predării istoriei recente la clasă. De asemenea, ne dorim ca, prin proiecte viitoare, să putem să contribuim la modernizarea mai multor clase din școală.

Parteneri instituționali în acest proiect sunt: Asociația Casa Memorială „Iuliu Maniu”, Asociația Postmodernism Museum, Fundația Academia Civică, Fundația Corneliu Coposu, Muzeul Ororilor Comunismului în România, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România.

Echipa de implementare București: Cosmin Budeancă, Nicolae Constantinescu, Oana Ichim, Cristina Chirvasie, Mihai Grăjdeanu, Mădălina Diaconu, Grațiana Lăzărescu.

Echipa de implementare Plătărești: Mihaela Stoica, Anca Ispas, Diana Maria Petcu.

DEZBATERI

8 Nicolae Constantinescu, Ana Blandiana, Nicolae Mărgineanu
Ion-Andrei Gherasim, Alexandru Groza, Cristian Borz, Ileana Mateescu
Lăcrămioara Stoenescu, Claudia-Florentina Dobre, Valeriu Antonovici
Cristina Chirvasie, Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă

Proiecții de filme documentare

8 Seria REVOLUȚIA MODELELOR
Remember IULIU MANIU - 1986
Povestiri din Bărăgan, Amintiri din „Siberia” românească

LANSĂRI EDITORIALE

9 Mihai GRĂJDEANU - *Momente de istorie. Vol. III. Iuliu Maniu*
Revoluția modelelor. Vol. III. Lemnul viu - coord. Cristina CHIRVASIE
Memoria, revista gândirii arestate (2023-2024)

1 Volum de interviuri: *În căutare de modele pentru prezent și viitor*
coord. Mădălina Corina DIACONU și Cosmin BUDEANCĂ

8 Excursii culturale în București

1 Expoziție de benzi desenate
BD Historia în Plătărești

4 Ateliere de benzi desenate cu Mihai GRĂJDEANU
Ateliere de creație cu Grațiana LĂZĂRESCU

Modernizare **2** săli de clasă
Școala nr. 1 Plătărești

1 Ziarul școlii
Jurnal de caravană

APARIȚIE EDITORIALĂ

Cosmin Budeancă, *Hans Bergel. Privind mereu spre România*

La 26 februarie 2022 Hans Bergel, cunoscut prozator, eseist, poet, traducător, publicist și militant pentru drepturile etnicilor germani din România comunistă a plecat din această lume. S-a născut la 26 iulie 1925 în Râșnov și în întreaga sa carieră a publicat peste 50 de volume de autor și peste 70 ca și coautor, la care se adaugă numeroase articole de presă.

În perioada petrecută în România a fost activ în rezistența anticomunistă din anii '50, a lucrat în presă, a fost arestat de trei ori. A fost condamnat în 1959 la 15 ani de muncă silnică în ceea ce a fost cunoscut drept „Procesul scriitorilor germani”, a executat trei ani și patru luni de închisoare, după care, din 1962 până în 1963, a primit domiciliu obligatoriu la Valea Călmățui, în Bărgan. În 1968 a părăsit România și s-a stabilit în Germania, unde a fost unul dintre cei mai activi militanți pentru drepturile omului și în special pentru ca germanilor din România să li se permită să emigreze.

Meritele deosebite i-au fost recunoscute prin titlurile de Cetățean de onoare al municipiului Brașov (1996), al orașului natal, Râșnov (2012), de Doctor Honoris Causa al Universității din București (2001) și prin decorarea cu Ordinul „Meritul Cultural” în grad de ofițer (2009).

Multe dintre cărțile sale (unele și traduse în limba română) au fost inspirate de realitățile din România, de care a rămas foarte legat până la finalul vieții.

Ca un omagiu, la un an de la deces, Editura Fundației Culturale Memoria și Editura Mega din Cluj-Napoca au publicat lucrarea *Hans Bergel. Privind mereu spre România*, de Cosmin Budeancă. Aceasta

conține un studiu biografic despre Hans Bergel și familia lui (inclusiv despre fratele lui, celebrul dirijor Erich Bergel), bazat pe documente din arhiva Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, precum și transcrierea unui amplu interviu cu Hans Bergel realizat de Cosmin Budeancă la 7 septembrie 2012 în Gröbenzell, Germania. Interviul poate fi ascultat de cei interesați prin accesarea unui cod QR sau a unei adrese web disponibile în interiorul cărții.

Lucrarea este prefatăă de Florian Kühner-Wielach, directorul Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas e. V. an der Ludwig-Maximilians-Universität München, și are o postfață de Ana Blandiana, scriitor, președinte al Fundației Academia Civică, București.

O serie de documente relevante și poze care îl prezintă pe Hans Bergel în diverse momente ale vieții sunt inserate în *Anexe* și întregesc imaginea acestuia. Lucrarea are și indici de nume și de locuri.

Publicarea volumului a fost posibilă datorită sprijinului Festivalului de Film și Istoriei Râșnov și a Asociației Mioritics.

Cosmin Budeancă
Hans Bergel. Privind mereu spre România. 2023

Editura Fundației Culturale Memoria și Editura Mega, Cluj-Napoca. 216 p.

Pentru comenzi:

revistamemoria@gmail.com

Tel: 0729532178

<https://www.revistamemoria.ro/hans-bergel-privind-mereu-spre-romania/>

Gala Corneliu Coposu

Ediția a V-a

Ediția a V-a a Gălei Corneliu Coposu s-a desfășurat în perioada 10-11 noiembrie 2022 la Cluj-Napoca, pentru a marca legătura marelui om politic cu capitala Transilvaniei: absolvent al Facultății de Drept și Științe de Stat din cadrul Universității „Regele Ferdinand I” (1934) și redactor la ziarul *România Nouă* (1933-1938), dar și pentru a susține proiectul „Versantul Partizanilor din Apuseni” (<https://versantulpartizanilor.ro/>).

Alexandru, *Cuvinte care trec, cuvinte care nu trec* (poezii). La cele două evenimente au participat: Ana Blandiana, Doina Alexandru, Cornel Jurju, Alexandru Groza, Adrian Popescu și Ion-Andrei Gherasim.

Seara, în Aula „Mihai Șerban” a Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a avut loc dezbateră cu tema „Seniorul Coposu - model uman și model politic”, moderată de Ion-Andrei Gherasim și Alexandru Gussi (*Sens politic*, www.sens-politic.ro).

Ion-Andrei Gherasim, Adrian Popescu, Doina Alexandru, Ana Blandiana

În prima zi, programul evenimentelor a cuprins o conferință de presă la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” și o dublă lansare de carte: *Corneliu Coposu. O viață în imagini* (album foto) și Doina

politic.ro), la care au participat Ana Blandiana, Ruxandra Cesereanu, Virgiliu Țărău.

În 11 noiembrie 2022, la 27 de ani de la trecerea la cele veșnice a Seniorului

Expoziția „Corneliu Coposu, o viață întreagă pentru România”

Corneliu Coposu, la Catedrala Greco-Catolică „Schimbarea la Față” a avut loc o Sfântă Liturghie Arhierescă și un Parastas, celebrate de Preasfinția Sa, Claudiu Lucian Pop, Episcopul Eparhiei de Cluj-Gherla și Preasfinția Sa Cristian Crișan, episcop auxiliar de Alba-Iulia și Făgăraș.

Seara, în sala „Auditorium Maximum” a Colegiului Academic, s-a desfășurat Gala, care a fost prezentată de Ion-Andrei Gherasim. În cadrul acesteia s-a derulat un moment deosebit: ÎPS Andrei Andreicuț și PS Claudiu Lucian Pop au elogiat împreună personalitatea lui Corneliu Coposu.

A urmat premiera câștigătorilor ediției a VII-a a Concursului de eseuri cu temele „Relațiile României cu Rusia țaristă, URSS și Federația Rusă și importanța garanțiilor euro-atlantice”, respectiv „De ce unele democrații reușesc iar altele nu?” (eseurile premiate vor fi publicate în numerele 123-125 ale *Memoria - revista gândirii arestate*).

Cornel Jurju, președintele Clubului Monarhiștilor Clujeni, a prezentat proiectul „Versantul partizanilor din Apuseni”, pentru

susținerea căruia s-au direcționat sumele încasate din vânzarea biletelor la Gală precum și cele din donații.

Momentul culminant al Galei a fost reprezentat de concertul extraordinar susținut de violoniștii Gabriel și Simina Croitoru.

În încheiere toți cei prezenți au fost invitați să participe la un cocktail.

Menționăm că în perioada 1-15 noiembrie 2022, ca parte integrantă a evenimentelor Galei Corneliu Coposu, pe Bulevardul Eroilor din Cluj-Napoca a putut fi vizitată expoziția „Corneliu Coposu, o viață întreagă pentru România”.

Fundația Culturală Memoria a fost unul dintre partenerii implicați în organizarea Galei Corneliu Coposu de la Cluj (unde a fost reprezentată de Oana Ichim și Cosmin Budeancă), respectiv în realizarea albumului *Corneliu Coposu. O viață în imagini*, lucrare apărută la Editura Argonaut cu sprijinul Muzeului Ororilor Comunismului în România.

Cosmin Budeancă

LANSARE LA BUCUREȘTI

„Suferința nu se dă la frați”

În aprilie 2022, cu sprijinul Fundației Culturale Memoria și a Clubului Monarhiștilor Clujeni, a fost reeditată la Editura Polirom ediția a II-a revăzută și adăugită a lucrării lui Cornel Jurju și Cosmin Budeancă, „Suferința nu se dă la frați”. *Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Munții Apuseni (1948-1958)*. Prima ediție a fost publicată în 2002 la Editura Dacia din Cluj-Napoca.

Cartea are la bază un interviu de tip „povestea vieții” realizat între noiembrie 2000 și februarie 2001 cu Lucreția Jurj, una dintre puținele femei-partizane implicate în rezistența armată anticomunistă din România. Între 1950-1954 ea a făcut parte din Grupul „Teodor Șuşman”, activ în zona Munților Apuseni între 1948 și 1958. A fost arestată la 28 august 1954, condamnată la muncă silnică pe viață (pedeapsă redusă

ulterior la 25 de ani muncă silnică) și eliberată după 10 ani.

După o serie de lansări, la Sighetu Marmatei (2 iunie 2022, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței), Cluj-Napoca (9 iunie, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”), Oradea (10 iunie, Cetatea Oradea), volumul a fost lansat și la București, în 17 noiembrie 2022, la Muzeul Național al Țăranului Român. Au luat cuvântul: Ana Blandiana, Doina Jela, Clara Mares, Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, iar moderator a fost Mihai Gheorghiu. Organizatori au fost Muzeul Național al Țăranului Român, Clubul Monarhiștilor Clujeni, Fundația Culturală Memoria, Editura Polirom.

Cei interesați pot urmări o înregistrare a evenimentului la <https://www.youtube.com/watch?v=RpO7Jvq0fmg>.

Mihai Gheorghiu, Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, Doina Jela, Ana Blandiana, Clara Mares.

LANSARE LA BRAȘOV

Momente din istorie. Revolta anticomunistă de la Brașov. 15 noiembrie 1987

În 13 noiembrie 2022 la Brașov, în spațiul ofertant al Muzeului Amintirilor din Comunism, Fundația Culturală Memoria, în parteneriat cu Muzeul Ororilor Comunismului în România, Muzeul Amintirilor din Comunism și cu sprijinul Asociației 15 noiembrie 1987 - Brașov, a Colegiului Național „Dr. Ioan Meșotă” și a Uniunii Ziaristilor Pro-

fesioniști din România, a organizat lansarea volumului 2 al romanului grafic interactiv realizat de Mihai I. Grăjdeanu, *Momente din istorie*, având ca subiect *Revolta anticomunistă de la Brașov. 15 noiembrie 1987*.

Lucrarea, publicată la Editura Fundației Culturale Memoria, aduce în atenția publicului, la 35 de ani de la

revolta muncitorilor brașoveni, un moment important din istoria recentă a României, considerat un „preambul” la evenimentele din decembrie 1989 care au dus la căderea regimului comunist.

Au participat membri ai Asociației „15 noiembrie 1987”, Brașov, Mihai I. Grăjdeanu, Alexandru Groza (manager interimar, Muzeul Ororilor Comunismului în România), Alina Beteringhe și Ioana Bejan (Muzeul Amintirilor din Comunism), Allen Coliban (primarul orașului Brașov), Mădălina Corina Diaconu (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). De la Colegiul Național „Dr. Ioan Meșotă”, a participat prof. Camil Ionescu și un grup de elevi care au realizat un interviu cu membri ai Asociației

15 Noiembrie 1987 ce a fost publicat în nr. 121 al *Memoria - revista gândirii arestate*. Fundația Culturală Memoria a fost reprezentată de Oana Ichim și Cosmin Budeancă.

Cu această ocazie a fost prezent, în avanpremieră, și nr. 121 (4/2022) din *Memoria - revista gândirii arestate*, în care o secțiune specială a fost dedicată revoltei muncitorilor brașoveni.

Evenimentul a fost completat în mod foarte potrivit de expoziția de benzi desenate semnate de Mihai I. Grăjdeanu „Reconstituire istorică în benzi desenate - Revolta anticomunistă Brașov 15 Noiembrie 1987”, care s-a aflat în spațiul Muzeului Amintirilor din Comunism în perioada 1-30 noiembrie 2022.

LES MOMENTS HISTORIQUES

Două romane grafice interactive traduse în limba franceză

Mihai I. Grăjdeanu, *Les moments historiques vol. I, L'histoire du communisme en Roumanie. Ses origines*, Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 44 p.

Mihai I. Grăjdeanu, *Les moments historiques vol. II, La révolte anticomunisme de Brașov. 15 novembre 1987*, Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 60 p.

Cele două romane grafice interactive realizate de Mihai Grăjdeanu în seria *Momente din Istorie. Istoria comunismului în România. Începuturile*, respectiv *Revolta anticomunista de la Brașov. 15 noiembrie 1987* au fost traduse și publicate în limba franceză. Proiectul a fost susținut de Muzeul Ororilor Comunismului în România, Alliance Française, Suceava, La Maison Roumaine, Paris și Fundația Culturală Memoria.

Traducerea textelor în limba franceză a fost realizată de masteranzi în anul II la Teoria și practica traducerii, din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, sub coordonarea doamnei Mariana Șovea (prof. univ. dr., Universitatea din Suceava), iar verificarea a fost făcută de Fabrice Preyat (prof. univ. dr., Universitatea Liberă din Bruxelles; președinte al Institutului de Studii Avansate din Belgia) și Cristina Alice Toma (conf. univ. dr. dr., Universitatea din București și Institutul de Limbă Română de la Universitatea Liberă din Bruxelles).

Demersul are ca scop o mai bună cunoaștere a istoriei recente a României, pe de o parte de către publicul din țări francofone, iar pe de altă parte de către tinerii din familii de români care locuiesc în Franța sau Belgia și studiază la școală în limba franceză.

Cele două volume le puteți găsi aici: <https://www.revistamemoria.ro/mihai-grajdeanu-in-limba-franceza-les-moments-historiques/>.

Muzeul
Ororilor
Comunismului
în România

BD HISTORIA
Biblioteca Digitală de Istorie

Muzeul
Olorilor
Comunismului
în România

USU
Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

Fundația
Culturală
Memoria

MIRCEA CARP LA CENTENAR

Apariții editoriale și un eveniment aniversar

La 28 ianuarie 2023 domnul Mircea Carp, cunoscutul realizator de emisiuni de la Radio Vocea Americii și Radio Europa Liberă, a împlinit frumoasa vârstă de 100 de ani. Un veac pe care „l-a dăruit țării”, așa cum foarte inspirat a afirmat domnul Nicolae Constantinescu, președintele Fundației Culturale Memoria.

Născut la Gherla, la 28 ianuarie 1923 în familia unui ofițer de cavalerie, a studiat la Botoșani, Sibiu, Iași, dar și la Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (mutat ulterior la Predeal), unde și-a luat și bacalaureatul. A urmat apoi o școală de ofițeri de cavalerie/tancuri în Germania. În 1943 a plecat pe frontul de Răsărit, iar după 23 august 1944 a fost pe frontul de Apus, unde a și fost rănit. La 9 august 1946 a fost dat afară din armată, iar un an mai târziu a fost arestat pentru activitate anti-comunistă. A fost eliberat și, în ianuarie 1948, a reușit să plece din țară în mod clandestin. O vreme a lucrat în Austria pentru armata americană, iar în iunie 1951 a reușit să emigreze în Statele Unite.

La New York a lucrat la Comitetul pentru Europa Liberă, a devenit redactor la postul de radio Vocea Americii, iar în 1969 șeful serviciului român al respectivului post de radio. În această calitate, în august 1969, l-a însoțit în România pe președintele Richard Nixon.

În 1978 s-a mutat la postul de radio Europa Liberă din München și, la scurt timp, a devenit adjunctul directorului Departamentului românesc. În vara lui 1995 s-a pensionat, cu puțin înainte ca postul Europa Liberă să se mute la Praga.

A fost decorat de Regele Mihai de două ori: în 1944 cu Coroana României și în 2015 cu Crucea Casei Regale, iar

Mircea Carp. Un veac dăruit țării, Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 276 p.

Mircea Carp, Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!, Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 396 p.

la 1 decembrie 2000 președintele Emil Constantinescu l-a decorat cu Ordinul „Steaua României” în grad de comandor.

Cu ocazia împlinirii a 100 de ani, la 26 ianuarie 2023, Fundația Culturală Memoria și Fundația Academia Civică au organizat un eveniment aniversar la care s-au lansat și două volume apărute sub egida Editurii Fundației Culturale Memoria. Primul, *Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!* reprezintă o reeditare a lucrării publicate la Editura Polirom în 2012, are un caracter memorialistic, și, față de prima ediție, are o postfață de Alexandru Zub. El poate fi citit ca o completare la cartea „*Vocea Americii în România (1969-1978)*”, Polirom, 2017, care cuprinde amintiri despre cele 14 călătorii de serviciu efectuate în România ca jurnalist de Mircea Carp.

Cel de-al doilea volum, *Mircea Carp. Un veac dăruit țării. Volum aniversar Memoria*, este îngrijit de Cosmin Budeancă și conține 25 de articole publicate de domnul Carp de-a lungul anilor în *Memoria - revista gândirii arestate*, ori texte noi, la care se adaugă o secțiune *In honorem*, care cuprinde 13 texte semnate de Mihai Carp, Nicolae M. Constantinescu, Ana Blandiana, Doina

Alexandru, Marilena Rotaru, Ana Iorga, Filip-Lucian Iorga, Doru Tompea, Carmen Grigoraș Frunzetti, Anatol Petrencu, Ilie Popa, Brîndușa Armanca, Micaela Ghițescu. De asemenea, volumul mai conține o serie de discursuri prezentate de domnul Carp la diverse momente aniversare, patru interviuri pe care le-a acordat în ultimii ani (câte unul lui Mircea Tudoran și Florentinei Toniță și două Mădălinei Corina Diaconu), respectiv o bogată secțiune de *Fotografii*.

Acest demers omagial din partea Fundației Culturale Memoria a fost cât se poate de firesc, având în vedere că încă din 1990 domnul Carp a fost cooptat de Banu Rădulescu în Fundația Culturală Memoria și a făcut parte din Consiliul consultativ al *Memoria - revista gândirii arestate* încă de la primele numere.

Evenimentul omagial din 26 ianuarie, desfășurat la Reprezentanța la București a Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, a început cu citirea unui cuvânt de salut al domnului Mircea Carp adresat participanților. Au urmat apoi discursuri susținute de Ana Blandiana, Marilena Rotaru, Veronica Nanu, Nicolae Constantinescu, Dinu

Veronica Nanu, Marilena Rotaru, Dinu Zamfirescu, Nicolae Constantinescu, Ana Blandiana, Filip-Lucian Iorga, Doru Tompea, Cosmin Budeancă. Fotografii de Florin Eșanu.

Zamfirescu, Doru Tompea, Filip-Lucian Iorga. Un montaj foto realizat de Florin Eșanu și unul video cu fragmente de interviuri acordate de domnul Carp doamnei Marilena Rotaru au completat seara. Moderatorul întâlnirii a fost Cosmin Budeancă.

Înregistrarea evenimentului este disponibilă la adresa: https://www.youtube.com/watch?v=_Nc0QfOFWJM&t=578s, iar cărțile pot fi găsite aici: <http://www.revis-tamemoria.ro/category/memoria-shop/>.

Domnul Mircea Carp merită tot respectul nostru pentru că în anii grei ai comunismului a întreținut în milioane de români din țară și exil speranța într-un viitor mai bun, dar și pentru că poate fi în continuare un model pentru generațiile prezente. Îi urăm și pe această cale *La mulți ani* și, la fel ca și până acum, așteptăm să auzim din partea lui... numai de bine.

Cosmin Budeancă

Veronica Nanu, Victoria Tzipoia, Mihaela Chilian, Dinu Zamfirescu, Marilena Rotaru, Alexandru Tzipoia, Gabriela Pop.

EVENIMENT CULTURAL

În memoria femeilor luptătoare din Muscel

Asociația Multiculturală „Nicu Hagi” Carpați și Pind, în parteneriat cu Primăria Municipiului Câmpulung, Fundația Culturală Memoria și Proiectul *Revoluția Modelelor*, a organizat pe 3 martie 2023, cu doar câteva zile înainte de Ziua Deținuților Politic, cea de-a doua ediție a evenimentului cultural *Arta ca model*, tema din acest an fiind *Femeia-artist*. Evenimentul a avut loc în Sala Mare a Primăriei din Câmpulung Muscel și a cuprins o proiecție a filmului-eseu „Limanul” (un dialog cu sculptorița Silvia Radu), realizat în cadrul Proiectului *Revoluția modelelor* de regizoarea Cristina Chirvasie, și un concert cameral susținut de violonista Ioana-Raluca Voicu-Arnăuțoiu și pianista Manuela Giosa.

Silvia Radu a absolvit cursurile Institutului de Arte Plastice în 1960, făcând parte din *Generația de aur* a sculpturii

românești. Printre lucrările sale de artă monumentală se află: *Legenda Meșterului Manole* din Parcul Regele Mihai I al României din București, *Statuia comemorativă pentru eroii neamului* din satul Potlogeni - Olt, *Sfântul Gheorghe*, sculptură în bronz aflată în Piața Sf. Gheorghe din Timișoara.

Ioana-Raluca Voicu Arnăuțoiu este fiica locotenentului Toma Arnăuțoiu, liderul Grupului de partizani anticomuniști din comuna Nucșoara, și a Mariei Plop, singura femeie din acest grup care a rezistat în munți peste nouă ani. Preocupată de istoria recentă a României, este din anul 2002 cercetător acreditat la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.). Este autoarea mai multor cărți de documente printre care: *Toma Arnăuțoiu - Grupul de la Nucșoara (documente ale anchetei, procesului, detenției)*, *Rezistența anticomunistă de la Nucșoara - Portrete de familii*.

Evenimentul s-a dorit a fi, după cum a spus organizatorul acestuia, Emil Hagi, președintele Asociației Multiculturale „Nicu Hagi” Carpați și Pind, *un prinos adus memoriei femeilor din Muscel și, în special, femeilor luptătoare, cele care au dus greul în perioadele de restriște*.

APARIȚIE EDITORIALĂ ȘI EVENIMENT COMEMORATIV

Războiul de pe Nistru din 1992: 30 de ani după...

Ne bucurăm să semnalăm apariția, sub egida Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova (ANTIM), Centrului pentru Studii de Securitate și Managementul Crizelor (CSSMC) și a Fundației Culturale Memoria, la Editura Pontos din Chișinău, a volumului *Războiul de pe Nistru din 1992: 30 de ani după...*, coordonatori Sergiu Musteață, Natalia Putină, Cosmin Budeancă.

Lucrarea reunește 20 de materiale prezentate în cadrul Conferinței științifice internaționale cu același titlu, care s-a desfășurat între 4-5 martie 2022. Manifestația științifică, realizată în regim online, și-a propus să aducă împreună la masa dialogului reprezentanți ai mediului academic, ai instituțiilor guvernamentale, politicieni și experți ai societății civile, care să analizeze critic războiul de pe Nistru din 1992, plasat într-un context regional mai larg și să examineze pozițiile actorilor cheie în procesul de soluționare a conflictului. La ea au participat peste 60 de cercetători din Canada, Georgia, Irlanda, Polonia, Republica Moldova, România, Rusia, Ucraina și Ungaria, dintre ei 26 fiind autori ai textelor cuprinse în volum.

Din punct de vedere al structurii, volumul este împărțit în patru secțiuni cu urmă-

toarele tematici: Cauzele conflictului militar de pe Nistru din 1992: abordări comparative (Moldova, Georgia, Azerbaidjan, Armenia, Ucraina); Consecințele războiului din 1992 pentru cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului - aspecte sociale, economice, politice, juridice, umanitare; Reglementarea conflictului transnistrean și reintegrarea Republicii Moldova; Dimensiunea internațională a „conflictului

transnistrean” (mediul politic, diplomatic, mass-media etc.).

Tema Războiului de pe Nistru din 1992 este cu atât mai actuală cu cât, la mică distanță de noi, în Ucraina, este în plină desfășurare un conflict armat. Ea a mai fost analizată și în 2021, în cadrul unei alte conferințe în organizarea căreia Fundația Culturală Memoria a fost implicată, și ale cărei rezultate au fost publicate în revista *Plural. Journal of the History and Geography Department, „Ion Creanga” Pedagogical State University*, vol. 9, no. 2/2021 (disponibilă și online la https://plural.upsc.md/?page_id=1267).

Volumul *Războiul de pe Nistru din 1992: 30 de ani după...* a fost lansat în 3 martie începând cu ora 11 în cadrul „Atelierului de Memorie - 31 ani de la Războiul de pe Nistru, omagiu pentru veteranii de război”. Anul 2022 a fost „Anul recunoștinței față de veteranii de război de pe Nistru”, dar din cauza războiului declanșat de Federația Rusă

împotriva Ucrainei, veteranii de pe Nistru nu au fost omagiați așa cum ar fi trebuit. Astfel, anul 2023 începe cu un omagiu și mulțumiri față de cei care și-au sacrificat viața, sănătatea sau tinerețea pentru apărarea integrității, libertății și independenței Republicii Moldova.

Evenimentul a avut loc în Sala Senatului, Universitatea de Stat din Moldova și a fost organizat de Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative (FRISPA) în parteneriat cu Liga Studenților din Basarabia și Centrul pentru Studii de Securitate și Managementul Crizei.

Au luat cuvântul: Igor Șarov (rectorul USM), Alexandru Solcan (decanul FRISPA), Natalia Putina (prodecan FRISPA), Sergiu Musteață (istoric), Generalul Victor Catană (veteran de război)

În cadrul evenimentului au fost, de asemenea, intervenții ale veteranilor de război și câteva momente muzicale pregătite de studenți.

EVENIMENT COMEMORATIV

Șușmanii - epopeea din inima Apusenilor

În 5 februarie 2023, la mormântul lui Teodor Șușman situat pe Versantul Muncelului, lângă drumul județean Răchițele - Doda Piliu, jud. Cluj a avut loc un eveniment comemorativ dedicat luptătorilor anticomuniști din Grupul „Teodor Șușman”.

În cadrul acestuia a avut loc un Parastas și s-au ținut alocuțiuni de către Cornel Jurju (Asociația Clubul Monarhiștilor Clujeni), Cosmin Budeancă (Fundația Culturală

Memoria) și Ion-Andrei Gherasim (Fundația Corneliu Coposu).

Comemorările luptătorilor anticomuniști la Răchițele se desfășoară începând cu 2019 la începutul lunii februarie, ca parte din proiectul mai amplu „Versantul partizanilor din Apuseni” (<https://versantulpartizanilor.ro/>), care are ca scop, printre altele, reconstruirea casei familiei Șușman, demolată de comuniști în anii '70, în care să fie amenajat ulterior un muzeu al rezistenței anticomuniste din zonă.

Reamintim că între 1948 și 1958 grupul „Teodor Șușman” a purtat steagul rezistenței anticomuniste în zona Munților Apuseni. În 15 decembrie 1951 Teodor Șușman senior a ales să se sinucidă, pentru a scăpa de presiunile la care era supus el, familia sa și comunitatea din zonă, iar în dimineața de 2 februarie 1958, frații Teodor și Avisalon Șușman au sfârșit tragic, arși într-o șură din cătunul Tranișu, asediată și apoi incendiată de Securitate.

Fundația Culturală Memoria a susținut încă de la început proiectul „Versantul partizanilor din Apuseni” și, de-a lungul anilor, s-a implicat în mai multe evenimente derulate în cadrul acestuia.

Un montaj video de la eveniment poate fi văzut la: <https://youtu.be/jGBpewNp2OU>.

IULIU-MARIUS MORARIU

Doina Magheți, *Condamnat la moarte: trenul care mă duce taie istoria în două*

Iuliu-Marius Morariu

s-a născut în 1991 în Salva, Bistrița-Năsăud. Din 2022 este eclesiarhul Catedralei „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din Saint-Hubert (Quebec) a Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei. Doctor al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca și doctor al Universității Pontificale Angelicum, Roma. A absolvit Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj, Masteratul „Consiliere Pastorală și Asistență Psihosocială” în cadrul aceleiași facultăți; Facultatea de Istorie și Filosofie (2014), Masteratul „Istoria Europei de Sud-Est” (2016); Institutul Ecumenic de la Bossey, Universitatea din Geneva (2018), Masterat în științe sociale la amintita universitate pontificală (2020). A publicat, editat, coordonat sau tradus nu mai puțin de 34 de volume și peste 300 de studii și articole de specialitate în țară și străinătate.

Membră a Uniunii Scriitorilor din România și scriitor de renume (autoare, până în prezent, a 12 volume publicate la edituri precum Hestia, Marineasa, Brumar, Gilde & Köster, Polirom sau Fundația Academia Civică), dar și a unor texte premiate la evenimente de prestigiu precum *Gala Istoriei Contemporane*, ediția a II-a, desfășurată la București în anul 2018, doamna Doina Magheți nu mai are nevoie de prezentări. Prin intermediul recent publicatului volum intitulat *Condamnat la moarte: trenul care mă duce taie istoria în două*, apărut la editura Eikon din București în anul 2021, dânsa aduce, într-o manieră originală și complexă deopotrivă, un frumos omagiu lui Spiru Blăneru (1919-1949) și rezistenței anticomuniste din Munții Banatului. După cum ține să remarce Cornel Ungureanu în prefața lucrării (pp. 7-9): „Microromanul Doinei Magheți le cuprinde pe toate: și amintirile despre bunici, despre părinți, despre prietenii din copilărie; despre jocurile lor de odinioară. Prizonierul are farmec, grație, își trăiește luxul confesiunii” (p. 7).

Demersul doamnei Magheți se plasează într-un areal de interferență între jurnalism, beletristică, memorialistică, istorie și poezie. Autoarea realizează adevărate anchete ce pot fi subsumate deopotrivă celui dintâi dintre ele, cât și istoriei orale și recunoaște, încă dintru început, relevanța pe care a avut-o factorul subiectiv, în activitatea desfășurată: „Am locuit, ca soție, în casa lui Corneliu Horescu, fiul luptătorului anticomunist Spiru Blăneru (condamnat la moarte și executat în 16 iulie 1949). La masa din sufragerie, i-am pus în dialog (după 50 de ani) pe

văduva lui Spiru, Maria Blănaru, și pe Ion Gavrilă Ogoranu, longevivul partizan din Munții Făgăraș” (p. 13).

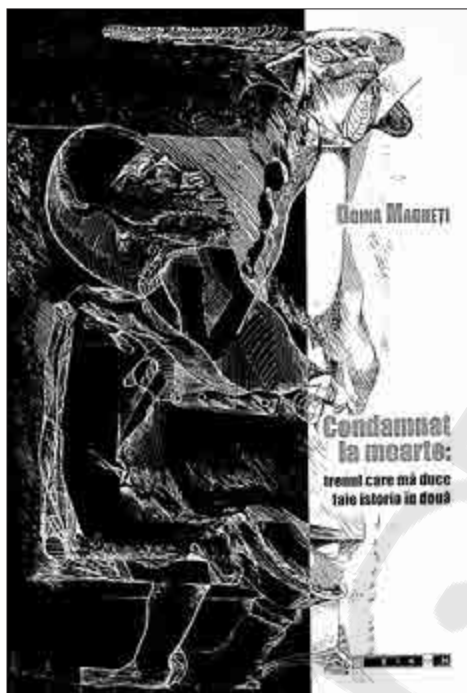
Însă istoria recentă, cu precădere cea care vizează perioada comunistă, nu poate fi trăită, ori înțeleasă altfel. E influențată de remarci subiective, amintiri, trăiri și de impactul pe care l-a avut o anumită personalitate asupra celor din jur. Doina Magheți e conștientă de acest lucru și culege mărturii. De la familie, apropiați, cei care au intrat în contact cu el, foștii tortionari ai martirului și oamenii din sat, care nu au rămas nici ei departe de înfăptuirile sale. Soția ține să sublinieze calitatea sa de om pașnic, atunci când mărturisește că: „Din câte-mi dau seama, și simt asta, Spiru a rămas pașnic cât a trăit. Nu voia să bage pe nimeni, dintre cei care-l însoțeau și protejau, în bucluc. A fost tot timpul convins că face bine ce face. Altfel nu se putea! Realiza că lucrurile vor fi grave, realiza consecințele. A ales jertfa.” (p. 24).

Alții, precum Zaharia Marineasa, vor ține să vorbească despre justetea unei cauze și perenitatea unui mesaj. Vor marșa pe aceste aspecte într-o încercare, care, ce-i drept, nu-și mai găsește astăzi ecoul așa cum s-ar cuveni, de a redeseptea conștiințe. Iată ce va ține să consemneze, ca o concluzie a amintirilor sale, mai-sus pomenita persoană: „Măreția jertfelor și luptelor, refuzul lor de a capitula, împotrivirea lor la comunizare și satanizare ne vor permite și îndreptăți, celor care locuim pe acest teritoriu care se numește România, să existăm ca Neam și nu ca simplă populație. Va mai trebui să învățăm că legătura noastră de taină cu cei plecați o putem păstra prin fapta iubirii creștine și

a dragostei noastre față de Neam și Țară” (p. 29).

Interviewat la rândul său, matematicianul Dumitru Bogoevici va reitera momente din copilărie. Căci atunci a fost prima dată când a luat contact cu cele întâmplare la începuturile comunismului în Banat. Demn de reținut este faptul că narațiunile care i-au marcat devenirea vorbeau nu doar despre un om, ci despre anumite principii. Unele cu valoare genuină, cărora nu se cade a li se nega importanța: „Eram copil. Vacile pășteau pe Coasta Râului (în locul numit Târgul de Vite, la marginea satului, în apropierea grădinii lui Nicolae Horescu), iar uica Nicolae Horescu îmi povestea despre închisori și despre Spiru. Despre luptele din inima munților, despre destinul familiei abia întoarsă din Bărăgan. Nu prea înțelegeam mare lucru despre cuvinte ca: umilință, demnitate, fals în cartea de istorie.” (p. 41).

Alte nume care s-au remarcat printre cei care au constituit subiectul diferitelor interviuri, ori cronici dedicate de către autoare lui Spiru Blănaru vin să vorbească despre ecurile internaționale pe care le-a avut rezistența din munți. Unii țin chiar să sublinieze faptul că el a fost cel care a determinat nume precum cel al lui Vișinski să declare în fața Organizației Națiunilor Unite că există o astfel de rezistență. Iată un astfel de exemplu: „În luna martie, Vișinski, fost ministru de externe al Uniunii Sovietice, spunea așa la ONU: Pe dealurile Teregovei, bandiți înarmați luptă împotriva partidului comunist. Deci, a trebuit să vină Vișinski, adică rușii, să confirme că Spiru Blănaru a existat și a luptat împotriva comunismului, spre rușinea celor de-acum, care-l contestă. Declarațiile lui

Doina Magheți, Condamnat la moarte: trenul care mă duce taie istoria în două, Editura Eikon, București, 2021, 220 p.

Vîșinski există. Sunt în arhivele ONU și le avem și noi în presa scrisă, în *Scânteia* de pe vremea aceea. Este prima luptă armată dusă de un neam împotriva comunismului! Nici un popor n-a mai făcut așa ceva! Nici bulgarii, nici polonezii, nici cehii și nici ungurii. Data de 22 februarie 1949 a fost data care a marcat primul foc de armă împotriva comunismului”. (pp. 43-44).

Mărturiilor oferite de familie și mulți alții, Doina Magheți le adaugă și câteva note personale, sub forma unor schițe, crâmpie de memorii, sau poeme haiku. Ele vin parcă să integreze într-un context mai larg cele prezentate și să arate starea în care a transpus-o întregul demers de

investigație (căci nu poți să faci parte dintr-un proces atât de amplu și să nu ai parte de anumite stări, transmise de relatări, descoperiri documentare, ori alte feluri de mărturii).

De asemenea, dânsa inserează alături de toate acestea și câteva crâmpie din corespondența personală a luptătorului anticomunist. O parte dintre scrisori vin să vorbească despre efortul aparte pe care l-a suscitât, în cazul său, finalizarea licenței în Drept. Altele aduc în atenție frământările pricinuite de instabilitatea vremurilor. Toate, căci sunt în fapt, scrisori de dragoste, lasă să se întrevadă dragostea lui pentru soția, căreia îi fuseseră adresate. Considerăm că fragmente precum următorul sunt de-a dreptul ilustrative în acest sens: „Am crezut că toată această comedie va ține până la sfârșitul lunii Februarie, dar totul se învârte așa cum nu vreau eu. Mă simt sătul, plictisit, nu știu cum să mai spun, poate și obosit și revoltat pe o asemenea situație. E rău când nu faci lucrurile la vremea lor. Singurul lucru care mă mai consolează este că această restanță de examene nu se datorește voinței mele, ci unor împrejurări care pot spune că m-au depășit. Atât îmi vine de greu, când te știu așa departe! Am plecat de lângă tine, pentru a accepta o muncă ce peste câțva timp îmi va da o licență, o diplomă, care mă întreb la ce-mi va servi? Știu că pentru acest drept (să nu-i zic petec de hârtie) mi-am călcat de atâtea ori pe suflet și acuma mai mult ca oricând, fiindcă nu știu cine, după abia 15 zile dela nuntă, ar fi plecat pentru mai bine de două luni de lângă soția lui, așa cum am făcut eu? Și pentru ce?, mă întreb din nou. Pentru acea vanitas vanitatis care-l roade pe om

din momentul săvârșirii păcatului originar și până în prezent.” (p. 67).

Deosebit de interesante sunt și mărturiile cu privire la cei care i-au fost aproape lui Spiru Blănaru și au avut de suferit din această pricină. Autoarea ține să evoce într-un mod ce lasă să se întrevadă puternica încărcătură emoțională cu care era înzestrată fiecare întâlnire, chipul cumnatei celui în cauză, ea însăși încarcerată la Mislea: „Milițiencele de la Mislea erau chiar cumsecade, îmi spunea Anișoara în curtea cu smochin. Era mult după Revoluția din decembrie 1989. După un timp, trupul ei strivit de istorie s-a mutat în cimitirul din Calea Lipovei, în colțul dinspre Aradului, undeva la marginea Timișoarei. Ficatul ei n-a mai rezistat. Gemenii, băieții ei, erau de-acum bărbați în toată firea. În Închisoarea de la Mislea, Anișoara Horescu a ispășit șapte ani. Mă uitam la fruntea ei delicată. Era o făptură fragilă, cu uitătura dârză.” (p. 105).

Lupta anticomunistă se constituie uneori pentru autoare și într-o sursă de inspirație. Deși este vorba despre pasaje literare, ele sunt influențate cel mai probabil de cele mărturisite în decursul vremii de către membrii familiei și au o importanță aparte în contextul amplului demers comemorativ. Iată, de exemplu, un paragraf ce-l privește pe fiul eroului: „Deseori, școala primea vizita unor bărbați puternici, în pantaloni la dungă. Puneau întrebări scurte. Dunga pantalonilor devenea și mai rigidă... Copilul stătea în fața lor cu capul plecat. Obrajii lui frigeau. În cancelarie, directoarea era întrebată dacă elevul e cuminte, silitor și-și vede de treabă... Ochii copilului treceau dincolo de ziduri. Ochii copilului vedeau în zare cum

coboară sania pe derdelușul din sat, cum țipete de bucurie umplu văzduhul... Ochii copilului se bucurau și de sandvișul de la ora 10, pe care-l păstra pentru el secretara.” (p. 129).

În alt loc, într-un chip de-a dreptul proust-ian, Doina Magheți vine să vorbească despre soția lui Spiru Blănaru: „Picioarele lui Namiko erau albe, sidefate, calde. Mă-întreba dacă nu mi-e greu să fac asta. Nu-mi era, numai că, la fiecare mișcare blândă a brațului meu, auzeam, abia perceptibil, un geamăt. Mă opream. Ridicam capul din pământ și o priveam. Atunci simțeam că sunt strivită, că munții se prăbușeau peste mine: o vedeam în ușa celei, cu un copil în brațe, la ultima întâlnire permisă cu Spiru, înaintea execuției.” (p. 132).

Rod al unor eforturi susținute, complex și relevant pentru contextul socio-cultural și politic pe care îl traversăm, demersul doamnei Doina Magheți se constituie într-o veritabilă pagină de istorie și literatură în același timp. E o realizare cu caracter interdisciplinar de felul celor ce sunt atât de necesare astăzi și ne transpun parcă într-o altă lume. Una a principiilor și valorilor, a onoarei și a dârzeniei ce cheamă la luptă de fiecare dată când se atentează la acestea. Chapeau!

Biblioteca Memoria

Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc
Secvențe și biografii din comunismul românesc
Editura Polirom, Iași, 2022, 294 p.

„Am decis ca tematica volumului al XVII-lea al anuarului IICCMER să fie una cât mai largă, structurată în două mari părți. Prima parte este dedicată studiilor și analizelor despre fenomene și mecanisme care au caracterizat perioada comunistă, despre evenimente marcate ori despre alte aspecte relevante pentru înțelegerea în profunzime a acestei perioade. A doua parte [...] este dedicată biografiilor, un domeniu care se bucură în prezent de o largă popularitate în cadrul istoriografiei occidentale..”

Lucian Vasile

Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg –
Studii și documente românești

Biblioteca Română din Freiburg,
Editura MAGIC PRINT, Bacău, 2022, 931 p.

Volumul conține comunicări ale unor personalități din exil și nu numai, recenzii de cărți și reviste, texte In Memoriam etc.

Brukenthal 300 - un om, un muzeu, o istorie

Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu, ediția II-a, 164 p.

„Iată de ce această lucrare exemplară, cea care urmează acestor gânduri, este nu numai prețioasă, ci și demnă de a fi vizualizată/citită, prin faptul că reflectă o mică parte a imensei activități a acestui ilustru reprezentant al Transilvaniei secolului al XVIII-lea.”

Prof. Univ. Dr. Sabin Adrian Luca
Manager/Director General Muzeul Național Brukenthal

- **Revista *Memoria*** poate fi procurată în București, direct de la sediul redacției noastre, de la librăriile Humanitas, Cărturești, librăria Bizantină și librăria Sophia, iar în țară de la librăriile Humanitas, UBB – Cluj, librăria Corina – Arad. Online pe site-ul nostru: www.revistamemoria.ro, cât și pe www.emag.ro
- 📄 **Un abonament în țară** (4 numere consecutive): **100 lei** (taxe poștale incluse).
- 📄 **Un abonament în străinătate** (4 numere consecutive): **50 euro** (taxe poștale incluse).
- Numerele vechi disponibile ale Revistei *Memoria* le puteți achiziționa la prețul de 5 lei / ex., respectiv 10 lei / nr. dublu pentru numerele 1-64/65. Începând cu numerele 66/67 prețul se află afișat pe coperta fiecărui exemplar.
- 📄 Pentru achiziții comandați prin **telefon: 021.2129772 / 0741086569** (Oana Ichim), prin **e-mail: revistamemoria@gmail.com**, ori direct pe site-ul nostru **www.revistamemoria.ro**

Nu se primesc articole scrise de mână, dactilografiate sau cele în format electronic fără diacritice.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Îi mulțumim pentru generozitate susținătorului nostru din străinătate, C.C., fără al cărui ajutor revista noastră nu ar supraviețui.

APARIȚIE EDITORIALĂ 2023

Cosmin Budeancă

Hans Bergel. Privind mereu spre România

Editura Fundației Culturale Memoria, București

2023, 216 p., 50 lei

Următoarele titluri pot fi achiziționate prin poștă sau curier cu plata online sau ramburs:

- **Mircea Carp, *Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 396 p., 45 lei
- **Mircea Carp, *Un veac dăruit țării. Volum aniversar Memoria***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2023, 278 p., 40 lei
- **Mihai I. Grăjdeanu, *Momente din istorie. vol. 2, Revolta anticomunistă de la Brașov. 15 noiembrie 1987,***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2022, 60 p., 25 lei
- ***Omul-aripă.* Colecția **Revoluția modelelor**, vol. 2, Coord. **Cristina Chirvasie**, Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2022, 200 p., 25 lei**
- **Mihai I. Grăjdeanu, *Momente din istorie. vol. 1, Istoria comunismului în România. Începuturile,***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2021, 44 p., 20 lei
- **Lăcrămioara Stoenescu, *Memoria anilor '80. Nouă opozații ai regimului comunist,*** Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2021, 400 p., 39 lei
- ***Antidot la zadar.* Colecția **Revoluția modelelor**, vol. 1, coord. **Cristina Chirvasie**, Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2021, 182 p., 25 lei**
- **Ioan A. German, *Alexandru Vaida Voevod și Francisc Ferdinand de Habsburg,*** Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2021, 263 p., 30 lei
- **Jipa Rotaru, *Asumarea răspunderii,***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2021, 352 p., 40 lei
- **Banu Rădulescu. *Autoportret. Poezii,*** redactori coordonatori: Nicolae Constantinescu, Cosmin Budeancă, Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2020, 172 p., 21 lei
- **Anastasia Ambul-Balmuş, *Dosarele infernului. Sudul Basarabiei în vârtejul sinistru sovietic al anilor 1940-1941,***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2020, 312 p., 29 lei
- **Anastasia Dumitru, *Vocația mărturisirii. Încolțirea Basarabiei,*** vol. 2, Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2020, 826 p., 40 lei
- **Maria Stoica, *Pecetea memoriei 1. Ziua când tata a devenit nemuritor,***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2019, 160 p., 10 lei
- **Ilie Popa, *Antologia Liricii de detenție anticomunistă din spațiul românesc,***
Ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2016, 862 p., 50 lei

Lista completă poate fi găsită aici:

[http://www.revistamemoria.ro/
category/memoria-shop/](http://www.revistamemoria.ro/category/memoria-shop/)

Nr. 122 (1/2023)

Editată de **FUNDAȚIA CULTURALĂ MEMORIA**
sub egida **Uniunii Scriitorilor din România**
Fondator **BANU RĂDULESCU**

Plata abonamentelor și a eventualelor
donații se poate face prin mandat poștal pentru **Fundația Culturală Memoria**,
CUI: 8886981, Cal. Victoriei 133, București, 010071 (tel. 021.212.97.72),
precum și prin conturile **Fundației Culturale Memoria** deschise la Banca
Comercială Română (BCR), Sucursala sector 1 București, Cal. Victoriei 155:

RO20RNCB0072049693810001 – LEI
RO63RNCB0072049693810003 – EURO

www.revistamemoria.ro
e-mail: revistamemoria@gmail.com

Revista Memoria este membră **A.R.I.E.L.**
(Asociația Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor
Literare)

Tipar executat la
Tipografia MEGA, Cluj-Napoca

Nr. 1/2023
Preț: 20 lei
ISSN – 1220-6369
